De prijsstier

Esteban López

bron
Esteban López, *De prijsstier*. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam 1967

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/lope004prij01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

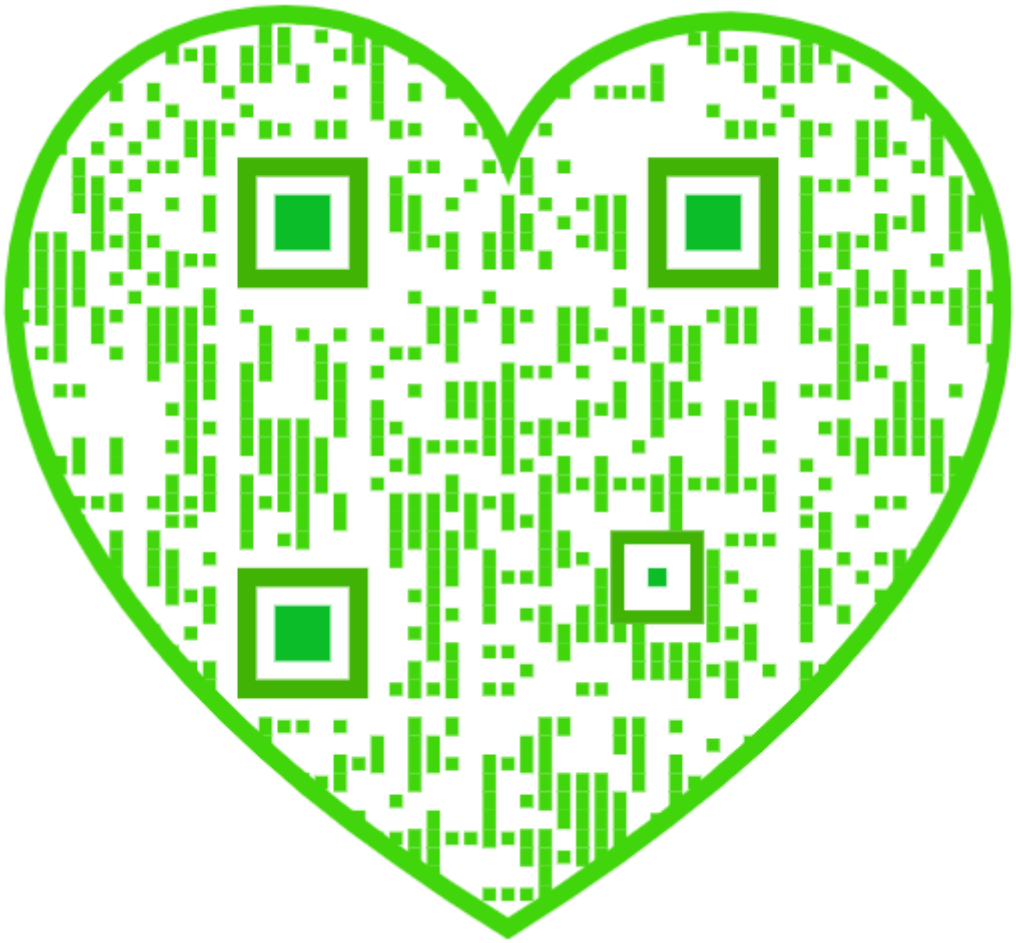

Maar zoals na een wereldramp de mieren, met hun geheimtaal, al spoedig hun verwarring te boven komen en dan weten wat hun te doen staat, zo gingen uit alle complexen en van alle verdiepingen door alle gangen en langs alle trappen de vrouwen stil en onopvallend naar de veiligheid van Z; Z, waar niet alleen Verzorging was, maar waar alles eens begon, en eindigde, en weer beginnen zou.
Jan Gerhard Toonder/ *Opstaan op zaterdag*

Voor Esmeralda María de las Nieves
(voor als ze dertien is)

drieluik een

een kriminele meid

[i]

Vandaag hebben we hem naar zijn laatste rustplaats vergezeld, althans bijna, want we moesten de eenvoudige kist met inhoud achterlaten in een berghok op het kerkhof. De doodgraver zal hem hebben gestopt in de ongewijde grond, bestemd voor al te klaarblijkelijke zelfmoordenaars en wie een ander of geen geloof toegedaan zijn. Justus is schijnbaar een natuurlijke dood gestorven. De gemeenschap, bij monde van de dokter, heeft als haar mening uitgesproken dat het hart het begeven heeft. Justus was op de kop af zeventig. Hij is, zeggen ze, niet in de wieg gesmoord.

Ik zou het liever zo laten, ware het niet dat mij iets aan Justus gelegen was, iets waaraan zijn dood geen einde heeft gemaakt, niet voor mij. Hij liet geen treurenden achter, voor zover wij weten. Niemand die wij kennen heeft bij zijn verscheiden een traan gelaten. Zijn schaarse bezittingen zijn opgeslagen in een berghok van het politiebureau. Wanneer niemand er naar taalt, op wettige of onwettige wijze, zullen ze met zijn lijk, maar op enige honderden meters er vandaan en trager, tot stof vergaan. Wie weet, dienen zijn niet zondagse

pak en hemd voordien als poetslappen voor de werksters, maar dat is mijn probleem niet.

Het enige dat als corpus delicti had kunnen dienen: Minks ring, hebben we verwijderd. Keurig getalkt lag deze in zijn plastic hoesje op de marmeren plaat boven Justus' wastafel. Wellicht is Justus dus niet zo een natuurlijke dood gestorven, al heeft zijn hart het begeven. Dat is, in zekere zin, mijn probleem.

Hoe hij aan zijn einde gekomen is kan ik deze keer, Mink kennende, wel raden. Waarschijnlijk heeft hij zich op haar kapot genaaid, de oude bok. Met een zwak hart is dat gauw gebeurd. Misschien heeft ze hem niet eens behoeven aan te moedigen en bestond haar misdaad slechts uit het aanbieden van haar lijf. Maar ongetwijfeld wist zij wat ze deed. Mijn liefste maakt op dit punt geen vergissingen. Ofschoon ze niet zuinig op haarzelf is - of juist daarom - heeft ervaring haar geleerd hoe kwetsbaar de man is, hoe weinig er voor nodig is om hem te doden. Geef hem de kans en hij slaat de hand aan zichzelf. Zijn moordenaar is meestal zijn medeplichtige, een handlanger naar de geest, meer dan naar het lichaam. Het zijn de samenzweerders die elkaar naar het leven staan, zodat wie toeslaat vaak niet meer dan een formaliteit vervult, overigens zonder zich er op te mogen beroemen een genadeslag te hebben toegediend. Mijn probleem is of dat ook voor mij opgaat.

Natuurlijk ben ik Minks medeplichtige, na en zelfs voor de daad. Dat geldt ook voor Tamar. Onze liefde voor haar lijkt ons daartoe te veroordelen, een zoete schijn die bedriegt, maar het is de vraag of het zo zal blijven. Er is vanmiddag, na de ‘begrafenis’, iets ge-

beurd dat mij hoop geeft.

Uiterlijk, zaten wij geslagen bijeen, zoals gewoonlijk met ons drieën. De kinderen waren thuis gebleven. Gabriël had ons voor de derde maal koffie gebracht, en Tamar stelde voor er een likeurtje bij te nemen. Ik bestelde drie Calisay, waarna Tamar haar keel schraapte. Mink legde haar handen op tafel, ten teken dat zij reageerde. De samenhang van hun handelingen werd mij eerst duidelijk, evenwel, toen Tamar aankondigde: ‘Wij moeten je iets vertellen, liefste. Mink, vertel jij het Martin?’

‘Ik krijg een kind van je,’ zei Mink.

Allicht kwam ik in de verleiding om te zeggen: Van mij? Maar ik wist beter en dit was niet het moment voor hatelijkheden of grapjes. Bovendien, mijn vermoedens omtrent Minks verleden weerhouden mij er steeds meer van aan iedere opwelling toe te geven. Ben ik bang voor haar of voedt zij mij op?

‘Dat is geweldig, schat,’ antwoordde ik geestdriftig. ‘Weet je het zeker? Wanneer komt het?’

Tamar lachte opgelucht, kennelijk blij met mijn juiste antwoord. ‘Mink is overtijd,’ zei ze. ‘Hoelang al, Mink?’

‘Een hele dag,’ zei Mink trots. En in antwoord op eventueel bij mij opkomende twijfel: ‘Ik weet precies wanneer mijn ei valt!’

‘Wanneer was dat?’

Het was een overbodige vraag. Ik herinnerde het mij uitstekend. Toch was het niet mijn bedoeling geweest om indiskreet te zijn.

Dat was ik ook niet geweest, zoals bleek, want Tamar merkte op: ‘En je hebt niet gelachen, Mink?’

‘Niet gelachen en niet gehoest.’

‘Flinke meid,’ zei ik en alle drie lachten wij.

Het is geen geheim onder ons dat een zaadlozing Mink doet proesten of, wanneer ze zich dan probeert in te houden, een hoestbui bezorgt. Alleen als ze kwaad is, wordt het haar ernst.

Dat was zo. Sinds kort is het niet meer zo. De keer, waar wij het over hadden, was ik er eindelijk in geslaagd schaterend te ejaculeren. Haar verbazing daarover had haar de mond gesnoerd. Of is het vertedering over mijn prestatie geweest? Ik geloof nu het laatste. Mink is niet zo gemakkelijk te verbazen, niet na wat ze allemaal heeft meegemaakt.

Sindsdien behoef ik op zo'n dramatisch moment niet meer te lachen, al mag ik het graag doen, want ik heb er de smaak van te pakken gekregen.

Wij geloven, met haar, dat zij zwanger is. Een lang gekoesterde hoop gaat daarmee in vervulling. Mink wenst vurig moeder te worden. Al haar wandaden zijn daarop gericht geweest. Voor een geboorte gaat ze over lijken. Tenminste, dat heeft ze tot dusver gedaan. Ik koester nu hoop dat ze op zal houden met doden. Het lijkt me zelfs een redelijke verwachting. De vraag is of ik van een moordenares redelijkheid mag verwachten.

Maar waarom bevond zich dan die ring op de wastafel? En is het niet schromelijk overdreven haar een moordenares te noemen? Het corpus delicti bestond misschien slechts in onze verbeelding. Voor de wet is er geen misdrijf gepleegd, en dat ding had ze hem in het graf kunnen meegeven. Laat ik het er voor houden dat we niet in opspraak wensten te komen. Daarom hebben we het weggehaald. Maar wat deed het op die

wastafel? Het is niet iets om over te tobben, maar raar is het.

Er zijn belangrijker zaken, waarover ik haar eens om uitleg zal vragen, wanneer het kind er eenmaal is. Voorlopig houd ik het er op, dat de executie haar deze keer bijzonder zwaar gevallen is. Misschien was zij een ogenblik echt wanhopig en vond zichzelf een moordenares.

Dat heb ik te respekteren.

De arme meid is in mijn armen op verhaal gekomen, na haar terugkeer vannacht. Anders grijpt een sterfgeval haar nooit zo aan.

‘De hoeveelste was dat nu?’ vroeg ik haar, mijn irritatie verbergend.

Ze bekende dat het de zevende was.

‘Hoeveel nog?’

Zij heeft gezegd dat ze het niet wist en dat het haar zo ongelukkig maakte. Zij wilde getroost worden, en daar ben ik altijd goed genoeg voor. Geen woorden wilde ze, maar daden.

Later, toen het al ochtend was en Concha - dochter van Tamar en mij - bij ons in bed kwam, durfde ik er weer met haar over te babbelen. De vijfjarige cocotte streelde Minks schouders, toen ik het ogenblik rijp achtte.

‘Je moet toch eens volwassen worden.’

‘Ik wil niets liever, maar ik krijg geen kans.’

‘En ik dan, Mink? Ik geef je die kans.’

Ze glimlachte vermoeid, bijna kwijnend. Zij had de afgelopen nacht weinig slaap gehad. De handjes van Concha susten haar.

Ik beweerde dat ik haar die kans gaf, mijn twijfel

overstemmend. Tegen de dood is geen mannelijke pretentie opgewassen. Misschien is het al voldoende dat ik Justus niet ben, maar in hoeverre ben ik anders? Ook dat is mijn probleem. Of nauwkeuriger: het maakt er een belangrijk onderdeel van uit. Ik moet mij van de dode onderscheiden, op overtuigende wijze.

Wanneer ik daar in slaag, zal ik Mink meer te bieden hebben.

Terwijl Jane en Bob - Tamars wettig geteelde tweeling - binnen kwamen stormen om te vertellen dat het ontbijt klaar stond, dat Tamar op ons wachtte, dat we daarom geen thee op bed kregen, dat oude Justus die nacht in een hartaanval gebleven was en een van de marmotten jongen had gebaard, bedacht ik dat het verleden voor inspektie open lag. Niets weerhield mij om er een blik in te slaan. Wij volwassenen hebben geen geheimen voor elkaar, wij delen lief en leed. De kunst, alleen, is om er uit wijs te worden.

Waarom noem ik Mink nu opeens volwassen?

Misschien heeft een klap op haar weelderige kont mij daartoe geïnspireerd, omdat ze moest opstaan: we moesten naar een begrafenis.

De wijze waarop ze zich wast is volwassen. Die schijn bedriegt niet.

[ii]

Mink heb ik ontmoet enkele dagen na de geboorte van Concha. Tamar lag in de kliniek en ik zou gedurende die tijd logeren bij haar ex. Mijn aankomst in het land herinner ik mij als een treinreis door een winters landschap waarin de avond valt, een met rijp opgesmukte buitenwereld die pas bij nacht en in de stad, ontrijpt en bezoedeld door bruine modder, door mij betreden worden zou en ongedaan gemaakt. Hoewel het pas zeven uur 's avonds was, toen ik aanbelde, verbaasde het me ternauwernood iedereen in nachtgewaad aan te treffen. Natuurlijk werd er mij een verklaring voor gegeven: de nacht daarvoor was het laat geworden, de nacht daarvoor eveneens, iedereen was in een feeststemming geweest, tot ik de rust kwam verstoren.

Tamars ex - sinds zijn scheiding weer een man die van wanten denkt te weten - nestelde zich als onverholen bezitter naast zijn tijdelijke deelgenote in de vleselijke gemeenschap en stelde haar aan mij voor als Luisje Kuitenklauwer uit de voormalige veenkoloniën, bijgenaamd Mink.

‘Ik noem me zelf Mink,’ korrigeerde het meisje. ‘Ik

heet Mink.'

Om mij er van te overtuigen, wipte ze het bed uit, gaf haar usurpator het nakijken en kwam op mijn knieën zitten. 'Gefeliciteerd met de geboorte van je dochter,' zei ze. 'Heb je haar al gezien?'

'Ik ben er net geweest,' vertelde ik.

'Hoe is het met Tamar?' vroeg de ex op nogal koele toon. 'Kom terug, Mink, je vat kou.'

'Martin is warm,' verklaarde ze.

'Tamar maakt het uitstekend. Ik moest je de groeten van haar doen.'

Hij verzekerde, dat hij haar had willen opzoeken, maar nog geen tijd daartoe gevonden had. Ik hoorde hem maar half, want ik werd afgeleid door Mink. Gehinderd, schijnbaar, door de verhevenheid welke zij zelve bij mij had bewerkstelligd, maakte ze zich uit de voeten naar J. - de enige andere aanwezige - die zich vlak voor mijn komst, naar zijn zeggen, had voorgenomen in het voor mij bestemde bed te kruipen. Mink liet zich door hem knuffelen tot de ex haar wederom sommeerde, dit maal dringend, en zij tussen de lakens verdween. Ik voorzag een hervatting van het meer serieuze liefdesspel en kondigde aan dat ik slaap had.

J. en ik werden het spoedig eens over het logeerbed beneden. Hij nam genoegen met de spiraal, met daarop enige extra dekens, terwijl ik mij op de matras te slapen legde. Spoedig sliep ik in.

Ik hoorde mezelf zeggen: 'Er staat iemand in de deur. Wie is dat?'

Toen zei J. op geschrokken toon: 'Ik zie het. Wie is dat, Martin?'

'Niemand! Ik droomde...'

‘Er is wel iemand, Martin. Een witte gestalte.’

‘Blijf uit mijn droom, maak liever het raam open.’

Ik zag duidelijk dat de deur gesloten was. Ik nam J. zijn inmenging in mijn nachtmerrie kwalijk.

‘Het is heus waar,’ hield hij aan.

‘Open het raam, idioot, en ga weer slapen. Morgen praten we er wel over. Er was niemand.’

Ik hoorde dat hij gehoorzaamde, ademde frisse lucht in, dommelde weer in. 's Ochtends herinnerde ik mij niet de droom, maar wel de desbetreffende conversatie en ergenis.

‘Wat had jij vannacht?’ vroeg ik aan J.

‘Er stond iemand in de deuropening,’ was zijn antwoord.

‘Dat heb ik gedroomd,’ zei ik. ‘Maar de deur was dicht.’

Hij hield vol dat hij een witte gestalte waargenomen had en ik vroeg hem wie dat dan volgens hem geweest kon zijn. Mink was het niet.

De ex kwam binnen om te vertellen dat Mink al weg was. Kennelijk hadden ze ergens ruzie over gehad. J. vroeg hem of Mink vannacht beneden geweest was maar dat bleek niet waar te kunnen zijn, dat zou de ex gemerkt hebben.

‘Misschien een ander?’ opperde J. ‘Iemand die de huissleutel heeft...’

Niemand anders had een huissleutel. Bovendien had de deur op het nachtslot gezeten.

Later - J. en de ex waren vertrokken - bracht ik het bed in de oorspronkelijke staat terug en maakte het op. Ik dacht na over waarmee ik Tamar die dag verrassen kon, toen mijn aandacht getrokken werd door een

boodschappenmand vol boeken. Ik pakte er een uit en sloeg het open, het bleek een dummy waarvan de blanco bladzijden volgeschreven waren. Een dagboek van Mink. Ik wilde het opzij leggen, maar iets in het handschrift weerhield mij. Het dwong mij tot lezen.

Een meisje dat zichzelf vertelde dat zij de gaskraan had opengedraaid, dat zij dit deed uit wanhoop over iets dat niet onder woorden te brengen was. Hierna volgde een opsomming van wat ze aan wie zou geven, welke abrupt werd afgebroken. Het was bijna Minks laatste wil geweest. Naderhand hoorde ik, niet van haar maar van anderen, dat ze eens geprobeerd had zich het leven te benemen. Dat was in die kamer gebeurd.

Deze zomer vernam ik dat J. om onduidelijke redenen zelfmoord gepleegd heeft, om voor mij onduidelijke redenen. Gas. Zijn naam was niet Justus.

[iii]

Na die eerste keer heeft het ruim een jaar geduurd voordat ik haar weer ontmoette. De vergeten droom diende mij als anekdote wanneer ik iets griezeligs wenste te vertellen of al te materialistisch denkenden de ogen probeerde te openen. De zelfmoord van J. stelde mij voornamelijk in staat een artistieke verfraaiing aan te brengen. Dat doet hij nog steeds, maar ik stel er minder prijs op. Het goede sier maken, het behaagzieke vertellen, gaat aan het wezenlijke der gebeurtenissen voorbij. Voor mij is J. niet gestorven maar heeft Mink moorden gepleegd.

Belangrijker is het dat ik de droom vergeten was. Onachterhaalbaar, behoort hij definitief tot het verleden. Hij is dood, een afgevallen herfstblad. En om niet weer goede sier te maken, moge ik hierbij vermelden ‘de theorie van Democritus, die meende dat de vallende herfstbladeren de schimmen storen die op zoek zijn naar een dromer’.

Ik moest weer in de stad zijn en de ex had mij destijds toegezegd dat ik in een dergelijk geval altijd van de logeerkamer gebruik kon maken. Blijkbaar stelde hij

prijs op een band tussen ons, omdat Tamar en hij elkaar niets meer te zeggen hadden. Hij heeft mij ook niets te zeggen, maar dat stoort me niet. Als gast gedraag ik mij zo hoffelijk mogelijk.

Een moeilijkheid deze keer was, dat we vlak voor mijn afreis een brief van hem ontvingen, waarin hij schreef dat Mink bij hem ingetrokken was omdat ze geen dak boven haar hoofd had, maar dat hij geen verhouding met haar had om redenen die ik wel zou begrijpen - hij had me toevertrouwd dat ze lachte wanneer hij klaarkwam en dit hem razend maakte -; ik moest mij echter geen zorgen maken, er zou een slaapplaats voor me gevonden worden. ‘Wil hij dat ik met Mink slaap?’ vroeg ik Tamar. Zij achtte het niet onmogelijk.

‘Kun jij tegen lachen?’ heeft ze me spottend gevraagd.

De ex ontving mij met de woorden: ‘Maak je geen zorgen, Mink gaat zolang ergens anders slapen, maar ze heeft gevraagd of je haar wil bellen.’

‘Waarvoor?’

‘Ze wil een biertje met je drinken.’

Dat leek mij een aantrekkelijk voorstel. Ik belde haar dus op, naar de kroeg waar ze op me wachtte. Even later klonken we elkaar toe. Ik was weer thuis in de stad.

‘Waar slaap je vannacht?’ informeerde ze na een biertje of vier, toen ik aankondigde moe te zijn van de reis.

‘In jouw bed, waar anders?’

Ze knikte. ‘Uitstekend idee van je,’ zei ze.

Ik vroeg mij af wat ze daarmee bedoelde. ‘Waar slaap jij?’ vroeg ik.

‘In mijn bed.’

Ik was werkelijk moe van de lange reis en daarom traag van begrip, vandaar waarschijnlijk dat ik zei: ‘Maar het was toch de afspraak dat ik in jouw bed zou slapen?’

‘Dat kan toch? Het bed is groot genoeg,’ zei ze ernstig.

Ik moest toen diep nadenken. Daarna protesteerde ik krachtig: ‘Ik wil niet met je naar bed!’

‘Heb ik je dat dan gevraagd?’

‘Ik ben moe.’

‘Dan ga je direkt slapen.’

En toen ik daarop niets terug wist te zeggen: ‘Ben je soms vies van me? Wijs je een vrouw altijd zo grof af wanneer ze je vraagt?’

‘Ik ben te moe,’ verdedigde ik me. ‘Met jou naast me val ik niet in slaap. Morgen ga ik met je naar bed. Is dat goed?’

‘Het moet van de dokter,’ zei ze.

‘Wat moet van de dokter?’

‘Omdat mijn vader me heeft proberen te verkrachten, heeft de psychiater mijn moeder het advies gegeven mij te laten gaan. Medisch voorschrift!’

Het klonk als wartaal, misschien was het dat ook, maar helemaal zeker ben ik er niet van.

Ik bleef voor alle zekerheid ernstig kijken.

Mink grinnikte. ‘Achteraf bleek hij mijn vader helemaal niet te zijn.’

‘Moet je nog een biertje?’ vroeg ik. ‘Dit wordt mijn laatste.’

‘Die betaal ik,’ zei ze. ‘Als je wilt kun je een veldbed krijgen.’

‘Voor vannacht liever wel,’ zei ik voorzichtig.

‘Afgesproken. Jij krijgt het veldbed.’

Na het laatste namen wij er nog een, maar daarna wankelde ik op mijn benen van uitputting en stelde voor naar huis te gaan.

‘Ik kom straks,’ beloofde Mink. ‘Ga jij maar vast vooruit.’

Op straat realiseerde ik me dat ik had moeten vragen waar het veldbed stond, maar ik had geen zin om terug te gaan. De ex bleek niet thuis, maar ze had me de huissleutel mee gegeven. Op haar bed ging ik op haar zitten wachten. Nadat ik me uitgestrekt had, werd ik gewekt door het rinkelen van de telefoon. Ik zag dat het half twee was.

‘Ben jij dat, Martin? Lig je al in bed?’

‘In jouw bed, ja...’

Vloekend hing ik op en begon mij uit te kleden. Maar ik zag niet op tegen haar komst, al lag ik er niet lang wakker van.

Zij kwam als in een droom, materialiseerde zich vervolgens als zodanig, liet zich nemen, verboog behoedzaam mijn lust tot genot. Even klaar wakker, hoorde ik boven mij de voetstappen van de ex. Hij ijsbeerde.

Ik vergat hem weer tot zij op mijn hoogtepunt schaterlachte.

Slechts even was ik onthutst. Ik gaf haar een kus op haar wang.

‘Sorry,’ fluisterde ze, en wrong haar tong in mijn mond.

Wij begonnen opnieuw. Het ijsberen boven me was opgehouden. De ex was gerustgesteld en kon eindelijk gaan slapen.

De volgende ochtend was ik weer alleen thuis. De telefoon rinkelde.

‘Met Justus,’ zei een stem. ‘Mag ik Mink even hebben?’

des duivels ballen

[i]

Hoe zwaait men iemand die de lul is lof toe? Door hem op vaderlijke wijze van zichzelf te vervreemden en hem vervolgens te betuttelen door hem een hoge bestemming op te dringen, welke is: onzichtbaarheid. Dokter Levie, zich achter zijn masker van geneesheer onzichtbaar wanend, ontlast hem van zijn verantwoordelijkheid door hem een pluim in de kont te steken: ‘Naast de onbekende soldaat, de naamloze die de vertegenwoordiger is van miljoenen wier namen wij niet kennen en die het hoogste offer brachten voor ons en de onzen, mogen hier ook worden herdacht de onbekenden die uit idealisme offers brachten en brengen ten behoeve van andere onbekenden. Ik reken hier ook de donors onder, zowel van bloed als van sperma.’ Maar wat gebeurt er met ontlasting? Die wordt doorgespoeld naar een onzichtbare god. Hij troont op een vaalt maar niemand ziet hem zitten. De stank blijft onze stank tot wij, op onze beurt, onzichtbaar worden.

Dit wat betreft de ijdelheid van Justus I.

Hij voldeed, volgens de onzichtbaren, ‘aan de meest primaire eisen van een goede lichamelijke, geestelijke

en erfelijke gezondheid'. Sterker nog: hij was academisch gevormd, had drie gezonde kinderen, en mocht van zijn vrouw. Hij was dertig. Hij produceerde een gemiddelde van drie kubieke centimeter, elk bevattend vijftig tot honderdtwintig miljoen spermatozoïden, wat netjes is. Hij was een waardige vertegenwoordiger van de menigte.

Zijn uiterlijk doet er hier niet toe. De onzichtbaren, gehoorzamend aan de hun eigen ethiek, zullen er nauwlettend op toezien dat hij dezelfde bloedgroep als de echtgenoot bezit en uiterlijk op hem gelijkt. Het laatste is niet strikt noodzakelijk, want een kind aapt gemakkelijk na en verwerft zodoende dikwijls een treffende gelijkenis. Dit indachtig, houde men zich voor een astranterige opmerking van dokter Valensin: 'Bepaalde mannen met de kenmerken van een eunuch, bijvoorbeeld erg weinig haar, kleine penis en weinig aantrekkelijks voor het andere geslacht, hebben zaad van uitstekende kwaliteit.'

Bepalen wij, dus, onze aandacht tot het uiterlijk van Mink. Zij heeft, in tegenstelling tot menige romantische heldin, geen rood haar en groene ogen; hoewel niemand het haar verbieden kan.

Zij is zoals Josine Reuling zo voortreffelijk en in oude spelling vertaalde: 'Zij is inderdaad prachtig, en noch op het land, noch in de onderzeesche koninkrijken heeft men een schoonheid gelijk aan de hare aanschouwd. O lieve zuster, hoe kostelijk is zij en hoe beminnelijk en teeder, en hoe bekoorlijk! En de kleur van haar gelaat! En haar haren! En haar ogen! En een leest! En de welving van haar kruis, oho, zwaar, teeder en stevig en achteloos tegelijk, en van alle

kanten beschouwd even rond! Als zij wiegt met dit schoone deel van haar lichaam, benijdt haar de twijg van de boom Bân! Als zij zich omkeert, verschuilen zich de gazellen en de antilopen! Als zij zich ontkleedt, raken zon en maan van schaamte vervuld! Als zij beweegt, werpt zij omver! Als zij steun zoekt, doodt zij! En als zij zich nederzet, laat zij zulk een diep spoor achter, dat het nooit vervaagt!'

Hoe zou zij, zo schitterend en volmaakt, anders heten dan Mink?

Toen Justus zich door de straten repte, met zijn kwakje in een kiemvrij glazen potje, was het hem er slechts om te doen een taxi uit te sparen, de vijf daarvoor bestemde guldens op te strijken en die te laten glijden in de gleuf van de spaarpot, bestemd voor de aanschaf van een nieuwe frigidaire. Het was niet zijn idee geweest. Zijn gade had het verzonnen terwijl zij hem afrukte. Hij vond het geen kwaad idee.

Mink bevond zich in de spreekkamer van de dokter. Zij wenste kunstmatig geïnsemineerd te worden en de geneesheer bleek daar niet voor te vinden. Zijn ethiek, die van de onzichtbaren, verbood hem een ongehuwde moeder van haar te maken. Evenals dokter Levie, vond hij het al erg genoeg dat deze dingen per ongeluk gebeuren, maar er ook nog met opzet aan meewerken, zou blijk geven van een enorm gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel.

Toen Mink hem verzekerde dat zij die verantwoordelijkheid op zich nam, kleurde hij van verontwaardiging. Besefte zij dan niet dat een onwettig kind maatschappelijk gehandicapt is en zal opgroeien onder niet-normale gezinsomstandigheden?

Ze antwoordde hem dat dit juist haar bedoeling was. Zij was tegen het huwelijk, omdat het kinderen zo handicapte dat ze zich als lammeren in de militaire dienst lieten drijven. Dat vond ze veel erger.

De dokter zei het verband niet te zien. En wettige kinderen kunnen toch dienst weigeren?

‘Ik weiger dienst,’ zei Mink heftig. ‘Daarom ben ik hier.’

‘Dat doet u dan maar alleen. Ik werk daar niet aan mee.’

‘Hoe?’ vroeg ze. ‘Ik moet altijd zo lachen en dan loopt het spul er uit. Ik kan het gewoon niet binnen houden.’

Dat gaf de dokter te denken. Zoals zijn collega Valensin, verdacht hij haar van esthetische vooroordelen, penisnijd en aanstellerij. Geheel en al ten onrechte, want haar lachen en hoesten had een andere reden, welke de geneesheer tegenover haar belichaamde; vooral toen zijn trekken zich verzachtten en hij devoot de handen vouwde. ‘Waarom praat u niet eens met een psychiater?’ stelde hij zoetgevooisd voor.

Dat was voor haar het sein om te vertrekken. Tot haar ergernis, betrapte ze zich er op dat zij er al die tijd op had zitten wachten. In zekere zin had hij het verlossende woord gesproken.

Wat er daarna gesproken werd zou ze zich achteraf niet meer herinneren. Het had slechts ten doel, wat haar betreft, het afgaan zo pijnloos en snel mogelijk te doen geschieden. Pas in de gang werd zij weer kwaad.

Keren wij terug naar Justus I.

Hij staat op het punt bij de seksuoloog aan te bellen, wanneer de deur geopend wordt en er een jonge vrouw voor hem verschijnt.

Hij doet een stap opzij en wacht tot ze langs hem geglipt is. Haar verschijnen hier beangstigt hem enigszins. Hij vermoedt in haar een van de patiënten. Maakt ook zij van de diensten van een donor gebruik? Men weet het niet - al vermoeden wij iets.

Lang wachten doet hij niet, want zij ontrukt hem zijn potje en zet het op een hollen. Justus rent haar achterna.

Het kost hem moeite haar in te halen. Hij komt in verleiding om te roepen: Houdt de dief! Maar hij schaamt zich opeens voor zijn zaad.

Hijgend haalt hij haar in, nagestaard door nieuwsgierige voorbijgangers. Liefdesperikelen? Een anoniem oudje uit een tehuis glimlacht vertederd, een heer vloekt omdat hij bijna van de sokken gelopen wordt, een verkeersagent kijkt waakzaam naar het verkeer op dit moment, in het spitsuur, het eist zijn volledige aandacht op. Er gebeurt kennelijk niets bijzonders.

Eindelijk draaft hij naast haar. Hun bewegingen vertragen zich en nemen een tempo aan dat men normaal zou kunnen noemen.

‘Geef terug,’ zegt hij. ‘Het is van mij.’

Zij stopt het potje resoluut in haar tas. ‘Zie maar dat je het krijgt.’

‘Ik wil het terug hebben.’

‘Wil je dan geen vader worden?’

Een ogenblik lang, denkt hij met een krankzinnige te doen te hebben, hij dreigt doodsbenauwd te worden, maar zij gebruikt het ogenblik om hem aan te zien, olijk, verleidelijk, vrolijk. Zij blijft er zelfs voor stilstaan.

Hij staat ook stil. ‘Doe niet zo mal,’ zegt hij.

‘Ik meen het,’ zegt ze. Haar blik wordt onweerstaanbaar.

Justus kan er niet tegenop: ondanks zichzelf, begint hij te lachen. De man is ten slotte niet van steen. Hij veroorlooft zich zelfs een grapje, een in zijn omstandigheden nogal bedenkelijk grapje. ‘Dat hoeft toch niet uit een potje?’ Hij twijfelt onmiddellijk. ‘Sorry,’ voegt hij er aan toe.

‘Waarom verontschuldig je je?’ vraagt ze plotseling ernstig.

Dat beschouwt hij als het einde van het grapje. ‘Geef het nou terug,’ smeekt hij. ‘Het is voor de dokter. Hij wacht er op.’

‘Hoeveel krijg je er voor?’

‘Niets. Vijf gulden voor de taxi.’

Uit de zak van haar regenjas haalt zij een beursje te voorschijn.

Eindelijk meent hij het te begrijpen. Het windt hem zichtbaar op. ‘Moet je luisteren,’ zegt hij. ‘Ik wil een kop koffie met je drinken, maar eerst moet ik dat wegbrengen. Is dat goed?’

Het antwoord is nee. Zij heeft een ander en beter voorstel: ‘Je wilt alleen maar koffie drinken om mij in bed te krijgen. Laten we het laatste dus eerst doen. Wanneer het je bevalt, maak ik een kop koffie voor je. Daarna kun je nog altijd je rommel wegbrengen.’ Het lijkt een keurig voorstel.

Omdat het op de te verwachten gebeurtenissen vooruitloopt, is het eerlijker dan het zijne. Daarvan is Justus onder de indruk. Maar het werpt problemen op. Het zaad verliest immers in normale toestand na enkele uren zijn bevruchtend vermogen. Wanneer de afspraak

gemist wordt, belt de geneesheer wellicht naar Justus' huis.

De oplossing van zijn problemen zou eenvoudig kunnen zijn. De grote vraag is: voelt dit vrouwtje voor een vluggerdje? Zijn eigen vrouw moet daar niets van hebben, zij acht het een vernedering.

‘Ik heb echt geen tijd,’ zegt hij.

‘Doe niet zo flauw. Het is in een half uurtje gepiept.’

Dat hij zo maar zijn zin krijgt, beneemt Justus het uitzicht volkomen. In feite heeft hij helemaal geen zin meer. ‘Waar dan?’ vraagt hij.

‘Kom maar mee, schat!’

Het woord schat schokt hem, maar hij volgt haar zoals een fokstier een boerin. Heeft zij hem bij de neus? Geenszins. Zij vindt hem schattig.

Hij kent de straat maar het huis kent hij niet. Zij gaat hem voor de trap op. Beneden staan stepjes en een metalen mandje kan via een staaldraad omhoog worden getrokken. Het is een keurig huis.

‘Ik logeer hier,’ legt ze uit. ‘Er is niemand thuis.’

Dat stelt hem enigszins gerust. Ze laat hem in een gezellige kamer, volgt hem, draait hem om en kust hem op de lippen. Haar dijen voegen zich o zo gemakkelijk naar hem. Haar ogen stralen. Haar gezicht trilt.

Als beminden leiden ze elkaar naar het bed en kleden zich bliksemsnel uit. Zo komt het hem tenminste voor.

Hij wil haar onder zich hebben maar daar wil zij niet van weten.

‘Waarom niet?’

Zij gaf een absurd klinkende reden op: ‘Ik ben ontmaagd door een violist. Die heeft 't me zo geleerd.’

Misschien bevat het een kern van waarheid.

Hoe dan ook, zij beklom Justus en nam een prettige zit aan. Het rossen kon beginnen. Maar, verandering van spijs moge doen eten, verandering van minnares doet soms treuzelen. Justus ondervond last van zijn huwelijkse staat. Hij werd weer slap.

Doch zij verstond de kunst volledig. Vaginaal kneedde zij zijn weerbarstig lid tot volle wasdom. Het was verrukkelijk voor Justus. Zo was hij nog nimmer bereden. Zijn lid tipte aan rose wolken.

Hij stotterde niet meer. Hij stootte er gemakkelijk door, dat voelde hij zoals hij het nog nooit had gevoeld. Triomfantelijk stootte hij erdoor.

Bulderend gelach bracht hem tot bezinning. Dat was minder prettig. Zij wipte van hem af. ‘Was dat vlug of niet?’ vroeg ze. ‘Ik ben zo terug!’

Het geluid van stromend water. Vermoedelijk was ze in de badkamer. Hij stond op en begon zich aan te kleden.

Zij kwam binnen met zijn overjas. ‘Je moet weg, hè,’ zei ze vriendelijk. ‘Het potje heb ik in je zak gestopt.’

‘Ik wil je gauw weer zien,’ zei hij.

‘Dat is goed.’

‘Wanneer?’

‘Wanneer je maar wilt.’

Ze gaven elkaar nog een afscheidskus. Daarna bevond hij zich op straat, hij behoefde niet ver. Het potje voelde hij in zijn zak.

Voor de deur van de seksuoloog haalde hij het te voorschijn om het aan te reiken. Het was schoongespoeld en er zaten twee rijksdaalders in.

[ii]

Justus heeft Mink weer opgezocht, wat voor de man pleit. Hij had voldoende fut om haar bestaan te ervaren als een uitdaging. Het pleit ook voor hem dat hij zich persoonlijk uitgedaagd voelde, al liep hij zodoende gevaar zichzelf te overschatten. Misschien had hij moeten mikken op een bestendiger doelwit, op iets vertrouwds. Op zijn wettige echtgenote, bijvoorbeeld.

Zijn vrouw - huisvrouw en moeder van drie kinderen - was ten slotte meer van hem afhankelijk. Zij at het brood waar hij voor werkte, ze werd geacht zijn woord te spreken en niet te bijten. Maar zij wekte zijn strijdlust niet meer. Of hij kon haar niet raken. Rug aan rug stonden ze gebonden, gelijk Goya heeft afgebeeld op een ets.

Maar dat is een boze droom! De werkelijkheid kan geheel anders zijn. Justus hoeft niet vreemd te gaan. Niemand hoeft dat.

Er is niets zo vertrouwd als Mink. De vervreemding komt niet voor haar rekening. Zij is de natuurlijkheid zelve, zo onschuldig als de zee en de wind en de wolken. Dat wil zeggen: tot zij op aarde in kultuur gebracht

wordt.

Ook dat is een droom! Een rose.

De werkelijkheid kan geheel anders zijn, zoals deze.

Justus vindt Mink op het oude adres. De deur, die hij was binnengegaan, is hij vergeten. Als een verliefde schooljongen houdt hij zich in de straat op, elke keer dat hij daar gelegenheid voor vindt. Tijdens de middagpauzes, een half uurtje na zijn werk en wanneer hij even een ommetje gaat maken. Hij is een vertrouwde figuur in het straatbeeld geworden.

Dat valt niet mee voor iemand die denkt volwassen te zijn. Het tast zijn onzichtbaarheid aan. De winkel voor kantoorbehoeften op de hoek heeft niet zo'n interessante etalage. De meneer die z'n poedel uitlaat, driemaal daags, groet Justus al. Voor hem is hij geen vreemde meer. Maar wie is Justus? Het schijnt niemand echt te interesseren. Na enkele dagen wordt zijn periodieke aanwezigheid zonder meer geaccepteerd. Zo wordt hij weer bijna onzichtbaar.

Maar niet voor Mink. Zij herkent hem wanneer hij ineens voor haar staat. Ze reageert allerminst verlegen, alsof ze hem toevallig voor de deur ontmoet. De deur, die hij nu weer herkent, al zou hij niet weten waaraan.

‘Ha, dag!’ zegt ze. ‘Hoe is 't?’

‘Ik moet je spreken.’

Dat vindt ze best. Hij stelt haar voor een kopje koffie te gaan drinken. Er bevindt zich een koffiehuis op de andere hoek. Hij kent de straat nu beter dan zij. Hij kent zelfs de bovengevels en de verschillende schemerlampen en alle getrouwde vrouwen die, druk bezig met het huishouden, het toch niet kunnen laten om als gekooiden naar buiten te staren.

‘Waarom heb je gelachen?’ vraagt hij haar dringend achter een koffie met sprits. ‘Waarom moest je zo lachen?’

‘O, dat doe ik altijd. Dat kan ik niet laten. Sorry!’

Hij gelooft het niet, hij wil dat ze om hem gelachen heeft.

‘Waarom zou ik om je lachen?’ vraagt ze onschuldig.

Hij voelt het aan, maar kan het haar niet vertellen. Daarom zoekt hij een betekenis, die zij hem niet kan geven.

‘Ben ik soms te oud voor je?’

Ze kijkt hem verwonderd aan. Er is een leeftijdsverschil van acht jaar.

‘Ik ben een getrouwde man,’ bekent hij.

Ze knikt. Zijn gedrag is ernaar. Het liegt er niet om.

‘Ik heb drie kinderen.’

Hij is een fraai specimen, deze Justus K.I.D. (Kunstmatige Inseminatie Donor). ‘Hoe is het toen afgelopen?’ vraagt ze. ‘Ik had gedacht dat je boos op me zou zijn.’

‘Ik stond behoorlijk voor lul!’

‘Wat heb je je vrouw gezegd?’

‘Dat ik ermee gevallen ben. Maar dat kun jij niet begrijpen,’ zegt hij opgewonden. ‘Ik ben geen twintig meer.’

‘Wat wil je, schat?’ vraagt ze hem.

‘Wanneer ik twintig was, had ik iets voor je kunnen betekenen. Toen had ik jouw leeftijd.’

‘Waarom vertel je me dat?’

Natuurlijk gaat het gesprek anders dan hij zich voorgesteld heeft, maar wat had hij zich ervan voorgesteld? Hij probeert het zich te herinneren, terwijl zij hem

aandachtig aankijkt. Hoe moest dit gesprek verlopen?

Zij zwijgt.

‘Ik zou me willen splitsen. Ik zou voor jou willen zijn zoals ik op mijn twintigste was. We zouden elkaar begrijpen.’

‘Wil je dat echt?’ vraagt ze.

De ernst in haar toon verrast hem. Hij kijkt haar aan. Er is geen emotie op haar gezicht te lezen. ‘Wil je dat echt?’ herhaalt ze.

‘Het kan niet. Ik ben geen schizofreen.’

‘Je kunt je in negenen delen,’ vertelt zij.

Het is een alchemistisch geintje, dat hem een enkel leven kan kosten, heeft een kat er geen negen?

[iii]

Onze gedachten gaan uit naar de eenhoorn, elandshoorn, porseleinen vazen, paddestenen, paradijsvogels, de remora, salamander, alruin, kameleon, pelikaan, asbestos, mumia. Wij verdiepen ons in de *Discorsi intorno a diverse cose naturali* van Francesco Imperato (Napels 1628), handelend over versteende dieren, pygmeeën, het papier der ouden, gemmen en andere stenen en de alruinwortel, die verondersteld wordt op een man te gelijken.

Saffier, prasius, kruizemunt, artemisia en alruin hebben een hartelijke en saturnale natuur en zijn verbonden met Hircus, een vaste ster in de constellatie Auriga. Daaromtrent raadplege men de *Lexicon mathematicum astronomicum geometricum hoc est rerum omnium ad utramque immo et ad omnem fere mathesim quomodocumque spectantium collectio et explicatio* van Hieronymus Vitalis (Parijs 1668). Aardig zijn ook de uit 1659 daterende verhandelingen van Anton Deusing uit Groningen over eenhoorn, bezoar, alruin, manna en suiker. Onmisbaar, echter, is het betoog van Laurens Catelan, een apotheker uit Montpellier, in 1638 te

Parijs verschenen: *Rare et curieux discours de la plante appellée Mandragore: de ses especes, vertus et usage. Et particulierement de celle qui produict une Racine representant de figure le corps d'un homme; qu'aucuns croyent celle que Josephe appelle Baaras et d'autres, les Teraphins de Laban, en l'Escriture Sainte.*

Alleen zelfstudie stelt ons in staat Justus te blijven volgen.

Mink heeft hem geleerd onderscheid te maken tussen de gewone tuin-variëteit en die ontsproten aan het zaad van gehangenen of op het wiel gebrokenen. Een onderscheid dat door velen wordt ontkend. Mogelijk is de homunculus van Paracelsus een diabolisch staaltje van magie, maar ontstaat de plant apium niet uit mensenbloed, atriplex canina uit hondenpis en asperge uit ramshorens? Uit het bloed dat de draak uit de olifant zuigt teneinde zijn ingewanden te verkoelen en vervolgens uitkotst wanneer de olifant op hem valt, groeit de boom die de gom genaamd drakenbloed voortbrengt. In *Isis Ontsluierd* merkt Madame Blavatsky dan ook op, dat de alruin op aarde schijnt te ontstaan waar de plantaardige en dierlijke koninkrijken elkaar ontmoeten, zoals de zoöphites en polypi dat doen in zee.

Mink voelde niets voor de opvatting van Jakob Thomasius in diens *Disputatio de Mandragora* (gedateerd 19 Calend. Jan. 1665, gedrukt te Halae Magdeb. 1739). Deze, via Bartholomew van Engeland onrechtstreeks Platearius aanhalend, hecht waarde aan het geloof, dat uit de urine, geloosd tijdens de doodsstrijd van een onschuldige, opgeknoopt voor diefstal, onder de galg een kruid groeit met brede bladeren,

gele bloesem en een wortel in de vorm van een mens, beharing en sekskenmerken inbegrepen.

Tegen Minks advies in, probeerde Justus de recepten uit, vermeld in *De Kleine Albert.* Een ingewijde in de arcana's kent deze in 1517 voor het eerst gepubliceerde grimoire ongetwijfeld.

Zoudt u een alruin willen vervaardigen, even machtig als de door Paracelsus zo aangeprezen homunculus? Vind dan een wortel van de plant genaamd brionie. Haal hem op een maandag (de dag van de maan) uit de grond, enige tijd na de winterzonnewende. Snijd de uiteinden van de wortel af en begraaf hem 's nachts op een landelijk kerkhof in het graf van een dode man. Begiet hem dertig dagen lang met koeiemelk, waarin drie vleermuizen verdronken zijn. Neem hem eruit om middernacht, wanneer de een-en-dertigste dag aanbreekt, en droog hem in een oven gestookt met verbenatwijgen; wikkel hem vervolgens in een stuk lijkwade van een dode man en draag hem overal bij u.

Of neem het ei van een zwarte kip en onttrek er een hoeveelheid eiwit aan, in volume overeenkomend met dat van een grote boon. Vervang dit eiwit door Sperma Viri en verzegel het ei met een stuk maagdelijk perkament dat lichtelijk bevochtigd is. Stop dan uw ei in een mesthoop op de eerste dag van de maan in maart, welke u vinden kunt in de tafel van Epacten. Na dertig dagen broeien, komt er uit het ei een monstertje, gelijkend op een menselijk wezen. U dient het op een of andere geheime plaats verborgen te houden. Voed het met lavendelzaad en pieren. Zolang het in leven blijft, zult u overal in slagen.

Een derde methode, waarvan evenwel beweerd wordt

dat zij haar gunstige werking na twintig jaar verliest, bestaat uit het leegbloeden van een zwart kuiken 's nachts op een viersprong. Wanneer u de strot doorsnijdt, zeg dan: ‘Berith, doe twintig jaren mijn werk’, en begraaf het kuiken diep onder de aarde, opdat honden en andere wilde dieren niet naar de plek gelokt worden. De aldus opgeroepen geest zal u overal volgen.

Mink had gelijk. Genoemde aanwijzingen en raadgevingen zijn, behalve onsmakelijk en in hoge mate bedenkelijk, buitengewoon dwaas. Men behoort te weten dat brionia dioica, behorend tot de cucurbitaceae, de heggerank - ook wel genoemd alfpapenkruid, borstbes, duivelskers, gruiswortel, hondskers, kinkrank, koorddanser, kwartelbezien, manwortel, raselwortel, stikwortel, varkenswortel, vuurwortel, vergifbezen, wilde wijngaard, wrangwortel - niet verward dient te worden met atropa mandragora of mandragora officinarum, een soort solanum, een aardappelachtige, met een grote donkerbruine wortel en kleine rode vruchten, die de alkaloïden atropine en scopolomine bevat, welke in grote hoeveelheden waanzin en dood ten gevolge hebben. In 1874 bericht Sir Benjamin Ward Richardson vanuit Londen in de *British and Foreign Medico-Chirurgical Revue*, dat hij een alruinwijn heeft bereid volgens het recept van Dioscorides en deze met sukses heeft toegepast als verdovingsmiddel bij een operatie. Dioscorides, in de eerste eeuw na Christus, raadt aan om alruin te gebruiken voor de patiënten gesneden of gebrand worden, en rangschikt hem onder de liefdesmiddelen. Als ‘wijn der veroordeelden’ werd hij op een spons aangeboden aan hen die

gekruisigd of gehangen werden, ter verlichting van de pijn. Jezus aan het kruis, evenwel, werd op wreedaardige wijze onthaald op azijn (*Lucas 23:36*). Plinius beweert dat de geur van alruin slaapverwekkend is; Lucius vermeldt het gebruik ervan bij het dichtschroeien; Galen en Isidorus, beiden, signaleren alruin als slaapmiddel. Theophrastus, in de vierde eeuw voor Christus, schrijft de alruinwortel voor, geraspt en geweekt in azijn, als liefdesmiddel en tegen slapeloosheid.

Op Justus lijkt veeleer van toepassing de uitspraak van Julius de Apostaat, de Romeinse keizer uit de vierde eeuw, die een ascetisch leven leidde en trots was op zijn vuile handen. Deze schreef aan de priesteres Callixena: ‘Wie kan in een vrouw echtelijke liefde boven vroomheid stellen, zonder ervan verdacht te worden grote hoeveelheden alruin te hebben ingenomen?’

Niet voor niets eerden de Egyptenaren de zonnegod Ra als de eerste die alruin toediende als bedwelmingsmiddel en stond de wortel bij hen bekend als ‘phallus des velds’. ‘Mandragoras dederunt odorem’ staat er in het *Hooglied.* En de Arabieren noemden de wortels ‘des duivels ballen’. Wordt hiermee niet duidelijk waarom het Justus te doen was?

Sinte Hildegard van Bingen - de Christelijke ‘sibylle van de Rijn’ - heeft het treffend geformuleerd. ‘Het is heet,’ zei ze, ‘waterig, en gevormd uit de vochtige aarde waarmee Adam geschapen werd; vandaar dat dit kruid, naar het beeld van de mens gemaakt, meer dan andere planten aan de Duivel doet denken; goed of kwaad kan worden opgeroepen al naar de mens

begeert, gelijk men dat voorheen met idolen deed.' Ze wijst er op dat de alruin de merkwaardige gewoonte heeft zich in twee soorten te scheiden: de manlijke, geschapen naar het evenbeeld van de man, species masculi hujus herbae, en de vrouwelijke, species feminae hujus herbae. Alle schrijvers uit de Middeleeuwen, die het over dit onderwerp hebben, maken hiervan gewag.

'Schier ghelijckende het onderste lijf met de twee beenen,' vertelt Dodonaeus in zijn *Cruyde Boeck.* Hij heeft het, overigens, over dat bedenkelijke surrogaat, de heggerank. 'Om de slanghen en de ratten te verdrijven braden sommige dese wortel ende snijdense alsoo warm in stucken; ende dan gheeftes van haer eenen domp ofte reuck soo sterk dat welcke slanghe ofte ratten desen roock rieckt die sterft daer terstont af. Ende geen fenijnighe dieren blijven op haer plaetse als sij dien reuck ghewaer worden. Dan die roock doet den menschen oock wee in 't hooft; maer sij sullen te voren Wijnruyte eten.' Een huismiddeltje, zogezegd, ook effektief als laxeermiddel en behoedend tegen vallende ziekten, krampen en waterzucht. Blöte-Obbes adviseert in *De Geurende Kruidhof* (Utrecht 1946): 'gebruik het liever niet, er zijn andere middeltjes genoeg'.

Maar Justus had een drastischer middel nodig.

Volgens Theophrastus dient men, het gezicht gewend naar het westen en terwijl een helper al dansend in een cirkel magische formules uitspreekt, met een zwaard drie cirkels om de alruin te trekken. Plinius herhaalt zijn aanwijzingen, maar slaat de danser over en waarschuwt tegen spitten met de wind pal in het gezicht. In *Joodse Oorlogen* verklaart Josephus dat de

alruin bliksemt en ieder vernietigt die hem probeert aan te raken, tenzij men te werk gaat volgens zekere regels, welke zouden zijn vastgesteld door Koning Salomo zelf.

De alruin deinst terug, gilt met een menselijke stem, haakt zich wanhopig vast in zijn aarde. Wie hem pakt en zijn gil hoort, sterft terstond of wordt krankzinnig. Ter vermijding van dit euvel, is het gebruikelijk de aarde rondom de wortels los te spitten tot de plant geheel en al losgewerkt is, daarna het ene uiteinde van een koord om de steel te bevestigen en het andere uiteinde vast te maken aan een zwarte hond zonder één wit haartje. Men stoppe zijn oren dicht met was en pek, en roepe de hond of lokke hem met een stuk worst; het bevel zijns meesters gehoorzamend of bezwijkend voor de verleiding des vlezes, zal hij de alruin uit de grond rukken en onmiddellijk dood neervallen. Daarna is er geen gevaar te duchten.

De witten worden als vrouwtjes beschouwd en moeten door vrouwen bewaard en verzorgd worden, terwijl de zwarten mannetjes zijn en door mannen in bewaring worden gehouden. Blöte-Obbes, voornoemd, vertelde: ‘Men nam den wortel mee naar huis en baadde ze in wijn, trok haar een japonnetje aan van witte of roode zijde en een manteltje van zwart fluweel en legde haar in een houten doos op een zacht kussentje. Bij iederen maaltijd moest de alruine wat te eten krijgen, iederen Zaterdagavond moest ze in wijn gebaad worden en bij iedere nieuwe maan kreeg ze een nieuw zijden kleedje.’

De vindtijd valt vlak voor de opkomst van de Pleiaden.

Omstreeks die tijd, alweer vier jaar geleden, overleed op een subtropisch eiland een dertigjarige toerist, met duidelijke vergiftigingsverschijnselen. Men nam aan dat hij een kick gezocht had en daarin was gebleven.

Zijn naam was Justus.

geschiedenis van het echtpaar

[i]

Gelijk van haar verwacht werd, boog ze zich over de stervende heen. De grijsaard kwijlde als een zuigeling. Justus VIII zou misschien de tachtig halen, maar dan was het ook onherroepelijk met hem gedaan. Dat wist hij, en daarom had hij nog babbels. Niet op het leven maar op de dood meende hij een voorsprong te hebben. Zijn eigen dood in plaats van zijn eigen leven. Nog was het hem om macht te doen: hij wou op zijn eigen voorwaarden kapot.

‘Doe je haar los, kind.’

Mink gehoorzaamde. Het ging niet van harte. Hij stonk.

Hij vrat haar met zijn ogen op.

‘Zal ik mij uitkleden, opa?’

‘Niet zo haastig, meisje.’

Kinds was hij niet. Hij vocht voor zijn dood en dat dwong haar hem tot het einde aan te horen. Maar het was uitstel, geen afstel.

Een verhaal in ruil voor elk kledingstuk. Samenvattingen van het voorafgaande in de vorm van vertelsels. Tot zij even naakt zou worden als zijn ziel. Strip-tease.

‘Zal ik je kussens opschudden, opa?’
De stervende dronk gretig haar geur in.
Daaruit kracht puttend, vertelde hij:

GESCHIEDENIS VAN HET ECHTPAAR

Er was eens een heer die drie maal daags zijn poedel uitliet. Hoewel de hond de heer voort trok, verlieten ze zelden hun straat. Zo bleef de man het dier de baas. Maar soms, tussen licht en donker van een late lente en een vroege zomer, waagde de man zich verder. Hij sloeg een hoek om, en nog een, en bevond zich in het park. Daar gespte hij de riem van de halsband los en liet de poedel hollen. Steevast verwonderde hij zich dan, dat hij er zo zelden kwam. Hij genoot van de onbedorven lucht, van de uitgelatenheid van Duivel (zo heette het huisdier), en vooral van zijn eigen initiatief.

Meneer Duif was vrijgezel, vroegtijdig rentenier, niemand tot last. Zijn wereld was klein maar hij kon haar de zijne noemen. Buiten die wereld, stempelde hem dat wellicht tot zonderling. Hij wist echter dat hij er geen was.

Met welgevallen liet hij zijn voeten gaan. De verliefden op de banken, in deze schemer, bevielen hem. Het uitstel dat zij zochten gunde hij ze. Hij wist dat het meestal niet goed met ze afliep, dat het dwaasheid was, een kinderziekte waaraan hij niet bezweken was - maar iedereen moest er doorheen.

Hij bereikte wat voor hem het einde van het park was en riep zijn hond terug, aangezien de verkeersweg vlak voor de uitgang gevaar opleverde. Het beest kwam niet. Hij draaide zich helemaal om en riep het weer.

Niet ver van hem vandaan, rende Duivel blaffend om een bank. Hij liep er heen. Op de bank zaten een man en een vrouw - ouder dan hij - als verloren voor de wereld. De poedel blafte als een dolle, maar zij reageerden niet. Zij schenen volkomen in elkaar op te gaan.

‘Kom onmiddellijk hier, Duivel! Kom hier!'

Het beest gehoorzaamde. Jankend en kwispelend kwam het aan. Dier en meester waren weer vereend.

De volgende avond waren Duif en Duivel weer in het park. Het zelfde gebeurde: het op rijpe leeftijd verliefde paar, de er omheen rennende blaffende hond, de onbewogenheid van die mensen. De avond er op, gebeurde er voor Duif niets anders, want zijn belangstelling was gewekt. Hij nam nu de voorzorg, Duivel aan de lijn te doen voordat ze bij de bank kwamen. Het dier blafte en rukte, maar hij hield hem stevig vast. Vermoeiender was het dat hij, eenmaal voorbij de bank, het dier tot de uitgang achter zich aan moest trekken.

Dit ongemak ten spijt, begon hij er een vaste gewoonte van te maken om 's avonds, na de nieuwsberichten van zeven uur, door het park te wandelen. Het miste nooit: ze zaten er altoos. Zelfs in de regen zaten ze er. En toen het weer nog ingrijpender begon te veranderen, het najaar zich aankondigde met gure rukwinden en hagel, zodat hij in zijn duffel tegen de elementen moest optornen, zaten ze er nog.

Het zou hem zijn gaan vervelen als Duivel er niet geweest was. Maar die, volhardend in wat ook een gewoonte leek te worden, bleef zich opwinden. En de geliefden bleven onbewogen.

Door de onveranderlijkheid van het gebeuren, begon Duif zich af te vragen of hij het zich inbeeldde. Ten-

einde zich van de werkelijkheid ervan te vergewissen, maakte hij zijn wandeling een keer vroeger. Hij kon zichzelf geruststellen: dan zaten ze er niet. Duivel had even opgekeken, maar was gewoon doorgelopen.

Misschien mocht het dier die mensen, of een van hen, niet. Dat was niet bijzonder. Een poedel heeft kuren, gelijk iedere rashond.

Maar waarom zaten zij er in weer en wind? Dat was beslist vreemder dan dat hij er door weer en wind op uittrok om zich van hun aanwezigheid te overtuigen. Wie waren er begonnen? Zij!

Duif en Duivel maakten hun dagelijkse wandeling door het park. Het was winter. De hier nog verse sneeuw knerpte onder Duifs zolen. Er heerste de stilte van de nacht. De hond en de man vertegenwoordigden het leven, en zij konden zich de enigen wanen, dat wil zeggen, tot ze weer bij de bank kwamen: daar, in het bijna donker, zat het paar, donkerder nog, zwart tegen de witte nacht. Duif schonk geen aandacht aan het blaffen en het geruk van de hond. Er voorbij, sleepte hij hem werktuiglijk achter zich aan. Misschien liep hij wat sneller, voor het eerst toegevend aan een gevoel van beklemming. De zo vertrouwd geworden geliefden boezemden hem als silhouetten angst in. Voor het eerst voelde hij de reaktie van Duivel aan.

Ze naderden wat voor hun de uitgang was. Het rijkelijke licht boven de straatweg was aanlokkelijk, spiegelde vrijheid voor, veiligheid; de warmte van mensen die elkaar goedsmoeds naar het leven staan, het zekerheden zoeken van het snelverkeer, met redelijke kansen op gezelligheid en een onverhoedse dood. Het dier en zijn meester, goed getraind, wachtten met

oversteken. Werktuiglijk namen zij de voorzichtigheid in acht. Het was iemand achter hen, die zich niet aan de verkeersregels stoorde, die doorliep, geschept werd door de bumper van de een, en overreden door de volgende.

Het was overduidelijk dat hij dood moest zijn, en dat was ook inderdaad het geval. Het was, overduidelijk, zijn eigen schuld geweest. Dat konden alle getuigen bevestigen. Dat was geen probleem.

Duif en Duivel maakten onderdeel uit van de zich verzamelende menigte. Duif was liever doorgelopen, maar hij was getuige.

In deze hoedanigheid, hoewel niet ter zake, stelde hij vast voor zichzelf, dat het slachtoffer de man uit het park was, een van de silhouetten op de bank, de man naast de vrouw, een hem vertrouwde onbekende.

Die herkenning kwam natuurlijk als een schok. Maar daarna bekroop hem een gevoel van schuld, dat hij die avond en de er op volgende nacht niet meer kwijt zou raken. Pas tegen de ochtend werd het doorzichtiger, en besefte hij zich te schamen voor zijn angst in het park, alsof hij door deze angst schuld droeg aan het ongeluk, dat, voor zover hij zich nu herinnerde, geen ongeluk kon zijn maar moedwil. Hij probeerde zich details voor te toveren, welke zijn stelling steunden, maar tevergeefs. Het bleef voor hem niet meer, maar ook niet minder, dan een innerlijke overtuiging. En hij voelde zich eenzaam, weer sinds lang voor het eerst, hunkerend naar iemand die hem schoon kon praten. Desnoods iemand, die hem kon vergeven, ook voor wat hij niet gedaan had.

Na de nieuwsberichten van zeven uur, waarin met

geen woord over het ongeluk gerept werd - wat hem achteraf niet verbaasde omdat stadsnieuws na een etmaal allang verleden is - liet hij zijn hond uit en kwam gewoontegetrouw in het park terecht. Hij aarzelde even om het binnen te gaan, maar Duivel trok hem voort. Terwijl hij hem de kortstondige vrijheid gaf, bedacht hij dat de bank niet meer bezet zou zijn. Net als lang geleden, behoefde hij het beest eerst bij de uitgang vast te maken. De gedachte deed hem glimlachen als een oude wijze man die veel heeft meegemaakt en veel overleefd heeft.

De poedel holde vooruit en hij volgde langzaam.

Toen het bekende blaffen weerklonk, bleef Duif als aan de grond genageld staan. Maar hij moest naar Duivel toe.

Op de bank, donkerder tegen de donkere nacht, zat de vrouw.

‘Duivel, kom hier...’ Hij fluisterde het dringend, omdat hij zijn stem niet durfde te verheffen. ‘Duivel, kom...’

En omdat het dier niet gehoorzaamde, woest blaffend steeds nauwere cirkels trok om de gezeten figuur, kon hij er niet onderuit en moest hij rakelings langs haar heen.

‘Kom hier, rot beest!’ Hij bukte zich en kreeg het dier te pakken, hij rukte het bij de halsband voort, het bijna wurgend. Hij wist dat het schaduwbeeld op de bank zich niet verroerd had. En weer schaamde hij zich.

De hond weer aan de lijn, wandelde hij bekommerd huiswaarts. Hij verweet zich dat hij wereldvreemd was. Natuurlijk kon hij zich voorhouden, dat hij de vrouw

niet kende. Noch zij, noch haar minnaar, had ooit enige aandacht aan hem besteed. Maar van de dood van de man was hij getuige geweest, en van haar lijden had hij, tenminste, een vermoeden. Ten slotte was het een medemens.

Had het paar niet, al vele maanden lang, hem dagelijks bewogen om een wandeling door het park te maken?

Het werd tijd dat hij voor zijn nieuwsgierigheid betaalde. Ernstig nam hij zich voor om haar de volgende avond - als zij er dan zat - aan te spreken. Hij was niet onbemiddeld, misschien kon hij iets voor haar doen.

De volgende avond, na de nieuwsberichten van zeven uur, begaf hij zich plichtmatig naar het park. De hond liet hij niet los. Hij hoopte, evenwel, dat zij er niet zou zijn.

Die hoop leek bewaarheid te worden als gold het een redelijke verwachting, want terwijl hij de bank naderde liep Duivel onverschillig naast hem. Hij voelde zich al opgelucht, door het lot ontslagen van zijn plicht, toen zij er toch bleek te zitten, stil als altoos.

Maar Duivel gaf nog steeds geen blijk van opwinding. Eerst toen ze de bank voorbij waren, realiseerde hij zich dat de vrouw had gereageerd: zij had hem aangekeken. Zij had hem herkend!

Waarom was hij niet blijven staan? Waarom liep hij nu door? Waarom keerde hij niet terug? Wat weerhield hem?

Vragen van deze of gelijke strekking dreven hem steeds sneller naar de uitgang. Maar ook buiten het park kon hij ze niet beantwoorden. Hij besliste dat hij haar de volgende avond zou aanspreken.

De volgende dag bleef hij in bed, hij had koorts; niet ernstig, maar voldoende om zich te verwennen. Bovendien stormde het. Het leek onvoorstelbaar dat iemand in dit weer op een bank zou gaan zitten.

De dag daarop voelde hij zich beter, en die avond had hij geen enkel excuus om niet te gaan. Deze keer liet hij de poedel thuis, wat wel op tegenstand bij het dier stuitte - Duivel huilde van verdriet - maar hij wenste dit alleen te ondernemen. Elke inmenging was ongewenst.

Teneinde de nodige moed te verzamelen, om tijd daarvoor te winnen, benaderde hij het park van de andere kant. De uitgang werd nu voor hem de ingang. Een opzet, die op een vergissing bleek te berusten: de route door het park zou langer zijn geweest. Bij de verkeersweg, op de plaats van het ongeluk of daaromtrent, bleef hij een ogenblik staan. Zoals hij had kunnen verwachten, was er geen spoor van het gebeurde te vinden. Ook de sneeuw en de modder waren verdwenen. Het verkeer raasde ongehinderd voorbij.

Hij liep het park in. Het was hooguit honderd meter tot de bank. Nog kon hij haar in het duister niet onderscheiden.

Maar daarna, terwijl zijn voeten de afstand verkortten, brak de maan door de wolken en zag hij ze zitten, als vanouds: de man en de vrouw - alsof er niets gebeurd was. Hun gezichten waren naar elkander opgeheven, licht tegen de nacht. Daarna ging de maan weer schuil en stond hij voor hen.

Hij ging zitten, niet uit vrije wil maar om het kloppen van zijn hart te doen bedaren. Hij ging zitten op het einde van de bank, zo bescheiden mogelijk. Niemand

die op hem lette.

De man zei: ‘Je bent een onvolledig wezen.’

‘Heeft u het tegen mij?’ vroeg Duif.

De man zei: ‘Je bestaan is toeval. Je hebt geen ziel.’

‘Wat geeft u het recht mij te tutoyeren?’ vroeg Duif.

De man prevelde door. Duif verstond: ‘De man is niet ontstaan uit de vrouw, maar de vrouw uit de man; de man is niet geschapen voor de vrouw, maar de vrouw voor de man. Onder de wilde dieren is er niet één te vinden dat schadelijker is dan de vrouw.’

‘Wat heb ík daarmee te maken?’ vroeg Duif.

De man zei: ‘Je bent een verminkte man.’

‘Pardon, u vergist zich,’ zei Duif. ‘Ik ben niet van deze wereld!’

Hij schrok zelf van zijn mededeling en wenste dat Duivel er was om hem door zijn aanwezigheid van zijn bestaan te overtuigen. Dit was een gevaarlijke situatie. Hij had de hond nooit thuis mogen laten.

‘U bent het, die dood is,’ verbeterde hij zichzelf.

De man zei: ‘Het is jouw schuld dat ik er steeds een eind aan maak. Jij drijft mij er toe. Rotwijf!’

Eindelijk begreep Duif tegen wie de man het had, en dat hij het niet was. De gevolgen waren ontzettend.

Van veraf klonk geblaf. Duivel was losgebroken en kwam hem redden. Het was evenwel te laat. Duif loste al op in de avondnevel.

‘Spelbreker,’ zei de man tegen zijn vrouw.

Maar ook zij zaten niet meer op de bank, en de hond zal wel verbeelding geweest zijn - behalve voor wie in het bestaan van de duivel gelooft.

Nadat de oude uitverteld was, leek het even alsof hij te veel van zijn krachten gevergd had. Mink wiste hem het zweet van het voorhoofd en gaf hem wat te drinken. Daar kikkerde hij zichtbaar van op. Er kwam zelfs weer glans in zijn ogen.

‘Weet je nog?’ vroeg hij met zwakke stem.

‘Die ene keer herinner ik mij nog uitstekend. Ik herkende je, maar je was te schijterig om me aan te spreken. En zonder je hond was je niets.’

‘Zou het iets veranderd hebben?’ vroeg hij.

Ze haalde haar schouders op. Hij vroeg: ‘Wat krijg ik van je, dochter?’

‘Ik ben je dochter niet, opa!’ Maar ze stapte uit haar slippers, bukte zich traag om ze op te rapen, kwam snel overeind en bood ze hem glimlachend aan. Zij bloosde van opwinding.

‘Niet alletwee,’ protesteerde hij.

‘Doe niet zo wrekkig.’

De begeerte werd hem te sterk: hij accepteerde ze.

Opgewekt zei Mink: ‘En nu gaat opa zijn dutje doen. Hè, opa?’

‘Kreng,’ fluisterde Justus verliefd. Blij, legde hij de slippers tegen zijn ingevallen kaken, aan elke kant één, snuffelde, snoof, en deed de ogen toe; terwijl zij over hem waakte, bedenkend dat het een voordeel was dat ze geen kousen aan had.

drieluik twee

hoe het de kinderen te vertellen

[i]

Minks tijdelijke afwezigheid, hoe onbevredigend in bepaalde opzichten ook, stelt ons in staat met onszelf in het reine te komen. Het gaat kennelijk goed met haar. Zij heeft geschreven dat ze weer druk aan het studeren was en voor de bevalling tentamen wou doen. Geldzorgen heeft ze niet. Een uitzendbureau heeft haar aan een baantje geholpen. Ze speelt baby-oppas bij een oude heer. Zij schrijft niet hoe hij heet, noemt hem het snoepje, de engel, de viezerik, de babbelkous, en spekuleert met sukses op zijn geheugenstoornissen door hem drie maal daags om huishoudgeld te vragen. Daarvan stelt ze zich voor een baby-uitzet aan te schaffen en tegen de kerst per vliegtuig over te komen. Ze is druk aan het breien en borduren, wordt helemaal een aanstaande moeder.

Al antwoordt zij zelden, ik schrijf haar vrijwel dagelijks. Tamar stuurde haar gisteren wat patronen voor positiejurken. Bob en Jane maken om strijd tekeningen voor haar en ook Concha laat zich niet onbetuigd. Zo leven wij naar het moment toe dat zij er weer is, in welhaast volmaakte harmonie.

Het zou ons niet verbazen wanneer de oude heer Justus heette, maar ik wil haar dat niet vragen. Tamar vindt het niet belangrijk. Evenals ik is zij druk aan het werk. Zij heeft, dat merk ik, vertrouwen in Mink. Een Justus meer of minder doet er niet toe. Belangrijk is dat het kind ter wereld komt, het welzijn, daarvoor en daarna, van moeder en kind. Daarom heeft alleen onze verhouding tot Mink onze volledige aandacht.

Voor mij, als aanstaande vader, betekent het dat ik mij voorlopig moet blijven bezighouden met het verleden, met dat van Mink en mij, tot het ons verleden zal zijn: dat van Tamar, Mink en mij. Zo worden we alledrie de ouders van het kind en kunnen we althans die verantwoordelijkheid op ons nemen. Is dat niet aardig bedacht? Vanochtend heb ik het er met Tamar over gehad, achter de koffie. Zij vond het een typisch manlijk maar wel sympathiek standpunt.

‘Hoe stel je je voor het te verwezenlijken?’ informeerde ze.

‘Door het verleden acceptabel te maken!’

‘Voor wie?’

‘Voor ons allemaal. Ik wil er een zin aan geven.’

‘Is dat zo nodig?’

Deze laatste vraag, zo onbevangen gesteld, viel niet gemakkelijk te beantwoorden. Het is beslist niet onze bedoeling in het verleden te leven, het is onbewoonbaar, zelfs in de verbeelding is het er slecht toeven. Ik ben ook niet van plan het te veranderen, in die zin, dat ik er achteraf een betekenis aan wens te hechten. Mijn blik is vooral op de naaste toekomst gericht. Als ik mij in de tijd verplaats, dan doe ik dat ruggelings: om een aanloop te nemen. Ik zal springen - maar voor wie?

‘Hoe het de kinderen te vertellen?’ vroeg ik.

‘Hoe bedoel je dat?’

‘Ik heb geen zin om ze iets op de mouw te spelden. Bob en Jane zijn het niet gewend, zelfs Concha begrijpt al veel, en kinderen met drie ouders dienen behoorlijk voorgelicht te worden. Ze hebben recht op de waarheid.’

‘Een waar gebeurd verhaal?’

‘Een verhaal waar wij, tenminste, in kunnen geloven. En om daartoe in staat te zijn, moeten wij er eerst vorm aan geven.’

Tamar lachte. ‘Maak het maar,’ zei ze. ‘Het is jouw vak.’

Maar voor wie zal ik springen?

Mijn probleem is, dat heb ik al verteld: zijn wij samenzweerders, of niet? Of, nauwkeuriger gesteld: beperkt zich onze schuld tot onszelf, of omvat ze de wereld? Daarenboven: kan dat zomaar en voor hoelang?

Het is een probleem dat al te gemakkelijk ingewikkeld wordt.

Mink en ik hebben het er eens op onvergetelijke wijze over gehad. Ik herinner me niet of het in bed of onder de afwas plaatsvond. Intimiteit is aan vanzelfsprekende handelingen gebonden.

Wanneer wij afwasten, droogde ik af. Dat weet ik zeker, omdat afdrogen minder concentratie vereist en ik het was die de vragen stelde.

Wanneer het zich in bed afspeelde, was ik druk in de weer. Dat biedt de mogelijkheid om even op te houden en daarna het werk te hervatten alsof er niets gebeurd is.

Ik naaide of droogde af, huiselijk als de pest.

‘Je bent geen moordenares!’

‘O, nee?’ Het viel haar in haar toestand niet mee zich op zoiets te concentreren, maar ze keek erg verliefd.

‘De mannen proberen het wezenlijke in je te ontkennen en daar kom je terecht tegen in opstand. Ze hebben hun dood aan zichzelf te danken!’

‘Je bent verrukkelijk,’ zei ze.

‘Ze zoeken de dood,’ zei ik.

Zij kuste mij langdurig op de lippen. Daarna gingen wij gewoon verder met wat wij deden.

We amuseerden ons uitstekend. Haar genieten was gemakkelijk te volgen, er kwam geen logica aan te pas. Maar mijn gedachten lieten me niet met rust; in tegendeel. Nu kon ik pas goed nadenken. Het probleem vereenvoudigde zich.

Ik vroeg Mink: ‘Geloof je heus dat je die kerels vermoord hebt?’

‘Jou doe ik toch niets, Martin. Wat kan het je schelen?’

Zij hijgde. Het was een bruuske onderbreking. Berouwvol daarover, wijdde ik mij weer vol vlijt aan onze bezigheid.

Weer kuste ze mij. Ik gaf me volledig gewonnen. Ik had niets meer in te brengen. De ogen sluitend, offerde ik mijn gedachten aan de sterren. Ze voelden er zich bijzonder thuis en lieten niets meer van zich horen. Het probleem vereenvoudigde zich tot een willekeurig punt in een ontzaglijke ruimte.

Naar lichaam en geest verfrist, met mijn ziel op mijn lippen, was ik voorlopig bereid sprakeloos te blijven.

‘Martin?’

‘Ja?’

‘Mag ik me niet verantwoordelijk voelen?’
‘Natuurlijk mag je dat.’
‘Voel je je verantwoordelijk voor mij?’
‘Natuurlijk.’
‘Ik voel me ook verantwoordelijk voor Tamar. Begrijp je?’
‘Ja... Ja!’
‘En voor Bob en Jane, voor Concha...’
‘Ja! Ja!’
‘Ik houd van jullie.’
Wij houden van haar, en daarom spring ik. Desnoods tijdens de afwas.

[ii]

De betekenis van Minks aanwezigheid hier ten tijde van de dood van haar eerste Justus is mij aanvankelijk ontgaan. Ik wist niet dat ze op het eiland was. Er bestond trouwens geen aanleiding om haar in verband te brengen met het gebeurde. Waarschijnlijk wekte de naam van die toerist zelfs geen associatie bij me op. Ik heb haar - kort nadien en op een andere breedtegraad - weer ontmoet in de stad.

De wijze waarop en de plaats waar zij en ik elkaar terug vonden vallen me weer op als merkwaardig.

De ex was op zakenreis. Ik kon beschikken over zijn huis. Ik had het komfortabel. Ik had werk te doen waarop ik mij verheugd had. Het was prettig in de stad, het voorjaar hing in de lucht. En toch voelde ik mij nergens thuis. Ik had het niet. Er was geen enkele verklaring voor.

Mijn onrust koesterend als een kalkei, zat ik veel in café's en keek uit naar bekenden terwijl ik slechts vreemden zag, tot ik op een middag besloot er mee op te houden: ik zou mijzelf trakteren op een kostelijk maal en daarna gewoon naar huis gaan.

Ten zeerste ingenomen met dit moedige besluit, rekende ik af, gaf een flinke fooi, en begaf mij in de draaideur, toen ik door het glas voor mij een rug herkende. Het bleek die van een meisje dat Belle heet.

Buiten draaide zij zich om en herkende mij.

‘Hoe gaat het met jou?’ informeerde ze, met een naar mijn gevoel overdreven vertoon van hartelijkheid. ‘Wat geweldig je weer te zien...’

Deze ontmoeting met Belle kwam in zekere zin te laat: ik was niet meer in de stemming voor bekenden. Gelaten liet ik haar tegen mij aan babbelen, wachtend op een gelegenheid om afscheid van haar te nemen.

‘Weet je waar ik tegenwoordig woon? Je raadt het nooit.’

‘Nee?’

‘In het huis waar jij vroeger gewoond hebt. Toevallig, niet?’

Ik dacht na welk huis ze bedoelde. Ik kon het wel raden.

‘Je moet met me meekomen. Er is iemand die je vast ontmoeten wilt. Zij woont op je oude kamer. Is dat niet grappig?’

‘Ik heb nu geen tijd,’ zei ik, ‘echt niet.’

‘Maar zij is nu thuis!’

‘Wie?’ vroeg ik. ‘Ken ik haar dan?’

‘Je kent haar niet, maar jullie zullen elkaar vast aardig vinden.’

‘Een andere keer,’ zei ik.

Maar mijn stemming veranderde. Niet het bekende maar het onbekende lokte mij nu. ‘Waarom zou ze mij wensen te ontmoeten? Kent ze mij?’

‘Welnee, het lijkt me alleen zo leuk...’

Het leek mij eerder absurd, typisch Belle. ‘Goed dan,’ zei ik.

Jaren geleden, nog voor ik Tamar leerde kennen, heb ik er enige maanden gewoond. De enige herinnering die ik er aan bewaarde was er een van overheersende eenzaamheid; alleen Belle was mij er eens komen opzoeken, toen ik niet thuis was, en had een briefje achtergelaten.

Er leek in al die tijd niets veranderd. Belle tikte drie maal op een deur die ik kende.

Mink deed open.

‘God, kennen jullie elkaar?’ vroeg Belle.

Mink toonde zich verrast, doch reageerde niet uitbundig. Ik was zelf ten prooi aan verlegenheid, hoewel blij haar te zien. Ze nodigde me uit te gaan zitten en vroeg of ik trek in thee had.

‘Ik heb wel zin om te blijven eten,’ zei ik. ‘Hebben jullie voldoende in huis? We kunnen nog wat halen. Wijn?’

Mink keek onzeker naar Belle.

‘Zal ik het halen?’ vroeg Belle. ‘Ik ga op de fiets.’

Ik gaf haar geld en zij vertrok.

‘Hoe is het met jou?’ vroeg ik aan Mink.

‘Goed. En met jou?’

‘Lach je nog weleens?’

‘Hoeveel schepjes moet je in je thee?’ vroeg ze.

‘Ik ben je niet vergeten,’ zei ik. ‘Ik vind het fijn dat ik je zie.’

‘Ik vind het ook fijn,’ zei ze.

Zo praatten wij wat met elkaar, over het huis, over waar ik logeerde, over de ex en Tamar, over de baby, over haar studie, over geld. De konversatie kabbelde

voort, maar echt ongedwongen werden we niet.

Er werd geklopt op de deur en een jongeman kwam binnen. Mink stelde hem aan mij voor als Justus, en ik hield hem voor de Justus wiens stem ik door de telefoon gehoord had. Toch meende ik dat er iets niet klopte met mijn herinnering, ik had hem ouder gedacht, maar daar schonk ik toen verder geen aandacht aan. Justus was niet blij mij te zien. Dat voelde ik.

‘Blijf je ook eten?’ vroeg Mink.

‘Ik dacht dat ik uitgenodigd was.’

‘Natuurlijk,’ zei ze, ‘daar had ik niet aan gedacht. Maar dat spreekt toch vanzelf?’

Vanaf dit moment irriteerde Justus mij, wat voor mij aanleiding was om hem hartelijk te bejegenen. Achteraf vraag ik mij af waarom ik dat deed. Reden tot jalouzie had ik niet, en heb ik ook nooit gehad. Ik heb geen aannemelijker verklaring dan dat er een bedreiging van hem uitging, welke ik door mijn gedrag trachtte te neutraliseren. Ik was niet bang voor hem, maar voor iets onpersoonlijks dat hij voor mij belichaamde. Maar dat weet ik nú. Destijds was mijn reaktie, evenals de irritatie, spontaan.

Ik deed dus mijn best om hem in een gesprek te betrekken. We praatten over kunst - hij schilderde, zei hij - en daarna bracht hij het gesprek op bewustzijnsverbreding. Hij vroeg of ik wel eens L.S.D. geprobeerd had.

Ik antwoordde hem dat ik het nooit geprobeerd had, omdat ik er niets in zag. Dat wond hem in hoge mate op. Hij verweet mij lafheid, burgerlijkheid, gebrek aan voorstellingsvermogen. Die argumenten kende ik.

‘Vertel eens over je eigen ervaringen,’ zei ik.

‘Zie je die muur daar?’ vroeg hij. Aan die muur hing een affiche van Picasso. De voorstelling vertoonde een treffende gelijkenis met Mink.

‘Die muur kan een tuin worden,’ vertelde hij, ‘een prachtige tropische tuin met schitterende bloemen, met glanzende edelstenen als vruchten.’

‘Dat is het,’ zei Justus.

‘Kun je er in wandelen?’ vroeg ik. ‘Kun je er mij in meenemen?’

‘Het is een innerlijke ervaring,’ zei Justus.

‘Kun je haar met iemand anders delen?’

Hij twijfelde. Hij opperde: ‘Misschien als je het samen neemt?’

‘Nee, zonder iets in te nemen!’

‘Kun jij dat?’

‘Natuurlijk kan ik dat.’

Justus geloofde mij niet. Hij wilde het ook niet geloven.

Belle die tijdens het gesprek binnen was gekomen, kwam hem te hulp. ‘Je kunt dat nu wel beweren,’ zei ze, ‘maar doe het eens.’

Ik keek naar Mink. Ze zat er met een stuurs gezicht bij. ‘Ik kan het niet met iedereen,’ zei ik. ‘Heb jij ervaring met dat spul, Mink?’

‘Ik houd niet van pillen,’ antwoordde ze.

Hierna bleek het onderwerp uitgeput. De meisjes gingen het eten bereiden. Ik pakte een boek en ging op het bed liggen lezen. Ik weet niet meer wat Justus onderwijl deed, vermoed dat hij met de anderen gepraat heeft.

Na de maaltijd, mede dank zij de wijn, werd de sfeer iets gezelliger. Tot mijn verwondering en genoegen,

kwam Mink bij mij op bed zitten, terwijl Justus op de grond lag te vrijen met Belle.

‘Ik wil je weer laten lachen,’ fluisterde ik tegen Mink.

Ze glimlachte en liet zich kussen. Ik schoof mijn hand onder haar trui, en zij trok de hand terug. Ik kuste haar hand.

‘Heb ik je mijn tuin al eens laten zien?’ vroeg ik zacht.

Ze bleef glimlachen en zich verweren. ‘Je bluft,’ zei ze.

‘En jij verzet je...’

‘Ik geloof je gewoon niet.’

‘Laat het me je dan bewijzen. Zal ik het je bewijzen?’ Weer stuitte mijn hand op tegenstand, deze keer op haar dij.

‘Ben je ongesteld?’ vroeg ik. ‘Dat geeft niet.’

‘Nee.’

Daarna gaf ik mijn pogingen op, vergenoegde mij met haar onmiddellijke nabijheid. Ik begon verliefd op haar te worden.

Op een gegeven ogenblik maakte Belle zich los uit de armen van Justus en stond op, mompelend: ‘Ik ga naar boven. Kom je, Justus?’

Justus keek naar Mink en mij. Mink staarde hem aan.

‘Dag,’ zei Belle en liep naar de deur, opende deze, sloot de deur achter zich. Mink bleef naar Justus staren.

Hij stond op en deed een paar passen in de richting van de deur, bleef staan en keerde zich naar ons.

‘Tot morgen,’ zei ik op hartelijke toon.

‘Laat Belle niet zolang wachten,’ zei Mink vriendelijk.

De deur sloot zich achter hem.

‘Belle zit achter hem aan,’ zei ze, als konstateerde ze een feit.

‘Je wilt niet met me slapen,’ stelde ik vast.

‘Nee.’

‘Ik ben verliefd op je.’

‘Waarom?’

‘Omdat ik het ben. Ik heb het vanavond ontdekt.’

‘Gefeliciteerd,’ zei ze.

‘Ik ga nu weg,’ zei ik, ‘maar ik wil je weer ontmoeten. Ga je morgen met me eten?’

‘Morgenavond heb ik college.’

‘Goed, overmorgen dan. Afgesproken? Ik kom je hier afhalen.’

Ik stond op zonder een antwoord af te wachten.

‘Dag, liefste,’ zei ik.

‘Tot overmorgen,’ antwoordde zij. ‘Ik zal voor de gelegenheid een jurk aantrekken, als je het leuk vindt.’

Bij de deur wierp ik haar een kushand toe, welke zij beantwoordde door haar lippen te spitsen. Terwijl ik de trappen afliep, vroeg ik mij af of ik me vergist had door niet langer aan te dringen. Misschien had ik kunnen blijven. Maar het deed er niet toe. Als op vleugels bewoog ik mij.

Zoals afgesproken kwam ik haar ophalen. De straatdeur stond altijd open. Ik liep de trappen op, mijn keel dicht geknepen van spanning, bang dat ze er niet zou zijn. De laatste keer dat ik haar zag leek minuten of een eeuwigheid geleden. Ik had het verschrikkelijk van haar te pakken.

Mijn vrees werd werkelijkheid. Ik kreeg op mijn kloppen geen gehoor. Na vijf kwartier in de gang ge-

wacht te hebben, liep ik naar beneden en vroeg de kamerverhuurster welke kamer van Belle was. Maar Belle was er niet.

Na nog eens twintig minuten boven gewacht te hebben, schreef ik op een notitieblad uit mijn agenda een briefje waarin ik haar herinnerde aan de afspraak en aankondigde morgenavond terug te komen, eindigend met: ‘Vergeet je jurk niet aan te trekken!’

Op de trap kwam ik Justus tegen, met in zijn armen een bos rode rozen.

‘Waar gaat dat heen?’ vroeg ik. ‘Weet jij waar Mink is?’

Zijn gezicht betrok. ‘O, is ze er niet?’

Om van de gezamenlijke teleurstelling te bekomen, gingen we een borrel drinken. ‘Ben jij op Mink uit?’ vroeg hij.

‘Zo zou je het kunnen noemen.’

‘Heb je bezwaar tegen mijn pogingen?’

‘Niet in het minst. Het is helemaal aan haar.’

Hij keek mij spottend aan. ‘Je doet het verkeerd,’ zei hij. ‘Als een meisje wil huilen, maak je haar aan het huilen. Als ze billenkoek of hartstocht zoekt, krijgt ze die bevrediging. Zo moet je haar aanpakken!’

Ik rekende onze borrels af, en wenste hem sukses.

[iii]

Weer besteeg ik de trappen. Halverwege passeerde ik op een overloop de verhuurster die mij wantrouwig bekeek en mijn groet niet beantwoordde. Wellicht herinnerde ze zich mij van jaren terug, in tegenstelling met gisteren, of ze herinnerde zich gisteren en had geen gunstige indruk van me behouden, dan wel ze stond onwelwillend tegenover iedereen in huis, hetgeen ik mij meende te herinneren, ofschoon dit en al het andere er niets toe deed, want ik bevond mij weer in de gang en werd bekropen door de oude vrees dat zij er niet zou zijn. Deze situatie vormde het pendant van mijn eenzaamheid van vroeger, of was er het spiegelbeeld van: iemand die er moest zijn was er niet.

Ik klopte aan en niemand antwoordde. Ik draaide de knop om en duwde, wat ik gisteren niet gedaan had, maar de deur bleek op slot. Ik wachtte; en klopte weer, sloeg met mijn knokkels een roffel. Na weer gewacht te hebben probeerde ik een briefje te schrijven, maar mijn hand trilde. Na vier blaadjes verfrommeld te hebben lukte het eindelijk: ‘Tot over een uur.’ Dat bericht verscheurde ik. Het volgende leek mij beter:

‘Kom over een uurtje terug. Trek je jurk aan.’

Evenals gisteren schoof ik het onder de deur door.

In twijfel of ik de afspraak zou nakomen, liep ik langzaam terug. Nog voor het einde van de gang hoorde ik haar lachen, onmiskenbaar, al klonk het gedempt. Dat geweldige lachen. Ik had het geweten dat ze er was.

Het had er alle schijn van dat Justus mij voor was geweest.

Een uur later, op de minuut af, was ik er weer. Iets dwong me mijn afspraak te houden. Justus opende de deur en ik ging naar binnen. Hij was aangekleed, hoewel wanordelijk. Zij had een kamerjas aan zoals de ex er een had bezeten, misschien was het de zelfde. De kamer stonk naar het bedrijven van liefde. Ik vroeg mij af wat ik hier deed. Op de vloer naast het bed lagen mijn twee briefjes.

Ongetwijfeld heb ik een zo opgewekt mogelijke groet doen horen. Er viel voor mij niets te beheersen want ik leefde niet maar werd geleefd, al wist ik niet door wie of wat.

‘Moet je een sigaret?’ vroeg Justus.

Die accepteerde ik. Blijkbaar kon ik blijven. Ik nam plaats in de enige fauteuil, die er ook had gestaan toen ik er woonde.

‘We moeten naar een feest,’ zei Mink. Zij vermeed het mij aan te zien, maar de woorden waren duidelijk voor mij bedoeld.

‘Kan ik mee?’

Zij keek vragend naar Justus, die knikte.

‘Ik moet mij even aankleden,’ zei ze.

‘Doe je jurk aan,’ zei ik.

Ik pakte een tijdschrift van het boekenrekje naast me

en deed of ik er in las. Al spoedig las ik werkelijk, al waren mijn gedachten er nauwelijks bij. Ik slaagde er zelfs in te antwoorden op opmerkingen van Justus.

‘Er is geloof ik niemand die je kent.’

‘Dat geeft niet.’

‘Het is een verjaarspartijtje.’

‘Zal ik iets meenemen?’

‘Dat is niet nodig.’

Bij nader inzien vond hij het dus geen goed idee dat ik mee zou gaan. Ik besliste dat hij dat dan maar ronduit zeggen moest, van zijn subtiliteiten was ik niet gediend.

Buiten kondigde hij aan: ‘Mink en ik gaan op de scooter.’

Ik vroeg het adres en besloot een taxi te nemen. Het duurde even tot ik er een gevonden had, met het gevolg dat ze er al waren toen ik binnen werd gelaten. De ontvangst was hartelijk. Ik werd aan een stuk of tien mensen voorgesteld. De elfde was een vriendelijk meisje en drie minuten later vroeg ik haar ten dans. Aanpassingsmoeilijkheden bestonden er niet.

Na met nog enige meisjes gedanst te hebben, nodigde ik Mink uit. Justus zat met haar op een bank te vrijen.

‘Ik kan er niets van,’ zei ze.

‘Zal ik het je leren?’

Ze danste uitstekend, veel beter dan ik. Het was een verrukking om met haar te dansen, een bittere verrukking.

‘Bedankt dat je je jurk hebt aangetrokken.’

‘Ja, vind je 'm leuk?’

Ik drukte haar tegen mij aan.

‘Hij is geen tegenstander voor mij,’ zei ik.

‘Hij is als mijn broertje,’ zei ze.

‘Ik vecht niet tegen broertjes. Het is dom van je.’

Justus kwam op ons af, trok Mink aan haar arm en zei dat hij weg wilde.

‘Ga weg,’ snauwde ik tegen hem. ‘Zie je niet dat ik dans?’

Hij keerde naar zijn plaats op de bank terug.

‘Weet je wat jij bent?’ zei Mink, een dans later. ‘Jij bent de grote uitlegger.’

Ik heb haar nooit verteld dat ik haar die avond had horen lachen.

de beeldenstormer

[i]

De onzichtbaarheid en haar bewoners blijven ons vervolgen. Behalve lichaam zijn wij geest, vatbaar voor schijn, voor intimidatie. We kunnen het niet helpen dat we gefascineerd worden. De oudheidkenner Wright deed in 1866 de volgende wetenswaardigheid het licht zien: ‘Eén benaming van het manlijk orgaan bij de Romeinen was *fascinum*; onder die benaming werd het om de nekken van vrouwen en kinderen gehangen, en onder die benaming vooral werd het verondersteld magische invloeden te bezitten welke niet alleen uitwerking hadden op anderen, doch tevens hen die onder zijn bescherming stonden verdedigde tegen magische en andere kwade invloeden van buitenaf. Daarvan zijn de woorden *fascineren* en *fascinatie* afgeleid.’

Maar daarom laten we ons nog niet verneuken door wat ons betovert. De oudheidkenner Knight openbaarde in 1786: ‘Doorgaans zijn mensen te allen tijde de zelfde dieren, gebruikmakend van de zelfde organen, en begiftigd met de zelfde vermogens’...

Dit wat betreft de pretentie van Justus II.

Hij achtte zich een liefhebber van wat Knight omschreef als ‘dat bijzondere soort spel dat de samenwerking van beide seksen vereist’, van wat Wright signaleren zou als verregaande losbandigheid, het zonder blozen toegeven aan schandelijke ondeugden, woest fuiven, obsceniteit. In vorig eeuwen zou hij een vlotte vent geweest zijn. Voelde hij zich niet een kunstenaar?

Keren wij daarom schielijk terug naar de tweede helft van de twintigste eeuw. Er is geen betere dag dan vandaag.

Mink zit in een café bij het raam. Zij zit daar bijna elke dag op dit uur. Justus bespiedt haar vanachter de leestafel. Hij doet het niet voor het eerst en vraagt zich af of zij dat weet. Ze geeft daar geen blijk van, wanneer haar ogen zijn richting uitgaan behoeft het niets te betekenen. De afgelopen dagen zijn haar ogen vele malen op hem gericht geweest, maar nooit met enige nadruk en zeker niet op een wijze die van opmerkzaamheid, laat staan van erkenning getuigt. Misschien ziet ze hem slechts als een vage gestalte, een vlek of een waas. Dat zij geen bril draagt behoeft niet te betekenen dat zij goed ziet. Het overwegen van de mogelijkheid dat zij bijziend is, dat hij van veraf niet voor haar bestaat, maakt hem eerst onrustig maar geeft hem daarna de moed om op te staan en naar haar tafel toe te lopen. Hij blijft vlak voor haar staan en kijkt op haar neer. Ze beantwoordt zijn blik met een glimlach.

‘Heeft u er bezwaar tegen dat ik bij u kom zitten?’

‘Gaat uw gang.’

Dat is gauw gebeurd. Maar misschien is ze niet bijziend.

‘Ik zat naar u te kijken,’ bekent hij.

‘Dat heb ik gezien.’

‘Al dagen!’

‘Ik weet het.’

‘Wat drinkt u?’

‘Koffie. Wat wilt u drinken?’

Haar uitnodiging komt als een verrassing. ‘Koffie,’ zegt hij en wenkt de kelner. De kelner komt.

‘Nog een koffie, ober,’ bestelt zij.

Haar vlugge reaktie doet hem op zijn hoede zijn, daarom probeert hij het met overmoedigheid: ‘Ik vind u opwindend.’

‘Ik vind u ook opwindend. Ik heet Mink...’

‘Justus. Sorry! Vind je me opwindend?’

Haar glimlachen bevestigt het. Hij behoeft wat dat aangaat niet op zijn hoede te zijn: ‘Ik wil met je naar bed.’

‘Dat is goed. Zeg maar wanneer.’

‘Nu.’

‘Ik moet naar mijn werk.’

‘Daarna?’

‘Uitstekend. Waar woon je?’

‘Waar wil je dat ik je ontmoet?’

‘Ik kom wel naar je huis, als je het goed vindt.’

Haar gedrag, zo natuurlijk als het is, komt hem ongeloofwaardig voor. Hij is dit niet gewend. Hij schrijft zijn adres voor haar op, dat zij in haar tas steekt. Zij kijkt rond, ziet de kelner en trekt diens aandacht. Haar ronde gezicht is beweeglijk en bijzonder uitdrukkingsvol. De kelner heeft het begrepen en komt afrekenen.

‘Ja, meneer?’

‘Ik betaal twee koffie,’ zegt zij.

‘Die zijn voor mij,’ zegt Justus.

De kelner gehoorzaamt haar gebiedende blik: ‘Dat wordt dan één gulden twintig, juffrouw.’ Glimlachend betaalt zij.

Justus grijpt haar hand: ‘Wil je nog wat drinken?’

‘Nee, ik moet weg. Heus. Een andere keer.’

‘Kom je echt vanmiddag? Hoe laat?’

‘Je ziet me wel verschijnen.’

Zij staat op en heeft haar jas aan voor hij haar heeft kunnen helpen.

‘Dag!’ zegt ze - opeens verlegen.

‘Tot straks dan...’

Hij gelooft het niet. Het is te onwaarschijnlijk. Na haar vertrek, roept hij om bier. De kelner brengt het hem, en geeft ongevraagd een opinie ten beste: ‘Zo een versier je niet, meneer.’

Het gaat op voor zover zij hem niet versierd heeft.

Van het café gaat hij rechtstreeks naar huis, naar de pakhuiszolder die hij als zodanig beschouwt. Hij is van plan geweest om te werken, maar daar komt niets van. Hoewel hij zich voorhoudt dat hij het niet moet doen, wacht hij op haar, hun dialoog tot in den treure inwendig herhalend, haar intonaties in zich oproepend en beluisterend, haar gezichten trekkend.

Misschien is hij zelf een beetje bijziend, al is hem dat nooit eerder opgevallen. Of kijken verliefde mensen star? Hij loopt naar de spiegel en kijkt in de ogen van een gek, terwijl hij weet dat hij niet gek is.

Wanneer hij zich met de gedachte verzoend heeft dat zij niet zal komen, klinkt er gestommel op de trap. Hij loopt naar de deur en staat er voor als er geklopt wordt.

Dat is zij.

Ze stapt binnen en bekijkt zijn atelier, loopt naar zijn bed toe en begint zich uit te kleden. Voor hem is het alsof zij in een oogwenk naakt is.

Hij haast zich haar voorbeeld te volgen, haast zonder overtuiging, gewoon omdat het van hem verwacht wordt en hij het van zichzelf verwacht.

Zij gaat liggen en hij werpt zich op haar, omdat het van hem verwacht schijnt te worden. Het is niet te geloven maar het lukt hem. Haar lijf is koel en superieur, beweeglijk en bijzonder uitdrukkingsvol, en gebiedend.

Hij gaat met haar naar hartelust te keer en uit niets blijkt dat ze het niet op prijs stelt. Alles is perfekt wat zij doet, geen beweging of gebaar mist harmonie. Vaaglijk dringt het tot hem door dat er wat mankeert, iets dat onvindbaar blijft, onvatbaar. Maar zij staat hem niet toe het zich te realizeren, dwingt hem zich over te geven aan haar volmaaktheid.

Bij Knight lezen wij: ‘Deze daden van toewijding gingen inderdaad gepaard met plechtigheden, die ongetwijfeld de vooroordelen schokken van een kuise en gematigde geest welke niet licht warm loopt voor die vervoerende geestdrift, eigen aan vrome lieden wanneer hun aandacht geheel opgaat in het schouwen van de weldoende krachten van de Schepper, en al hun vermogens gericht zijn op het navolgen van hem wanneer hij zijn groots en karakteristiek attribuut hanteert.’

Dat zij op zijn hoogtepunt schaterde, drong nauwelijks tot Justus II door.

Als in een oogwenk was ze weer aangekleed, en ge-

reed om te vertrekken.

‘Zal ik je een eindje wegbrengen?’

‘Nee, dank je. Ik ben op de fiets.’

Hij liep achter haar de treden af. Zij plaatste haar voet op de trapper, wipte zich op het zadel. ‘Nou, bedankt,’ zei ze.

‘Vond je het prettig?’ kon hij niet nalaten te vragen.

‘Natuurlijk. Anders was ik wel eerder weggegaan.’

En tot zijn verbazing maakte zij een gebaar, dat hij kende uit zijn schooltijd. Ze reed snel weg. Een godin was zij, met wapperende haren. Hoe vulgair!

Bij Wright lezen wij: ‘In Baretti's Spaanse Dictionaire, uit het begin van deze eeuw, vinden wij het woord *higa* verklaard als ‘Een manier om met mensen te spotten, welke bestaat uit het tonen van de duim tussen de eerste en tweede vinger, terwijl de vuist wordt gericht op degene voor wie dit hatelijke teken van minachting bestemd is.’

[ii]

Voor wie de omstandigheden min of meer uit eigen ervaring kent, is het niet verwonderlijk dat Mink op den duur bij Justus intrekt. Samenleven is voordelig, en bovendien een boeiende opgave. Zowel zij als hij worden niet weerhouden door overwegingen van konventionele aard, geen van beiden geeft de voorkeur aan eenzaamheid. Het zal moeten blijken of ze elkaars nabijheid lang kunnen verdragen, maar niets wijst op het tegendeel. Er is duidelijk sprake van wederzijdse verliefdheid, terwijl er voldoende fatsoen aanwezig is om het grote woord liefde niet in de mond te nemen. Op al deze punten worden ze het gemakkelijk eens.

Het kost Justus geen moeite om haar terug te vinden. De dag na het bliksembezoek zit zij weer op de gewone tijd aan de tafel bij het raam in het café. Wanneer Justus als vanzelfsprekend tegenover haar plaatsneemt, is haar houding niet afwijzend, hoewel naar zijn smaak wat koel. Haar gereserveerdheid verontrust hem en is toch niet onaangenaam. In zekere zin laat zij hem de volledige vrijheid om het gebeuren van gisteren te interpreteren naar het hem voorkomt. Zij dringt hem

niets op.

‘Wat doe je eigenlijk?’

Ze studeert en is werkstudent.

‘Woon je op een kamer?’

Ze vertelt dat ze net haar kamer opgezegd heeft en op zoek is naar een andere. Weet hij er geen?

‘Waarom kom je niet bij mij?’

Ze wijst het voorstel niet af, maar gaat er nog niet verder op in. Die keer staat ze wel toe dat hij haar koffie betaalt.

Sindsdien praten ze vaak met elkaar. Als ze eens een keer niet komt opdagen, ervaart hij het als een teleurstelling, en dat zegt hij haar ook. Ze accepteert het als een kompliment, wat het misschien is. Hij zoekt haar op, soms gaat ze met hem naar bed en soms wijst ze hem af, hij wil altijd wel maar zij lijkt grillig. Hij voelt dat ze hem domineert, want haar vrijheid respekteert hij niet vrijwillig.

Om haar te beproeven, maakt hij haar vriendin Belle het hof en gaat met deze naar bed, maar misschien geeft ze niet om haar vriendschap met Belle of vat deze anders op dan hij: het voornaamste is dat het niets schijnt uit te maken, niet voor Mink. Wanneer hij Belle al te duidelijk weer links laat liggen, wijst Mink hem er op dat hij dit wel iets hoffelijker zou kunnen doen.

‘Maar ik wil jou! Begrijp je dat dan niet?’

‘Je hebt me toch?’

‘Het doet je niets.’

‘Waaruit maak je dat op?’

Het is mogelijk dat hij aan haar moet wennen. Maar dan moet zij ook aan hem wennen.

Weer herhaalt hij het aanbod dat zij bij hem kan komen wonen en zij accepteert het zonder meer.

Voor het eerst raakt zij geïnteresseerd in zijn werk.

‘Waarom schilder je eigenlijk?’

‘Om mijzelf uit te drukken.’

‘Ik ga ook schilderen!’

‘Als wat? Als liefhebberij?’

‘Is daar iets tegen?’

‘Nee, natuurlijk niet. Zo ben ik zelf ook begonnen.’

En zo begint zij. Ze hebben nu een gemeenschappelijke interesse gevonden, en wat - voor hem - belangrijker is: een mooie gelegenheid om haar in te wijden. Zelf is hij nog niet ver, maar de eerste beginselen van het vak kan hij haar bijbrengen. Ze blijkt een vlotte leerlinge, gemakkelijk van aannemen, behendig. Het is gezellig om hen samen aan de arbeid te zien.

Huiselijke strubbelingen worden ook hun natuurlijk niet bespaard. Over haar bereidwilligheid om met hem te slapen, heeft hij niet meer te klagen, ze doet het met overgave. Hij zomin als zij taalt naar een ander.

Hoe onwaarschijnlijk het ook moge klinken, dat kan moeilijkheden geven. Ze past bijvoorbeeld nooit op. Het is haar te veel inspanning.

‘Wil je dan een kind?’

‘Waarom niet?’

‘Als je maar weet dat ik niet met je trouw.’

‘Dat hoeft ook niet.’ Zij meent het!

‘Maar het komt er toch van, dat weet je vooruit.’

‘O, ja? Nou, met mij niet hoor.’

‘Ik wil geen kind.’

‘Pas dan maar goed op.’

Natuurlijk past hij niet op. Hij bewondert wat hij

voor haar koelbloedigheid aanziet, en is er tevens benauwd voor. Dus tart hij het lot maar wat hij angstig verwacht gebeurt niet. Misschien is ze onvruchtbaar.

Dat gelach wanneer hij ejaculeert, begint hem danig op zijn zenuwen te werken. Eindelijk durft hij er wat van te zeggen.

‘Mag ik niet lachen?’

‘Het is niet grappig.’

‘Je bent zo serieus. Heb je weleens naar jezelf gekeken?’

‘Daar heb ik dan geen behoefte aan.’

‘Waarom eigenlijk niet?’

‘Je bent zelf belachelijk, als je dat soms bedoelt.’

‘Ik vind het niet belachelijk, in tegendeel: ik vind het mooi en indrukwekkend. Maar waarom zo ernstig?’

‘Ik weet het niet. Maar ik kan er niet tegen dat je lacht. Ik ben een man. Begrijpt je dat niet? Ik ben een man!’

‘Goed, ik zal de volgende keer mijn best doen.’

Zij doet geweldig haar best, met het gevolg dat haar lachen smoort in een verstikkende hoestbui, waarvan hij haar verlost door haar op de rug te kloppen en een glas water te doen drinken.

‘Zie je wel, schat. Het gaat niet. Het lukt gewoon niet. Het ligt niet aan jou, het ligt aan mij, maar ik vind het erg naar voor je.’

Hij schikt zich in het schijnbaar onvermijdelijke. Er rust een blaam op haar volmaaktheid, welke hem in staat stelt haar eigenaardigheid en daarmee haar persoonlijkheid, te verdragen. De prijs komt hem hoog voor, doch niet te hoog: niemand is immers volmaakt?

Met haar eigengereidheid heeft hij veel meer te stel-

len, vooral nu ze zo aanwijsbaar gefaald heeft.

‘Waarom denk je dat je beter bent dan de rest van de wereld?’

‘Denk ik dat?’

‘Je doet alsof je gewoon je gang kunt gaan.’

‘Doe ik dat?’

‘Je bent een vrouw. Een meisje!’

‘Wat wil je daarmee zeggen? Ik wil een vrouw worden, daarom wil ik een kind. Maar wat bedoel jij?’

‘Ik bedoel dat je onvolwassen denkt.’

‘Schat, om je de waarheid te zeggen: ik denk zelden of nooit.’

‘Je stelt vragen als een kind.’

‘Waarom stel jij ze niet meer? Weet je alle antwoorden al?’

Hij vindt zulk gekibbel tot niets leiden, maar het schijnt niet tot haar door te dringen dat het gekibbel is. Naar haar gevoel stelt ze oprechte vragen, zonder hem kwalijk te nemen dat hij de antwoorden niet weet. Hij kent de antwoorden van familie, vrienden en kennissen, maar die hebben hem nooit bevredigd, daar durft hij bij haar niet mee aan te komen. Het zou een troost zijn als zij de antwoorden waarin hij zelf niet meer geloven kan, de dooddoeners, als zelf gevonden waarheden openbaarde. Tegenspraak is zijn sterkste kant, de bevestiging langs de ontkenning - niet het vragen, dat eeuwige vragen. Vaste normen kan hij aanvaarden wanneer zij ze belichaamt, hij zal haar dan heimelijk verguizen maar voor het overige liefhebben.

Mink begrijpt Justus op dit punt niet.

Het trieste van de historie is haar eenvoud, de eenvoud van wat zo ingewikkeld lijkt. Die is om te huilen.

Voor de mensen die hij kent is zij een lastige meid, dit te meer waar ze hem trouw blijft. En daar begint de grote afzondering, waarin de sterkste het gaat winnen, zelfs als er op verlies gespeeld wordt. Het is weerzinwekkend om jong te zijn.

Beiden schilderen. Voor hem is het ernst en voor haar liefhebberij. Wanneer in deze omstandigheden duidelijk wordt dat zij er meer van kan dan hij, eindigt het in een katastrofe.

[iii]

Zij vroeg zich af wanneer het begonnen was, wanneer hij haar gezicht voor het eerst in een collage ontdekt had. Het was nadat zij met schilderen opgehouden was. Wanneer was dat? Het leek lang geleden, veel langer dan het in werkelijkheid was. Een maand, anderhalve maand? Niemand had haar gevraagd er mee op te houden. Het was vanzelf gebeurd. Zij had er geen zin meer in gehad. Waarom niet? Of, waarom wel? Hij werkte veel beter, sindsdien. Soms kwam het haar voor dat hij was doorgegaan waar zij was opgehouden, zijn stijl had zich gewijzigd, leek op de hare, maar krachtiger misschien, losser en als het ware doelbewuster. Waarom schaamde zij zich hem dat te zeggen?

Hij had haar gezicht herkend in een collage: een vlek, een waas, iets dat er op leek. Er was fantasie voor nodig om het te zien, het had haar geen moeite gekost ook hem te vinden - zijn gezicht. Dat had zij hem verteld, had hem de bewuste plek aangewezen, olijfkleurig vloeipapier door water verkleurd en door lijm aangetast. Maar hij had haar niet geloofd.

Goed, zij verbeeldde het zich slechts - maar wat deed

hij dan? Was haar gezicht daar de bedoeling? Nee, het was toeval, puur toeval, hoewel onmiskenbaar haar gezicht. Het had geen zin het te ontkennen.

Zij herinnerde zich de geur van zijn zweet, zijn in geen dagen geschoren kin en kaken, en verfvlek op zijn hemd, maar niet de kleur daarvan, niet de dag van de week, niet de datum op de kalender. Zij hield van zijn zweet.

Haar gezicht was teruggekomen. De struktuur ervan liet zich raden in de verf op een schilderij, reeds enkele dagen later. Nog twijfelde zij, maar hij wist het zeker, en daarna was er geen tegenspraak meer mogelijk: overal doemde het op, in tekeningen, gouaches, collages, schilderijen. Het was nooit de bedoeling. Het werd de materie zelf die haar gruwelijk spel speelde. Hij wilde het niet maar het gebeurde onder zijn vingers. Hij verzette er zich bewust tegen, hij vocht er tegen. Soms scheen het te lukken. Geen streek, geen lijn, geen volume suggereerde haar nu gevreesde gezicht. Maar zo gauw het als voltooid moest worden beschouwd, bekeek hij even angstig als nauwgezet het resultaat, en daar was het weer, onmiskenbaarder dan ooit.

Zij had met hem te doen. Wat eerst voor haar een illusie geweest was, een idee-fixe van hem, begon zij langzamerhand als werkelijkheid te ervaren. Zij durfde niet meer te twijfelen. Misschien was het waar. Sommige bezoekers zagen het ook. Toegegeven, dat betekende weinig, want haast niemand ziet wat er is afgebeeld, vrijwel niemand kan echt kijken. Maar hij kon het wel en hij had het haar eens geleerd, dacht zij, hij had haar ogen geopend. De leerlinge trachtte met de

ogen van de meester te kijken en meende ten slotte te zien wat hij zag: haar gezicht.

Was het dan overdreven dat er soms een spiegel of een vergrootglas nodig was om te vinden wat hij zocht?

Op een onduidelijke manier voelde zij zich schuldig aan het gebeuren. Hij leed er onder. Zijn onmacht vernederde hem. Er diende een einde aan te komen. Eerst probeerde zij de gezichten op te sporen voor hij ze ontdekte, teneinde ze bijtijds te verwijderen of uit te wissen, maar blijkbaar zag hij toch beter dan zij, want zij kon ze nooit ontdekken. Eerst moest hij ze aanwijzen.

Eens, toen hij radeloos het huis uitgelopen was, nam zij zich voor er achteraf iets aan te doen. Een subtiele verandering hier en daar zou aan de gezichten hun werkelijkheid ontnemen, ze zouden gewoon verdwijnen.

Zij volvoerde wat zij van plan was, hoewel het haar inspanning kostte de gezichten terug te vinden. Door zich intens te concentreren op de plekken en plekjes die hij haar gewezen had, via hypnose, meende zij er in te slagen.

Het was echter niet aan hem besteed geweest. Hij kwam thuis en geraakte in woede, beschuldigde haar er van aan zijn werk geknoeid te hebben, zij had het alleen maar erger gemaakt: de gezichten waren er nog steeds. Waarom bleef zij er niet af? Waarom kwelde zij hem?

Daarna hadden ze zich weer verzoend, omdat haar tranen hem overtuigden van haar goede bedoeling. Zij stelde hem voor dat zij model voor hem zou staan, dat hij welbewust haar zou schilderen, dan wist hij wat

hij deed - het gezicht zou opzet worden. Hij had nooit eerder figuratief gewerkt, hij kon er niets van. Het leek nergens naar. Het maakte dat hij aan zijn talent twijfelde. Was hij wel een schilder? Zij beefde onder zijn blikken, maar bleef zijn twijfel belichamen, bleef de misvormingen die zijn hand bewerkstelligde doorstaan - tot hij in wat mislukte gezichten herkende, die van haar, niet in het geheel maar in het detail: in een ooglid, in een neusvleugel, in een jukbeen.

Toen hij, kort daarop, een aanslag op haar gezicht pleegde door er een kop hete thee naar te smijten - zij werd net niet geraakt - vluchtte zij de straat op en nam haar intrek bij Belle.

Na drie dagen en nachten kwam hij haar weer halen, smekend dat zij terug zou komen. Hij was, voorlopig, opgehouden met schilderen. Het kon dus niet meer gebeuren. Zij betekende meer voor hem dan wat hij graag deed, het was geen offer van hem maar een hygiënische maatregel, een daad van zelfdiscipline. Zo diende zij het op te vatten. Meer dan door zijn woorden en beloften, liet zij zich overtuigen door zijn klaarblijkelijke wanhoop. In deze krisis mocht zij hem niet in de steek laten. Zij ging met hem terug.

Zij ruimde het atelier op en maakte eten voor hun beiden klaar. Niets wees er op dat hij nooit meer zou schilderen. Hij zou zo weer aan het werk kunnen. Zij zag in zijn beloften geen toekomst maar hoopte op een draaglijker leven. Hij gedroeg zich wat afwezig, maar vriendelijk en dankbaar. Er was geen wrok tussen hen. Hij had iets geleerd.

Zij gingen vroeg slapen. De duisternis was aantrekkelijk. In bed gedroeg hij zich bedeesd, zijn toenade-

ringen waren schuchter. Gul, met geheel haar lijf, gaf zij zich er aan over. Ook zo, al was het wat haar betreft niet nodig, kon hij het goedmaken. Zij hunkerde naar hem.

Wat zij hem gaf nam hij. Het werd weer alsof er geen verleden was. Zij voelde wanneer hij zijn hoogtepunt naderde, het kwam naderbij, het zwol en werd rijp. Nu niet lachen. Om nu niet te hoeven lachen!

Zij voelde hem luisteren, dat vertraagde hem. Met luisteren kreeg hij het niet voor elkaar, dat moest hij opgeven. Hij zwol weer en rijpte.

Nu was het aan haar om zich te laten gaan. Lachen!

Zij lachte niet. Hij kwam in haar stilte klaar.

Zwevend in begeestering, bemerkte zij niet dat hij rechtop ging zitten. Hij knipte het licht aan. Hij staarde haar aan.

Schreeuwend sprong hij het bed uit, liep naar een schilderij, staarde er naar en sloeg er met zijn vuist een gat in. Hij pakte een portefeuille met collages, tekeningen, gouaches, staarde naar een detail. Methodisch begon hij zijn werk te verscheuren.

Zij gilde dat hij moest ophouden maar hij hoorde haar niet. Zij kwam haar bed uit en liep op hem toe, maar hij deinsde voor haar terug als zag hij in haar een duivel. Zij bleef staan.

Hij draaide zich om en sprong door het raam, de dood tegemoet.

het papieren schuitje

[i]

Barrevoets hield ze bij hem de wacht, waakte terwijl hij sluimerde, zich afvragend hoe het zijn zou als hij goed en wel gestorven was. Hoe zou dan haar leven zijn? Zij kon het zich met de beste wil van de wereld niet voorstellen: Justus VIII was haar nog te slim af.

‘Waaraan zit je te denken, vrouwtje?’

‘Aan jouw dood.’

De grijsaard stootte een kakellach uit. Hij was meer kip dan haan.

‘Wat krijg ik voor mijn volgende verhaal?’

‘Oogkleppen. Voor in het hiernamaals.’

‘Ik leef nu,’ konstateerde de grijsaard.

‘Zal ik me helemaal uitkleden? Het is zo gebeurd, hoor.’

‘Niet zo haastig, meisje. Een mens leeft maar eens.’

Langzaam kreperend wenste hij te genieten: daarom vermomde hij zijn lijf als geest, welke hij deed varen in kledingstukken van haar. Hij poogde haar te veroveren in steeds intiemere omhulsels.

Zij betrapte zich er op dat dit haar vertederde.

‘Maak het korter dan vorige keer, wil je...’

‘Eerst een kus,’ eiste hij.

Daaruit kracht puttend, vertelde hij:

HET PAPIEREN SCHUITJE

De dagen van de oude brug waren geteld. Bij gemeentewerken verliep alles volgens plan en schema. Het publiek werd voorgelicht: tekening en uitleg van hoe het worden zou, kon men voorbij de brug vinden, keurig achter glas en op twee houten poten. Alleen luiaards, lanterfanters en bezoekers van buiten namen er kennis van. De overigen snelden er voorbij, op weg naar hun bestemmingen. De komende veranderingen zouden eerst aktueel worden wanneer het eenmaal zover was, wanneer het verkeerd ging of wanneer er een lint moest worden doorgeknipt. Dan zou men het op het beeldscherm kunnen zien.

Alf, daarentegen, volgde de veranderingen. Elke werkdag passeerde hij de brug tweemaal. Het kantoor was dichtbij huis, dus ging hij te voet. Een ander zou hebben gefietst, maar Alf kon niet fietsen. Aan een auto, hoe klein ook, was hij nog niet toe. Wandelend werd hij opgestoten in de vaart der volkeren. Aan vooruitgang, dat heilige begrip, dacht hij zelden. Hij ging gewoon vooruit, gedragen door twee gezonde benen en begiftigd met een redelijk stel hersens. Wanneer de oude brug opengedraaid werd om de aken doorgang te verlenen, stond Alf geduldig te wachten tussen schoolgaande peuters, huisvrouwen en enkele oudjes. Hun beurt kwam altijd na de fietsers en het overige verkeer. Onwillekeurig keek hij dan naar de veranderingen.

Schuin tegenover hem, aan de andere kant van het water, torende het vertikale gevaarte, waarvan hij begreep dat het de helft van de nieuwe brug was. 's Nachts brandde er bovenaan een rood licht - waarvoor, ter waarschuwing van vliegtuigen? De vaargeul, verderop en aan zijn kant, werd nauwer naargelang de fundamenten van de andere helft vorderden: een groeiende impressie van hout, ijzer en beton, beheerst door altijd aanwezige arbeiders. Zo beleefde Alf het op de heenweg, met een vaag besef dat hij van de werkzaamheden vrijwel niets begreep. Techniek was voor hem een wonder.

Op de terugweg, beschouwde Alf de dag als achter de rug en gaf hij zich meer aan gepeinzen over. Het was dan de oude brug die hem inspireerde. Soms bleef hij staan om over het water uit te kijken, daar waar het nog wijd en als het ware vrij was. De einder ervan werd gevormd door de gevellijn van het oude stadsdeel. De lucht belichtte of verduisterde haar. Op donkere avonden antwoordde de stad met haar eigen, elektrisch licht.

Hij keek omlaag naar het water. Het was groen, goud, zilver, zwart. Het deed hem vanavond denken aan zijn vader, aan een voorval uit zijn jeugd, beleefd met zijn vader op een brug als deze.

Alf voelde zich op zijn schouder getikt. Hij draaide zich om en stond oog in oog met een oudere man. De man wees naar de krant die Alf onder een arm geklemd hield. ‘Wilt u die voor een gulden verkopen?’

Alf overhandigde de krant en liet zich een gulden in de hand stoppen. Hij wist wat de man nu ging doen: deze haalde de bladen uit elkaar, spreidde ze naast en boven elkaar uit op de brug, lijmde ze vliegensvlug

aan elkaar en vouwde van het aldus ontstane geheel een boot, deze nam hij voorzichtig bij de punt beet, klom over de balustrade, liet het schuitje en daarna zichzelf zakken, boog het hoofd en voer onder de brug door.

Dat de man nooit aan de andere kant van de brug te voorschijn kwam, herinnerde hij zich nog heel goed. Hoe de man het deed had zijn vader niet kunnen uitleggen, het was een knappe truc.

Alf stak het brugdek over. Inderdaad, de man kwam niet te voorschijn. Dit stemde hem voldaan. De herinnering klopte. Maar iets klopte er niet, en dat werd hem plotseling duidelijk. Waarom stond hij hier, waarom was hij overgestoken, om zich waarvan te vergewissen? Zijn vader was al jaren dood. De gebeurtenis had zich afgespeeld toen hij tien jaar oud was, niet eens maar meerdere malen. Hoe kon hij de indruk hebben dat het hem nu overkomen was, daarnet, nauwelijks een minuut geleden? Hij keek om zich heen, er waren voetgangers als hij, auto's en fietsen passeerden. Het was nog steeds spitsuur. Hij had niet de indruk dat iemand het voorval, zo het er een was, opgemerkt had. Uit zijn jeugd herinnerde hij zich de menigte rondom de man. Deze keer was er geen menigte. Hij moest het zich verbeeld hebben!

Geschokt door wat hij voor een illusie hield, liep hij door naar huis. In de loop van de avond maakte hij zich wijs dat de levendigheid van zijn verbeelding te danken was aan een dagdroom. De weg was hem zo vertrouwd dat hij hem bij wijze van spreken slapend kon afleggen. Toch vertrouwde hij geen van zijn huisgenoten toe wat hem overkomen was, en 's nachts sliep hij onrustig.

De volgende ochtend liep hij de weg heen, bekeek de

werkzaamheden aan de nieuwe brug, en lachte inwendig om zijn vrees van gisteren. Terugkerend, na volbrachte dagtaak, zag hij de man al van veraf staan.

‘Wilt u die krant voor een gulden verkopen?’

‘Nee, waarom zou ik?’

De man keek hem diep in de ogen. ‘Eén gulden!’

Alf accepteerde de ruil. Het zelfde als gisteren gebeurde, terwijl hij zeker wist dat hij niet sliep. De man vouwde zijn schuitje, liet zich daarmee in het zilveren water zakken, boog het hoofd en voer onder de brug door.

Alf maakte aanstalten om eveneens over de balustrade te klimmen, teneinde te ontdekken waar de man gebleven was, toen hij zich door een stevige knuist voelde tegengehouden. ‘Waar gaat dat heen, jongeman?’

Hij bleek met een politieman te doen te hebben.

‘Er vaart iemand onder de brug door, agent. In een papieren schuitje!’

‘Moet je mee naar het bureau?’

Alf mompelde dat het niet nodig was. De verontschuldigende uitdrukking op het gezicht welke veelal vereist is in de omgang met gezagsdragers, kon blijkbaar de toets der kritiek doorstaan, want de agent liet hem vertrekken. Het was Alf nu duidelijk dat de man met het papieren schuitje niet slechts in zijn verbeelding bestond, en terstond probeerde hij zich van het gebeuren een redelijke voorstelling te maken. Het gebrek aan belangstelling bij het publiek kon verklaard worden uit het feit dat het voortdurend lastig gevallen werd door kollektanten met een religieuze of humane boodschap; men nam eenvoudig de tijd niet meer om

het onbekende te onderzoeken. Als jongen had hij de man oud gevonden, meende hij zich te herinneren, maar een kind is niet nauwkeurig bij het bepalen van leeftijd. Hij schatte de man thans tussen de vijftig en zestig jaar oud, wellicht was hij toen omstreeks de veertig geweest. De aanwezigheid van de man op deze brug behoefde niet raadselachtig te zijn, wat hij deed kon op elke brug plaatsvinden welke gemakkelijk toegang tot het water verschafte. De truc, hoe knap ook, moest voor een oplettende toeschouwer te doorzien zijn, en desgewenst herhaalbaar.

Voorlopig had hij weer vrede met het geheimzinnige, hoewel het hem toch opviel dat hij nog steeds niet de behoefte gevoelde anderen in vertrouwen te nemen. Misschien de angst om kinderachtig of goedgelovig te lijken? Of schaamde hij zich voor de niet geheel verdwenen verdenking dat hij wakend droomde?

In ieder geval nam hij zich stellig voor om de volgende keer goed op te letten. Als hij er in slaagde om de truc te leren, zou hij op zijn beurt anderen daarmee kunnen verbluffen. Een opwindend vooruitzicht!

Hij voelde zich opgelucht dat de man er weer bleek te staan. Hij liep op hem toe en bood hem zijn krant aan. De man reikte hem de gulden.

‘Laat maar zitten...’

‘Eén gulden!’

‘Dat is niet nodig. U mag hem van me hebben.’

De man fronste de wenkbrauwen, herhalend: ‘Eén gulden!’

Alf nam de gulden aan en bleef staan toekijken. De man spreidde de bladen uit, naast en boven elkaar. Hij bevestigde ze door met een met speeksel bevoch-

tigde vinger langs de randen te strijken. Het leek onmogelijk dat het hield. Daarna werd het bootje gevouwen zoals ieder kind het zou doen.

‘Hoe houdt het uw gewicht?’ vroeg Alf.

De man antwoordde geringschattend: ‘Wie praat er over gewicht? Waar het om gaat is of het water mij houdt.’

Het was een krankzinnig antwoord, maar in overeenstemming met de wijze waarop hier de aard der dingen, ja, de natuur zelve, getrotseerd werd.

‘Zinkt u nooit?’ vroeg Alf.

‘Het water heeft me tot dusver altijd gehouden,’ deelde de man mee. Zijn gemelijke toon was bedoeld om Alf de mond te snoeren.

De punt van het schuitje tussen duim en wijsvinger houdend, wipte de man op de balustrade, nam even een schrijlingse zit aan, bracht lenig het andere been over de brugleuning en liet zich zakken.

Alf wilde hem volgen, teneinde de volgende fase te bestuderen, maar wat hem de dag tevoren overkomen was deed hem omzien. Op niet meer dan twintig passen afstand stond de zelfde agent naar hem te loeren, met het gevolg dat hij zelfs niet over de balustrade durfde leunen. Deze keer was het hem niet gegeven om de man onder de brug te zien doorvaren.

Hij passeerde de agent rakelings en keerde zich onmiddellijk om. ‘Agent, heeft u de man met het schuitje gezien?’

‘Wat zegt u?’ vroeg de politieman, ‘wat wilt u weten?’

‘Ach, nee,’ mompelde Alf, ‘neemt u me niet kwalijk. Ik vergis me.’ En liep door met wild kloppend hart, alsof hij de man van het schuitje bijna verraden had.

Thuisgekomen, liet hij, hoewel het geen vrijdag was, het bad vollopen; vouwde bootjes en liet ze drijven. Ze zonken vlug.

De man was niet op de brug. Alf bleef wachten op de bekende plek, het werd nacht en de man was niet gekomen. De avonden daarna verscheen de man evenmin. Het werd duidelijk dat hij niet meer kwam. Eenmaal tot die konklusie gekomen, nam Alf een besluit dat hij de volgende avond wenste uit te voeren. Het besluit bleek onherroepelijk.

Hij haalde de bladen uit elkaar, spreidde ze naast en boven elkaar uit op de brug, ging met een natte vinger langs de randen - en het wonder geschiedde: de randen kleefden aan elkaar vast! Met bevende hand streek hij ze glad en vouwde zijn boot. Van de balustrade afdalen, zodat hij in het schuitje kwam, bleek niet eenvoudig, maar ook dat gelukte! Hij liet het schuitje bij de punt los en daalde er in neer. En zonk.

Het zwarte water trok hem omlaag. Hij ging onder, trapte water, kwam boven. Duidelijk zag hij het gezicht van de agent van politie. De tweede keer dat hij boven kwam onderscheidde hij een menigte gezichten, maar het water trok hem terug. Hij bevond zich in een draaikolk.

Nog een derde keer kon hij bovenkomen. Maar vechtend voor zijn leven, schaamde hij zich. Ze zouden hem er uithalen, ze lieten hem niet verdrinken. Maar dit kon niet: hij was bedrogen.

Bereid om weer te verzinken, kwam hij boven, toen zijn klauwende handen houvast kregen, aan een lichaam, aan een hoofd. Geschreeuw ging boven hem op. Hij hield zich drijvend op een drenkeling. Hij

kende hem. Het was het lijk van de man van het schuitje.

De vertelling schonk de oude blijkbaar grote voldoening. Hij glunderde zelfs na afloop. Op zijn grauwe wangen lag een blos.

‘Het is aardig verzonnen,’ gaf Mink toe. ‘Toch vraag ik mij af...’

‘Ik was die man met het schuitje!’

‘Ik was die jongeman.’

‘Dat was je niet,’ zei Justus. ‘Jij bent een meisje.’

‘Wat weet jij van meisjes af? Je hebt me nieteens herkend, jij met je bootje. Een vrouw is voor jou een pop in vrouwenkleren, die liefste en mama zegt wanneer je haar op de buik drukt.’

‘Soms zegt het popje papa, diertje.’ Justus grijnsde: een doodskop kwam tot leven. ‘Wat krijg ik van je?’

‘Je oogkleppen, schat.’ Zij schoof haar handen onder haar jurk, haakte haar strapless beha los en trok deze uit de halsopening.

‘Wat moet ik daarmee?’

‘Leg hem op je bolle ogen voor mijn part.’

‘Je speelt vals,’ zei hij klaaglijk. ‘Een jurk komt eerst!’

‘Wil opa niet aan de borst?’ vroeg ze koket, en schikte met zachte handen de bustehouder over zijn gezicht. Zijn neus en mond kwamen als een vreemd geslachtsdeel tussen de cups te voorschijn: een hermafrodiet.

Justus steunde van genot en vernedering.

‘Je bent me er eentje,’ zei ze. ‘Slaap lekker.’

drieluik drie

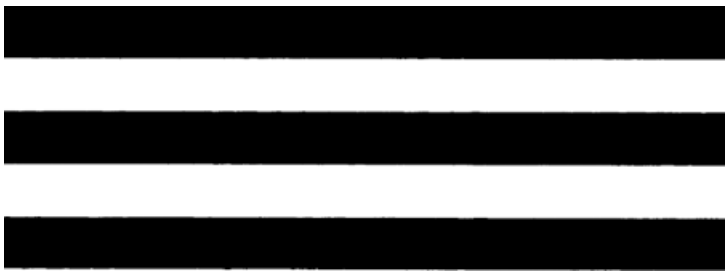

de grote uitlegger

[i]

Goed, ik spring - maar wie ben ik? Wat ben ik? Toegegeven, borsten doen me veel minder dan buik en billen. Ik heb me laten vertellen dat ik met de fles grootgebracht ben, dat was dan blijkbaar een sukses. Mijn overwegend achterwerkelijke belangstelling stempelt mij wellicht tot dierenliefhebber of atavistisch gefikseerde enkeling. Een welmenende kollega heeft Mink laatst nog tegen mij gewaarschuwd. Hij kent mijn type. Hij heeft mij in het snotje. Ik haast mij zijn mening over te nemen, en wel zo letterlijk mogelijk.

Het type waarvan Nescio eens heeft geschreven, dat het ‘het leven uitmelkt, ook al gaat de koe er aan kapot’. Het munt uit in zelfbedrog, dat het door steeds subtieler zelfbedrog weet te vervangen. Het munt uit in de pseudologica en het euverbalisme. Iedere psycholoog/psychiater kan het schetsen: vrij veel ambities, weinig energie, wel getalenteerd, maar in te geringe mate om carrière te maken. Het aanvaardt graag en gemakkelijk de kans een jong lichaam en jonge ziel te bezitten zonder enige persoonlijke verantwoordelijkheid op zich te hoeven nemen. Het verklaart nu een-

maal van twéé vrouwen te houden (zelfs de moderne Islam verwerpt dat op hygiënische, psychogene en sociale gronden). Dreikurs beschrijft het als ‘zwak van wil, zeer welsprekend, niet in staat tot dieper gaande hechting aan medemensen, veranderlijk tot in keuze van woonplaats en leefwijze toe, terugschrikkend voor beslissingen, die liggen in het paternaal gevoelsgebied’.

Gelukkig heeft het bed het nog altijd gewonnen van de rede en zelfs van de eros, de volstrekte samenvatting van de liefde in klassieke zin. Hormonen maken nu eenmaal van een bepaald soort onuitgegroeide mannen mormonen. Het gebeurt al zo lang, en het zal blijven gebeuren, zo lang jonge vrouwen nog gevoelens zullen hebben, die een handige man weet te exploiteren.

Voor zover mijn kollega en ik het kunnen bekijken, zit ik dus wel goed. Tamar en Mink heb ik dan ook onmiddellijk een boekbespreking van Andreas Burnier laten lezen, omdat het zo fijn is wat men zelf vindt elders aan te treffen. Net als wij, ziet Burnier de toekomst van intelligente meisjes niet rooskleurig: ‘De meisjes zijn aan gene zijde van de dertig, doodmoe van de was, de afwas, de werkster die alweer afbelde, het onderhoud van de tuin en de overhemden, de spontane NVSH-liefde, en het democratisch, aardig en origineel opvoeden van hun twee, drie of vier kinderen.

‘Het leven van intelligente vrouwen, die niet het geluk hebben buiten het huwelijk te kunnen blijven, is niet benijdenswaardig. Al hebben ze nog zoveel talent, als huisvrouw gaan ze zo goed als zeker geestelijk voor de bijl. Slechts vrouwen die aan het onzekere bestaan met minnaars of minnaressen willen en kunnen, maken een redelijke kans op geestelijk zelfbe-

houd. (Of die die ene man troffen, van wie er duizend dromen: de man die met een gelijkwaardige partner kan leven).'

Ik ontveins mij niet dat ik zo een man ben. Wanneer dat zelfbedrog is, dan is het toch één waarmee Tamar en Mink volledig kunnen instemmen. Ze zijn dan ook geen koeien. Als er iemand wordt gemolken ben ik dat.

Wat ik ben interesseert mij niet zo bijster zo lang ik bemind word. Als levensblij profiteur, genietend van wat mijn kollega noemde een 'sexueel extrarantsoen', wens ik echter te weten wie ik ben. Daarom gedraag ik me noch monogaam noch polygaam doch stereogaam (welke term ik ontleen aan Vrij Nederland: 'De Bezige Bij is nu op zoek naar een schrijver die zijn sexualiteit heeft ondergebracht in een stereogaam huwelijk'). De struktuur van een dergelijke verbintenis kan ik mij niet precies voorstellen. Bij gebrek aan kontroleerbare precedenten, prefereer ik de praktijk boven de theorie. Al doende moet ik leren wie ik ben.

Ik schrijf dit zonder al te veel illusies. Er wordt meer ontluisterd dan verheerlijkt. Elk van ons drieën, al is het maar naar zijn of haar gevoel, ondergaat voortdurend de kritische aanwezigheid van de derde. Wat er overblijft aan zelfbedrog wordt kollektief ervaren door fijnproevers, hetgeen de onderlinge kommunikatie hogelijk bevordert: een gemeenschappelijke verstandhouding en uitwisseling van gevoelens om geil van te worden. Maar wie zijn wij? Wie ik ben laat zich het beste afleiden uit wie wij zijn. De hand op de ene buik is de zelfde als die op de andere: beiden zijn mijn hand. Maar mijn tastzin registreert volkomen verschillende antwoorden. De verliefde woorden welke

gepreveld worden zijn aan meer dan twee vrouwen besteed, maar de reakties er op onderken ik als uiterst persoonlijk en uniek. De motoriek van het neuken is nog het minst differentiabel, de handelingen zijn machinaal en het aantal variaties is beperkt. Voor zover ik mij nuanceer doe ik dat onwillekeurig. Slechts van mijn orgasmen verbeeld ik mij dat die met Tamar anders zijn dan die met Mink, maar ze vinden plaats aan gene zijde van elk kwalitatief of kwantitatief oordeel. Daar worden de antwoorden als het ware absoluut en dientengevolge onachterhaalbaar. Daar ben ik mijzelf niet meer, of daar word ik pas mijzelf. Daar vraag ik mij niets af.

Ieder van ons konfronteert de ander met een identiteitsprobleem, waar hij of zij altijd al mee gezeten heeft. En zo word ik de grote uitlegger.

Dat ben ik: Mink had gelijk - al blijft het mij een raadsel hoe zij het wist, lang voordat ik het besefte. Bijna komt het me voor dat ze een vooruitziende blik had, wist wat ik worden zou en er voorlopig voor terugschrok.

‘Waarom noemde je mij eigenlijk zo?’ heb ik haar laatst in aanwezigheid van Tamar gevraagd.

‘Ik herinner het me niet. Heb ik je echt zo genoemd?’

Tamar begon te lachen. ‘Leg je dan niet alles uit?’

‘Tegenwoordig meer dan vroeger.’

‘Waarom?’ vroeg Tamar. ‘Ons hoef je niet alles uit te leggen.’

‘Doe ik dat dan?’

Het werd mij duidelijk dat ik het liever niet doe maar er mij door de omstandigheden toe gedwongen weet.

‘Het valt wel mee,’ zei Mink. ‘Ik zou je nu niet de

grote uitlegger noemen.' Ook zij lachte.

'Leg het eens uit?' vroeg Tamar aan mij.

Waarom voel ik mij met twee vrouwen pedanter dan met één? Waarom wordt het verleden doorzichtiger en het heden vanzelfsprekender met z'n drieën? Waarom herinneren wij ons beter wat anderen opmerkten dan wat wij zelf meenden te zien? Waarom leven we elkaars leven zonder onze identiteit op te hoeven geven? Waarom vinden wij zodoende onze identiteit?

'Ik denk dat het komt omdat ik een man ben.'

Geen van beiden begreep mij. Ik moest het uitleggen.

'Kijk,' zei ik, 'daar ben ik nu eenmaal sterk in.'

Een eenstemmig waarom was mijn deel.

'Neem Justus nou,' zei ik, 'die hoeft niets uit te leggen.'

Dat werd zonder meer begrepen.

Ik ben een man uit duizenden!

[ii]

Iemand zou het geld innen en iemand anders zou het voor ons meenemen en zo zouden we met de kerstdagen niet zonder zitten, maar ik had er een voorgevoel van dat het niet lukken zou, zonder veel hoop stond ik 's ochtends vroeg op de kade te wachten. Stil was het schip de baai binnengedreven, het werd gemeerd, de zich aan de reling verdringende menigte viel uiteen in afzonderlijk identificeerbare gezichten. De kennis die het geld bij zich had moeten hebben hief de handen en schudde het hoofd, een theatraal gebaar dat getuigde van inzicht in mijn situatie. Ik had daarna weg kunnen gaan maar bleef. Het was vervelend dat de poging mislukt was, ik wist niet hoe we zo gauw aan geld moesten komen en kon niemand verzinnen waar we nog van konden lenen, ons krediet bij de winkeliers was uitgeput.

Terwijl de gangway werd neergelaten en het schamele troepje kruiers popelde om er bezit van te nemen, liep ik langs het schip, zoekend naar andere bekenden onder de passagiers. De kennis van daareven vond ik niet meer. Ik kende verder niemand, stelde ik vast.

De passagiers begonnen het schip al te verlaten. Ik liep terug.

Het meisjesgezicht dat opdook en glimlachte viel op toen het verdween. Het kwam dadelijk weer te voorschijn, het lachte me toe. Ik kende het maar herinnerde mij niet aan wie het toebehoorde, het ging steeds schuil achter ruggen. Dit was geen toeval: wie het was speelde verstoppertje met me. Toen ik het spel begreep lette ik goed op.

Het meisje wuifde naar mij en ik herkende haar eindelijk. Het was Mink. Naast haar stond Belle. Ik wuifde geestdriftig terug. Glimlachend en gebarend liepen we samen, op ongelijke hoogte en gescheiden door een meter water, in de richting van de gangway. Daar kwamen ze achter elkaar naar beneden, Belle voorop. Ik omhelsde beiden.

‘Je geld of je leven,’ zei ik tegen Mink. ‘Kun je me wat lenen?’ Ik legde uit waarom we niets hadden.

‘Je kunt de helft van ons geld krijgen,’ zei ze, haar portefeuille te voorschijn halend.

‘Ik weet niet wanneer ik het je terug kan geven.’

‘Je kunt ons voor kerstmis uitnodigen,’ opperde Belle.

Ik antwoordde dat het een uitstekend idee was.

Met dat voorstel kwam ik thuis. Het leek mij de meest aannemelijke verklaring voor het geld. Tamar nam er genoegen mee.

‘Waar ken je haar van?’ vroeg ze.

In bedekte termen gaf ik te kennen dat er een innige relatie bestond tussen Mink en mij, dat ik Mink bij haar ex ontmoet had liet zich uitvoeriger toelichten, dat ik de laatste keer geen kans bij Mink gehad had en

hoe zich dat had toegedragen leverde een relaas vol zelfspot op.

‘Is ze verliefd op je?’

Ik bekende dat ik dat eens gedacht had, dat ik haar bijzonder graag mocht, en weidde uit over haar hartelijkheid en goedgeefsheid.

Tot mijn opluchting kwam Tamar er niet onder de indruk van. Ze begreep me uitstekend en gunde mij de omhaal die ik maakte.

‘Het is een meevaller,’ gaf ze toe, en dat was het toen zeker.

Het werd een vrolijk kerstfeest, dat drie dagen duurde. Maar de overwegende stemming ervan herinner ik mij als gevaarlijk, als een uitbundigheid met voetangels en klemmen. Er waren meer gasten, wat de omgang met elkaar vereenvoudigde. Er werd veel gegeten en gedronken, en uitbundig gedanst.

Op een gegeven moment - een moment dat uren moet hebben geduurd - was ik met Mink en Tamar om de beurt aan het dansen. Ze dansten met mij, goedlachs en uitdagend. Ik geraakte in grote opwinding, zonder er achter te kunnen komen of ik dat prettig vond. Misschien danste Mink inniger, maar dat hoorde bij haar, het hoefde niets te betekenen, evenmin als het uitgelaten springen van Tamar.

‘Amuseer je je wel met twee vrouwen?’ informeerde Tamar spottend.

‘Uitstekend. Hoe vind je haar?’

‘Erg aardig. Grappig.’

‘Grappig?’

‘Ze is geestig.’

Ik was degene die humorloos was, maar ik deed mijn

best.

‘Weet je wat ik wil?’ vroeg Mink.

‘Zeg het maar.’

‘Ik wil een kind van je. Vind je dat goed?’

‘Vanavond nog?’

‘Dat hoeft niet. Ik meen het, Martin. Ik wil een kind van jou.’

‘Wie zal er later voor zorgen?’

‘Ik! Goed?’

‘Ik zal er over nadenken. Je bent geweldig.’

‘Ze wil een kind van me.’

‘Wie?’ vroeg Tamar.

‘Mink.’

‘Wie gaat er voor zorgen?’

‘Ze zegt dat ze dat zelf wil doen. Zij meent het.’

‘Het is een keurig voorstel. Wat heb je geantwoord?’

‘Ik denk dat ik het maar zal doen.’

Tamar leek niet in het minst geschokt. Ze gedroeg zich nu ernstiger, maar het was een ernstig moment, dit hoorde erbij.

‘Hou je van me?’ vroeg ze teder.

‘Meer dan ooit. Geloof je me?’

Zij geloofde het zonder meer. Het was trouwens waar. Dat besef, vooral de veiligheid ervan, gaf me weer enig zelfvertrouwen. Voldoende om de volgende dans met Mink aan te durven.

‘Weet je het al?’

‘Het antwoord is ja.’

‘Heb je het Tamar verteld?’

‘Ja.’

‘Wat zei ze ervan?’

‘Dat het jouw zaak is. Maar het is ook de mijne.’

‘Hou je van me?’

‘Ja.’

De waarheid was dat ik haar vooral bewonderde, maar voor mij is liefhebben een vorm van verwonderen en bewondering komt daar gemakkelijk uit voort. Maar deze keer had ik geen gelegenheid gekregen om verliefd op haar te worden. De stemming was nog steeds te gevaarlijk.

‘Wanneer?’ vroeg ik.

‘We kunnen een afspraak maken.’

‘Ik wil je weleens beter leren kennen.’

Wat was hoffelijkheid en wat was scherts? Vormelijk neeg zij het hoofd, ten teken dat ze mijn terughoudendheid op prijs stelde - of verborg ze haar lachen? Haar gezicht straalde van de pret toen zij het weer naar mij ophief.

‘Dat is dan afgesproken,’ zei ze.

Maar er was geen tijdstip vastgesteld. Ik drong niet verder aan, mij plotseling bewust van wat ik als een dubbelzinnige situatie herkende. Was ik werkelijk zo vrij als ik me voordeed? Ik wist dat ik enige dagen met haar alleen wenste te zijn.

Wat vroeg zij zich af? Vroeg ze zich iets af?

Als vanzelfsprekend - alsof het een vanzelfsprekendheid was, in plaats van hunkeren naar anonieme warmte - danste ik dichter tegen haar aan. Ze ging er grif op in. Misschien kwam het tijdstip haar niet belangrijk voor. Het was ten slotte niet haar maar mijn probleem.

Die nacht sliep ik bij Tamar, die zich hartstochtelijk tegen mij gedroeg, zonder dat ik daar een andere betekenis aan kon hechten dan gewoonlijk: we houden

nu eenmaal van elkaar en worden steeds weer verliefd. Mink sliep in het kamertje van Jane, Jane sliep bij haar broer, en Belle in het logeerbed.

We spraken er niet meer over, maar de derde dag eindigde met een achteraf vermakelijke reeks incidenten. We waren allen dronken. We hadden allemaal te weinig slaap gehad en te veel gegeten. Ik moet rekonstruëren wat er ongeveer gebeurd is.

Ik leunde tussen Belle en Mink op het logeerbed, dat overdag als divan diende. De andere gasten waren vertrokken. We zouden gaan slapen, maar niemand had zin om overeind te komen teneinde de nodige voorbereidselen te treffen. Tamar vroeg of we koffie wilden. Dat leek een goed idee. Mink stond op om zich uit te kleden bij de kachel.

Tamar schudde me hardhandig wakker. Ik zag dat ze woedend was en zich met de grootste moeite beheerste. Ik lag alleen op de divan.

‘Belle moet hier liggen. Dat weet je toch?’

‘Dat is goed. Ik ga met je mee,’ zal ik hebben gemompeld.

‘Ik wil niet bij je slapen, ik denk er niet aan.’

‘Waarom niet? Wat is er dan gebeurd?’ heb ik verwonderd gevraagd.

‘Dat zul je zelf wel het beste weten...’

Ik wist van niets, maar kreeg opeens een verschrikkelijk vermoeden.

‘Wat heb ik dan gedaan? Waar is Mink?’

‘Je slaapt maar bij haar. Je komt niet in mijn bed.’

Achter haar aan liep ik de kamer uit. Ik had mijn kleren nog aan, stelde ik vast. We passeerden Belle, die zich zwijgend voortrepte.

‘Wil je niet zeggen wat er is?’ smeekte ik Tamar. ‘Kom mee naar buiten en vertel wat je op je hart hebt.’

‘Ik denk er niet aan. Blijf van me af.’

Er stonden tranen in haar ogen, maar ze ging mee naar buiten.

‘Wat is er? Ik weet echt niets. Ik was dronken.’

‘Ik zeg het niet...’

‘Toe nou...’

‘Waarom laat je me koffie zetten en drink je het dan niet op?’

‘Had me dan wakker gemaakt.’

‘Je werd niet wakker. Je was niet wakker te krijgen!’

Het was niet om te lachen, het was om te brullen, maar het eindigde er mee dat ze zich liet overtuigen en troosten.

De volgende ochtend bleek Belle verdwenen. Ook haar waren de emoties te veel geworden. Ze wist niet beter of ik was bij Mink gaan slapen.

[iii]

Het was heel romantisch geregeld. Ik zou haar meenemen naar het andere eiland, waar we geen van beiden ooit waren geweest. We zouden het als toeristen bekijken, en tevens alleen zijn. Het was een van die plannen welke de dubbelzinnigheid van het leven recht doen wedervaren, een plan dat de deelnemers tot weinig verplichtte, gelegenheid bood tot improviseren, zich op zichzelf liet terugvouwen tot er een goede bedoeling overbleef. Iedereen kon nog terug. Tamar behoefde ik slechts te verwijzen, min of meer stilzwijgend, naar het bestaan en de aanwezigheid van Mink. Voor zover Tamar zweeg stemde ze niet toe, maar voor zover ze instemde met mijn konkrete afwezigheid gedurende drie dagen, wetende waar ik mij bevond en met wie, kreeg ik carte blanche. Ze zei dat ze er niets tegen had dat ik ging.

Mink kwam ik tegen op een terras. Zij en Belle logeerden bij J., een bejaarde vrijgezel die gastvrijheid interpreteerde als een middel tot een doel. De meisjes hadden hem door en buitten zijn zwakheid uit: ze vraten hem uit.

Ik herinnerde Mink aan haar verzoek en haar belofte, welke zij zich uitstekend bleek te herinneren.

‘Heb je zin om mee te gaan?’

‘Wanneer?’

‘Komend weekend.’

‘Ik weet niet of ik dan kan.’

‘Krabbel je terug?’

Dat ontkende zij heftig. Er was een andere reden. Na enig aandringen van mijn kant, bekende ze dat ze dan waarschijnlijk ongesteld zou zijn. Ik zou niets aan haar hebben, meende ze.

‘Een goede gelegenheid om je beter te leren kennen,’ antwoordde ik.

Ze zei dat ze dan onmogelijk was.

‘Des te beter. Ik wil met je praten.’

‘Maar je zult het niet leuk vinden. Ik ben verschrikkelijk.’

‘Hoor eens,’ betoogde ik, ‘dit is een uiterst ernstige aangelegenheid. In feite weet ik niets over je...’

‘Des te beter!’

‘Heb je iets te verbergen?’

‘Nee.’ Ze zei het met overtuiging.

‘Ben je bang voor me?’

‘Misschien.’

‘Ik ben ook bang voor jou.’

‘Daar heb jij geen reden toe.’

Ik merkte dat ik haar aan het twijfelen bracht. Zelf verwonderde ik me over de hardnekkigheid waarmee ik mijn zin probeerde door te drijven. Ik zat niet in tijdnood, het reisje kon best een week worden uitgesteld.

‘Ik vind het reusachtig aardig van je,’ zei ze. ‘Mis-

schien zou ik mij met jou anders voelen.'

'Dat weet ik wel zeker,' blufte ik. 'Probeer het...'

'Goed, ik zal het proberen. Maar ik kan je niets beloven.'

'Ik ontmoet je bij de boot. Wanneer je niet komt, ga ik alleen.'

Wanneer ze niet kwam, moest ik alleen gaan. Alsof het een magische handeling betrof: op dit punt kon ik niet terug. Het kon niet door haar.

'Anders ga ik alleen.'

Wanneer het als een dreigement klonk, zou dat een dwaze bijkomstigheid zijn, maar ik zag er wel tegenop om alleen te gaan, zo goed als ik er niets voor voelde om onverrichter zake terug te keren.

Ik zou het voor haar doen, wat ik ook deed.

'Ik denk wel dat ik er zal zijn,' zei ze, en daar moest ik het voorlopig mee doen. Tamar vertelde ik, dat ik met Mink voor het weekend afgesproken had, dat er een kans bestond dat ze verhinderd zou zijn, in welk geval ik in mijn eentje ging. Ze nam het voor kennisgeving aan.

Bijna zoals ik verwacht had, stond ik bij het bootje en verscheen zij niet en behoefde ik geen besluit te nemen omdat het bij voorbaat al genomen was. Op het laatste nippertje kwam Belle aanhollen.

'Ze komt niet. Ze ligt al uren te huilen.'

'Dan ga ik alleen.'

'Waarom ga je niet naar haar toe? Naar mij luistert ze niet.'

'Sorry,' zei ik, 'maar de boot vertrekt,' en liep de loopplank over. 'Wens haar sterkte en zeg dat het me spijt.'

Op zee, deinend tussen lucht en water, terwijl het ene eiland kustlijn werd, andere eilandjes zich aftekenden, en het eiland van bestemming een boeiend perspektief bood, een droom in het verschiet, kwam het me stellig voor dat ik de juiste keuze gedaan had, al hinderde het mij dat ik die als vaststaand aangekondigd had. Maar vals spel was het nog net niet.

We gingen aan land en ik begon de weg af te lopen, de enige, die voert naar de hoger gelegen heuvel, een kleine hoogvlakte eigenlijk, aan het einde waarvan zich de vuurtoren bevindt welke we op het andere eiland, het grotere, des nachts zien wenken - dat was toen mijn natuurlijke doel.

Ik bereikte het laat in de middag, wat betekende dat het te laat was om die dag terug te keren. Bovendien was ik moe. Er was hier vlakbij een herberg, had ik in een gids gelezen. Dus wandelde ik een eind terug, tot ik een man tegenkwam die ik het vragen kon. ‘Waar is hier de herberg?’

‘Honderd meter verderop schijnt er een te zijn. Vraagt u het daar eens,’ antwoordde hij, terwijl hij mij nieuwsgierig aankeek.

Uit de beschrijving die hij daarna gaf herkende ik het huis. Ik liep het binnen en ontmoette een vrouw, vroeg haar: ‘Is dit de herberg?’

‘Soms wel.’

‘Kan ik hier wat eten.’

‘Dat kan.’

De familie, voor mij onzichtbaar, at in de keuken. Een jongere vrouw dekte op de deel een tafel voor me en bracht wat de pot schafte. Het was een overvloedig maal.

‘Kan ik hier blijven slapen?’

Ze ging het in de keuken vragen en kwam vertellen dat het kon. Een man, de zelfde die ik op de weg aangesproken had, wees mij de kamer, trots vertellend dat er meer dan twintig bedden waren in zijn herberg en dat deze 's zomers vol was. De volgende ochtend wandelde ik de zelfde weg terug en kwam precies op tijd voor de middagboot.

Mink ontmoette ik nog verscheidene malen, meestal was Belle bij haar. We babbelden en schertsten met elkaar maar repten met geen woord over wat mij naar het eiland gevoerd had. Alleen uit de wijze waarop ze me af en toe aankeek, een half vragende half boetvaardige blik, maakte ik op dat we nog niet met elkaar klaar waren. Tamar had ik niet verteld over het dramatische bericht van Belle, noch over wat Mink voordien gezegd had, maar zij wist dat ik alleen gegaan was.

De relaties tussen ons allen bleven hartelijk. Het lag wat dat betreft voor de hand dat Tamar, toen ze hoorde dat Mink om geld verlegen zat, haar een aanbevelingsbrief voor haar vader meegaf. Aangezien we onze schuld aan haar nog niet hadden kunnen terugbetalen, was dit het minste wat we konden doen. Op de dag van vertrek namen we afscheid bij de boot.

Toevallig, hoe weet ik niet meer, kwam Justus ter sprake. ‘Die is dood, wist je dat niet?’

Ik vertelde Mink dat ik het eerst met hem gesproken had over de telefoon. ‘Dat is een andere Justus. Die is hier gestorven.’

‘Ik heb een boekje over hekserij voor je,’ zei ik. ‘Je raadt nooit van wie ik het geleend heb.’

Ik had het willen kopen van de bejaarde vrijgezel J.,

maar hij wilde het niet kwijt, hij wilde het aan me lenen.

Toen hij later hoorde dat ik het aan de nu door hem gehate Mink gegeven had, bleef hij er om zeuren. Ik had beloofd een nieuw exemplaar voor hem te kopen, maar het bleek nergens te krijgen, zelfs niet tweedehands.

Een half jaar later sprak hij mij er weer over aan, bozer dan ooit.

‘Je kunt het zo van me krijgen,’ zei ik.

‘Leugenaar!’

‘Wacht maar af,’ riep ik. Het sloeg nergens op. Althans, dat dacht ik. Tamar was bij me. We liepen naar het terras aan de kade, waar we destijds afscheid genomen hadden van Belle en Mink. We gingen zitten aan het zelfde tafeltje, toen Tamar zich bukte en een boek opraapte. ‘Hier is het,’ zei ze.

Ik riep J. en gaf het hem - ‘van Mink,’ zei ik. Hij geloofde me niet maar werd bleek van schrik. Hij leeft nog en heet niet Justus.

Tamars vader heette Justus.

niet als een phoenix

[i]

Wanneer heeft de mens zich rekenschap gegeven van zijn onzichtbaarheid? Wie was het die dat flikte? López, die de aarde vorst, houdt het er voor dat het een vrouw geweest is. Schreef hij niet, nog onlangs: ‘Noodgedwongen had zij de tijd en de gelegenheid. In haar werd de schepping vlees en bloed, en elke maand weer werd ze eraan herinnerd. Teruggeworpen op zichzelf en de soort, op de vloek die een zege kon worden, beleefde zij steeds opnieuw het dieptepunt van de als eigen ervaren kringloop, de volstrekte eenzaamheid, de existentiële absurditeit - in tijd en ruimte was er geen ontkomen aan, ingevingen waren er om gestalte aan te geven.’

Dit wat betreft de wanhoop van Luisje Kuitenklauwer, alias Mink.

Zij zoekt zich bij voorkeur mannen aan gene zijde van de wanhoop. Waar is dat? God zal het weten. Zehren, die de hemel vorst, schreef over hem: ‘Een god die zo geheimzinnig in het dodenrijk regeert, is echter minder een slang, een vis of een stier, dan iets dat zich volgens Egyptisch inzicht laat beschrijven als

een onvergankelijke mummie.' Een dode diender is hij.

Dit wat betreft de ambitie van Justus III.

Vorser López heeft het scherp aangevoeld. *Er wordt geen medelijden, maar medeleven van hem verlangd, en op dat dieptepunt is dit onmogelijk. Ware het niet* Justus, *dan zou hij nu ontroostbaar worden, op de verschrikkelijkst denkbare manier, onlichamelijk, schijnbaar nergens aan onderworpen, funktieloos, buiten de natuur gesteld, buiten zichzelf van niets. Er is maar een die hem uit deze absurditeit verlossen kan: degene die het eerst, maar nu in dubbele zin, ontroostbaar was. In een flits doet zich het denken voor, in zijn volle glorie en in zijn schamelheid. Hoewel ze weet wat de stakker scheelt, begrijpt ze hem niet. Hij verlangt medeleven, dat krijgt hij ook, maar het is hem niet genoeg. Uit de absurditeit verlost, kan hij deze niet vergeten.* Zonder het te willen, zal Mink ook deze Justus naar de andere wereld moeten helpen. Vorser Zehren situeerde deze. 'De plaats van het hiernamaals wordt echter verbonden met de donkere maan, met de drie dagen waarin de maan tijdens zijn bijzondere stand ten opzichte van de zon onzichtbaar is. Donkere maan en dodenrijk stemmen overeen. Sterft de maan, dan gaat hij als donkere maan drie dagen lang het hiernamaals binnen. Dan is hij waarlijk god. Bij enkele primitieve volkeren van deze tijd betekent het woord 'God' zoveel als 'een dode man'.

Het mannetje in de maan komt aan de macht wanneer deze menstrueert. Misschien werd hij onzichtbaar omdat hij niet om aan te zien was. De bijbel laat hem zeggen: *Geen mens zal Mij zien en leven* (Ex. 33:20, 23) en *De Here heeft gezegd, in donkerheid te willen wonen* (1 Kon. 8:12; 2 Kron. 6:1). Voorwaar, de

onzichtbaarheid heeft vreemde kostgangers.

Keren wij terug naar de stervelingen.

Justus III neemt Mink in zijn dienst als gezelschapsdame. Het bespaart hem het plaatsen van een advertentie en hij doet er zijn dochter Tamar een plezier mee. Uiteraard komt er elke vrijdag een werkster en heeft een weduwnaar alleen geen behoefte aan een dienstmeisje. Mink komt als geroepen.

Wel heeft hij zich afgevraagd in welke relatie dit meisje tot zijn dochter staat. Maar aangezien het niet bij hem opkomt dit aan Mink te vragen, blijft ze hem het antwoord schuldig. Een feit is dat Tamar zich weinig aan haar vader gelegen laat liggen, maar wellicht komt daar nu verandering in. Wellicht is Mink een afgezante?

[ii]

Voor zover men daarvan in dit verband mag spreken, werd Mink al spoedig in het gezin opgenomen. Een heer des huizes, immers, blijft de zijnen vertegenwoordigen, ook al is moeder dood en zijn de kinderen uitgevlogen. Als pater familias regeert hij desnoods schimmen.

Dat valt niet altijd mee, want schimmen zijn gewoontevaster dan mensen, plaatsgebondener vooral, zoals bleek toen diende te worden uitgemaakt waar de gezelschapsdame slapen zou. De voormalige meisjeskamer van Tamar zou geschikt geweest zijn maar daar sliep meneer nu. De zolderkamer was een rommelhok en bovendien bestemd geweest voor een dienstbode. In feite had Justus geen keuze: zij moest slapen in de kamer waar mevrouw overleden was. Een onprettige beslissing om te nemen, want het was de enige logeerkamer.

Hij had haar graag verteld dat zijn vrouw er gestorven was, dat ze er mocht slapen had iets van een gunst.

‘Bevalt u de kamer?’

‘Ja, hoor.’

‘Ze ligt op het zuiden...’

‘Waar is de stofzuiger?’

De kamer was kraakhelder maar deed onbewoond en dientengevolge stoffig aan - vandaar waarschijnlijk haar ijver.

Hij maakte haar wegwijs in het huis, voor zover hij daartoe in staat was. De rest moest ze maar vragen aan de werkster, die kwam hier al dertig jaar.

‘Wat vindt u lekker?’

De vraag maakte hem aan het schrikken. Wat bedoelde ze ermee? Gelukkig bemerkte zij zijn verwarring en drukte zich duidelijker uit:

‘Wat eet u graag?’

‘O, ik eet alles,’ zei hij. ‘Kunt u koken?’

Zij kookte uitstekend, haast nog beter dan zijn vrouw, tenminste voor zover hij zich meende te herinneren van voor ze ziek geworden was. Thuiskomend van een vergadering rook hij het, terwijl ze hem uit zijn jas hielp.

‘Is er nog voor me gebeld? Is er nog iemand geweest?’

‘Nee, meneer.’

De tafel was gedekt voor twee personen. Het meisje wist haar plaats.

In afwachting van het eten, ging hij in de gemakkelijke stoel de krant zitten lezen. Ze bracht hem zijn sherry.

‘Dank je, Mink.’

‘Alstublieft, meneer.’

‘Noem me Justus.’

‘Zoals u wilt.’

Hij lachte breed. ‘Je mag wel jij zeggen.’

‘Okay.’

Dat ‘okay’ stoorde hem; misschien was het verlegenheid van haar. Toch moest hij er op letten dat hij niet overdreef.

‘Kom je eten?’

Hij legde zijn krant neer en kwam overeind. Toen zag hij dat zij op de verkeerde plaats zat. Dat was zijn stoel.

‘Daar zit ik altijd.’

Snel verwisselde ze van plaats.

‘Het is altijd mijn stoel geweest.’

Het was een pijnlijk incident, want ze moest ook nog zijn servetring aanreiken. Zij deed het zonder hem aan te zien.

In stilte aten ze. Hij probeerde het voorval te vergeten door haar kookkunst te prijzen, maar op een of andere manier klonk dat nu obsceen.

‘Vind je?’ vroeg ze koket.

Dat maakte het nog erger. Het herinnerde hem aan zijn dochter.

Hij wilde met haar praten over zijn dochter, over haar kinderen, over de man waarmee ze samenleefde.

‘Hoe wonen ze daar nou?’

‘Erg mooi. Bent u er nooit geweest?’

Zij had de vervreemding aangevoeld en reageerde daarop met de beleefdheidsvorm. Het was niet de bedoeling geweest, maar hij stond machteloos.

Ze verbeterde zich zelf: ‘Ben je nooit op het eiland geweest?’

‘Nee, nooit...’

Haar belangstellende blik interpreteerde hij als verbazing.

‘Ik heb geen tijd om met vakantie te gaan.’

De waarheid was geweest dat hij Tamar had willen laten voelen dat hij niet achter haar levenswijze stond. Eens en voor altijd was het eiland taboe.

‘Ik begrijp het,’ zei ze.

‘Wat begrijp je?’

‘Het is niets voor jou.’

‘Wat is niets voor mij? Wat bedoel je?’

‘Ik zie je daar niet.’

‘Wat bedoel je daarmee?’

Zijn driftige aandringen scheen haar te verwonderen. ‘Het is zo ondenkbaar,’ zei ze. ‘Ik had me de vader van Tamar heel anders voorgesteld.’

‘Hoe had je me dan voorgesteld?’

Daar had zij geen antwoord op. De wanhoop die in de vraag doorklonk was te algemeen. Zij had zich niet hem maar een ander voorgesteld die hij, zoals gebleken was, onmogelijk kon zijn.

‘Toch is het mijn dochter,’ zei hij. ‘Daar is geen twijfel aan.’ Alsof het om een vermakelijk misverstand ging, om een begrijpelijke persoonsverwisseling, begon hij hard te lachen.

Bedrukt ruimde zij de tafel af, plotseling onderdanig.

‘Wil je koffie?’

‘Nee, ik drink nooit koffie voor het naar bed gaan.’

‘Heb je me nog nodig?’

Hij kon niets verzinnen om haar hier te houden. ‘Nee, ga maar. Als ik je nodig heb, bel ik wel.’

Nadat zij hem alleen gelaten had, drong het tot hem door dat ze bekoorlijk was. Hij had het gevoel dat hij iets verkeerd gedaan had. Had hij zich weer te veel laten kennen? Hij was haast vertrouwelijk met haar geworden, dat was altijd een slecht begin. Waarom

had hij gelachen? Er was niets om te lachen - niet meer.

De volgende dag, met het ontbijt, stond zij weer paraat. Hij kon zich niet herinneren wat er gisteren gebeurd was. Misschien was er niets gebeurd. Ze was prettig om naar te kijken en deed alles zonder marren.

‘Ik ben er met het avondeten.’

‘Wil je nog iets speciaals?’

‘Wat?’

‘Wat wil je eten?’

Middelerwijl rijpte in hem het snode plan.

[iii]

Misschien was het haar afkeer die zijn verbeelding voedde, maar dan toch langs omwegen, als een ontmenselijking die zich al jaren geleden aan hem voltrokken had, als een verminking welke eindelijk om wraak schreeuwde. Een brave huisvader van vijftig die zich nog niet als verkrachter herkend heeft, kan met recht een griezel genoemd worden. Hij heeft een rekening te vereffenen met moeder, vrouw en dochters, en wil het niet weten.

Zo maakte Justus zich wijs dat Mink om een lesje vroeg. Hij dichtte haar schroom toe en verdacht haar van raffinement. Hij vergeleek haar met zijn dode vrouw en vond haar wereldwijzer. Hij herkende zijn dochter in haar en wist dat het zijn dochter niet was. Verder had hij geen overzicht. Aan zijn moeder zaliger had hij geen begeerte meer te verliezen, die was allang van kloek tot knekelhuis geworden. Het was niet de jongen maar de man, die het op het meisje voorzien had. Een kinderachtige vent.

Het kwam wel bij hem op dat ze een afkeer van hem had maar die weet hij aan het verschil in leeftijd.

‘Vind je mij oud?’

Zij had hem slechts verwonderd aangekeken. De vraag kwam onverwachts voor haar. Ze kon zijn gedachten niet volgen.

‘Vind je dat een gekke vraag?’

Ze begon te lachen, kennelijk verlegen. Maar hij had het duidelijk gezien: zij lonkte naar hem - want het was niet om te lachen. Met haar voelde hij zich oud en dat diende afgestraft te worden; er viel niet met hem te spotten.

Elke reaktie van haar waar hij een betekenis aan hechten kon volstond voortaan. De vragen die hij met tussenpozen van een uur of een dag of een week op haar afvuurde, omlijnden haar steeds duidelijker voor hem.

‘Heb ie een vriendje?’

‘Nee.’

Haar antwoord had stug geklonken. Maar zij ging zelden uit en kreeg nooit iemand op bezoek. Visite na elf uur 's avonds zou hij trouwens niet toegestaan hebben. Ze had dus geen vriendje.

Hij vroeg zich af of zij maagd was. Het leek heel goed mogelijk. Er zijn van die brutaaltjes die lang ongerept blijven, omdat ze jongere en onervarener mannen afschrikken. Zijn leeftijd had zekere voordelen.

‘Hoe vind je Martin?’

Die vraag trof doel! Zij bloosde. Onmiddellijk vroeg hij zich jaloers af wat dit kon betekenen. Zelfs kwam de gedachte bij hem op dat zijn dochter haar naar hem toegezonden had om zich van een mededingster te ontdoen, zodoende een beroep op hem deed. Dat zou

een duidelijk blijk van toenadering zijn.

Maar Mink kon soms van repliek dienen. ‘Hoe vindt u Martin?’

‘Hoe vindt jij Martin,’ verbeterde Justus. ‘Wat ik van hem denk?’

‘Je bent jaloers,’ zei ze.

‘Jaloers op mijn dochter?’

‘Ik hoor het aan je stem.’ Zij stelde het vast op een manier die geen tegenspraak duldde. Dat hij wist waarom hij jaloers was, en zij blijkbaar niet, sloeg hem op dat moment met stomheid.

‘Jij vindt hem ook geweldig,’ zei hij.

‘Ja, ik vind hem aardig.’

Zij deed haar werk uitstekend. Haar koelheid deed niet opzettelijk aan. Zij drong zich niet op, was voorkomend en beleefd. Hij moest haar tot vertrouwelijkheid dwingen. Dat ze zich liet dwingen had hem aanvankelijk vertederd. Wat hij voor haar voelde had een sentimentele verliefdheid kunnen worden.

Hij had nogal met zichzelf te doen. Daar had zij munt uit kunnen slaan. Soms was hij een zielige eenzame man, die weinig liefde had gekend, verlaten en miskend door vrouw en kinderen. Toen zijn vrouw nog leefde, had hij zich graag zo voorgesteld. Was die tijd voorbij?

‘Mink, ik wil je wat vragen... Je moet me eerlijk zeggen wat je denkt. Jij kunt me bekijken. Ik ben zestig. Ik woon in dit huis. Ik ben niet rijk maar bemiddeld -’

‘Ja?’ Er was eerlijke bezorgdheid in haar blik.

Het ontwapende hem even volkomen. Omdat hij zijn zin niet kon afmaken, stelde hij een vraag die

ermee te maken had, al begreep hij niet waarom. Maar het was er een naar het verlossende woord, dat zij alleen kon spreken.

‘Wat zou jij in mijn plaats doen?’

‘Ik zou er de brand in steken,’ antwoordde zij.

‘Wat zeg je?’

‘Ik zou liever dood zijn.’

Ze had het gezegd zonder enige emotie, bij de deur naar de gang. Even later serveerde zij de lunch. Er was niets op haar gedrag aan te merken. Zij had hem niet-eens afgewezen. Maar was het wel een aanzoek geweest dat hij had willen formuleren? Hij en zij zwegen.

Waarom zond hij haar niet weg?

Hij hoefde het licht niet aan te doen. Hij kende de weg naar haar kamer, hij had er twintig jaar met zijn vrouw geslapen. Zij was er gestorven en de kinderen waren er verwekt. Tamar was er geboren. Het was bekend terrein. De ademhaling van een slaapster, zo vredig, en voor hem toch zo uitdagend, verbond hem rechtstreeks met zijn verleden: een navelstreng die nooit doorgeknipt was. Hij sloop op haar toe tot de spanning ondraaglijk was.

Hij rukte het dek weg en klom bovenop haar, legde zijn handen om haar strot, wroette met zijn gezicht naar het hare, wrikte met zijn knieën haar dijen van elkaar. Zij gaf geen kik. Geweld was niet nodig. Zij gaf zich willig, kirrend, gastvrij.

In haar doordringen was er niet bij. Hij gleed in haar weg terwijl een zaligmakende warmte hem omving. Zijn moeder stond op uit de doden en werd een levende werkelijkheid voor hem. Het was uitermate obsceen maar komfortabel.

Hijgend werkte hij zich naar de climax. Zij was toch een brutaaltje, een kleine deugniet, een geile dondersteen.

Wat was het dat langs zijn been vloeide? Was het waar? De verrukking was dusdanig dat hij zich zijn zaad liet ontslippen. Hij kwam klaar, brullend voor het eerst in zijn burgerbestaan.

Ze knipte het licht aan. Hun onderlijven zaten onder het bloed. Het kleefde aan zijn handen, het klitte zijn haar. De geur in de kamer herkende hij als die van carbid (een oorlogsherinnering). Ontzet zag hij het aan, keek naar het gezicht dat hem honend aanstaarde. Haar lippen gingen vaneen.

‘Justus?’

Zij wipte uit bed, pakte een kaars, stak die aan, gaf haar aan hem.

‘Steek er de fik in, Justus.’

Hij liet zich door haar leiden naar de vitrage die zijn vrouw nog uitgekozen had. Hij stak er zelf de brand in, opgetogen als een kind.

Rookwolken sloegen uit de ramen toen zij het huis verliet. Met hem brandde het af.

des duivels aars

[i]

Zijn toestand verslechterde zienderogen. De schaduwen van de dood waren over hem: een grauwheid waarop het licht in de kamer geen vat scheen te krijgen. Ze waren ondoordringbaar. Wat haar deed stralen, als met een aureool omgaf, leek aan zijn duisternis toe te dragen. Zij had met Justus VIII te doen, merkte ze nu.

‘Zullen we er maar niet liever mee ophouden?’

‘Ben je bang?’

Zij was niet bang. Zij vond dat hij zijn leven onnodig rekte. Het werd een doordrijverij die geen zin meer had.

‘Je bent een kwerulant,’ zei ze. ‘Dood ga je toch...’

‘Zal ik een verhaal vertellen waar jij niet in voorkomt?’

Na wat er gebeurd was leek dat haar onmogelijk. Daarop rekende hij.

‘Wat je hiervoor verteld hebt klopte niet,’ zei ze. ‘Wanneer die jongen een krant verkoopt voor een gulden, heeft hij een gulden meer en een krant minder. Toch denkt hij dat hij droomt. Hoe verklaar je dat?’

Haar vraag deed hem opleven. Zijn antwoord had hij kennelijk klaar:
‘Geloof jij in een wonder wanneer je een gulden meer en een krant minder hebt, of begin je dan pas echt te twijfelen?’
Haar glimlach was haar antwoord.
Daaruit kracht puttend, vertelde hij:

DES DUIVELS AARS

Tijdens de heenreis in de bus, had hij zich tot twee keer toe onderscheiden. In gunstige zin, toen hij de chauffeur en zijn bijrijder het nummer wist te vertellen van de secundaire weg waarop ze reden. Het had hem geen moeite gekost, aangezien hij het routeschema van de toeristenbond voortdurend raadpleegde, slechts naar buiten keek teneinde zich van de juistheid ervan te vergewissen. Met rood potlood onderstreepte hij de voornaamste plaatsen en bezienswaardigheden welke ze passeerden. De wegomlegging had voor hem een uitdaging betekend, een inspanning des geestes, gevolgd door verdiende voldoening toen hij als enige wist waar ze zich, numeriek gezien, bevonden. De chauffeur en zijn bijrijder hadden de informatie met enige geestdrift begroet. De overige leden van het gezelschap, behalve de direkte omzittenden, hadden er geen weet van gehad. Ze werden met hem gekonfronteerd, in ongunstige zin, toen men bij het restaurant aankwam en de reisleidster iedereen verzocht om rustig te blijven zitten tot ze alles geregeld had. Ze verliet de bus, en nadat haar afwezigheid enige tijd geduurd had, begon men achterin te morren en te

mopperen dat het benauwd was en heet en een schandaal. Warm en benauwd was het zeker, maar daar had hij vooraan en bij de open deur geen last van. Toen er stemmen opgingen om het verzoek der reisleidster te negeren en de bus toch te verlaten, richtte hij zich op en zei op snijdende toon dat men enig geduld diende te hebben. Toen keerden allen zich tegen hem. Hij werd voor kakmeneer en schoolmeester uitgescholden. Het laatste was juist: hij was leraar (zoals een jongen, die hij had laten doubleren, fluisterend rondvertelde). Niemand waagde het echter de bus te verlaten, en het tumult werd gesust door de terugkerende reisleidster. Hij werd weer een onopvallende, hoewel misschien wat blekere figuur.

Alleen een opmerkzaam beschouwer, bijvoorbeeld, had kunnen vaststellen dat hij zich in gezelschap bevond van echtgenote en schoonmoeder: het tweetal dames dat achter hem zat in de bus, tegenover hem aan tafel, of voor hem uitliep bij het wandelen. De drie waren niet onafscheidelijk, maar wanneer ze tezamen waren vormden ze een konstellatie waarvan men op aankon. Mijnheer van Elven - zo heette de leraar - had er jaren vrede mee. Zijn verstarring hield hij voor orde en regelmaat. Zijn ondergeschikte rol in het sterrenbeeld stelde hem in staat tot mijmeren, tot onschuldige liefhebberijen, tot stiekeme zelfstandigheid. Hij was dan ook niet ongelukkig in het hotel, dat het doel van de reis vormde. Het stond aan zee, aan het eind van een pas voltooide autoweg, en produceerde uit talrijke versterkers amusementsmuziek. Wat het laatste aangaat: thuis zou hij er de radio of televisie voor afgezet hebben. Hier baadde hij er in -

op de kamer, in de eetzaal, op het terras, in zee. Innerlijke vrede, dat wist hij en daar had hij op gerekend, was er binnenslands te vinden, in de vallei waardoor de weg sneed, maar meer nog in de heuvels langszij, met hun geitenpaadjes, met geuren van tijm en rosmarijn, met dennen en pijnbomen en weerbarstig struikgewas. Daar zou hij zwerven, zijn ontdekkingen doen, zich vinden. Zo had hij het zich ook voorgesteld.

De eerste dagen kwam het er niet van. Er waren kleinigheden waarmee hij geen rekening gehouden had, zoals de hitte des daags en het aardedonker des nachts. Voorlopig zag hij zich veroordeeld tot nietsdoen. Maar eens zou zijn kans komen. Spoedig werd het volle maan. Hij wachtte geduldig af.

In die stemming voltrok zich zijn verstandhouding met het dienstertje. Was het wel een verstandhouding? Het meisje bediende aan tafel, soms op het terras, en trok steeds meer zijn aandacht. Wist zij het? Was het haar toeleg? Verbeeldde hij het zich, of schepte zij hem royaler soep dan aan anderen? Was zijn sardientje inderdaad groter dan dat van zijn buurman? Het waren veelzeggende kleinigheden, waarop hij begon te letten, en hij kwam niet bedrogen uit. Zij bevoordeelde hem op subtiele wijze.

Gewoonlijk hield hij de ogen strak op zijn bord gericht wanneer ze naast hem stond. Hij mompelde zijn bedankjes, keek eerst op als ze voorbij was. Maar het lukte niet altijd. Soms stond zij er nog. Of zij lepelde door tot zijn bord dreigde over te stromen. Dwong zij hem om haar aan te zien? De glimlach die ze hem dan schonk kon ook veelzeggend zijn, maar wat was er de betekenis van? Hij keek haar vorsend

aan. Ze wendde het gezicht af. Het ontmoedigde haar echter nooit. Ze bleef zijn aandacht trekken.

Nijdig over zijn verlegenheid, dwong hij zich het spel mee te spelen. Ze moedigde hem daarin aan. Haar glimlach werd er duidelijk een van verstandhouding. Hij wachtte bij elke gelegenheid met spanning zijn beurt af, en wanneer die kwam volgde hij ieder gebaar van haar.

Het werd een heimelijk genoegen. Het tweetal tegenover hem diende er niet in betrokken te worden. Maar zijn vrouw scheen er geen acht op te slaan en haar moeder, anders zo opmerkzaam, toonde zich onverschillig tegenover het gebeuren. De vrouwen praatten gewoon door, tegen hem of tegen anderen aan tafel. Ze vormden niet werkelijk een probleem voor hem. Voor hun bestond het meisje blijkbaar nauwelijks.

Er was iemand waarvoor zij wel bestond: de jongen die hij had laten zitten. De jongen meed zijn gezelschap, maar eens zat deze met zijn ouders aan tafel, twee plaatsen van zijn leraar verwijderd. Het meisje had hem bediend, terwijl de jongen iets tegen haar fluisterde, waarna zij een kirrend geluid had doen horen. Het had van Elven pijn gedaan. Vanaf dat moment hield hij niet alleen haar maar ook de jongen in het oog. Dat de jongen met haar flirtte was duidelijk. Minder duidelijk was het of het iets te betekenen had. Haar attenties voor de oudere man leden er in elk geval niet onder.

Intussen volgde van Elven het wassen van de maan, en eindelijk was het zover. Vanaf het terras zag hij haar als een oranje bal uit zee opstijgen. Het was na het avondeten. De twee vrouwen tegenover hem nipten

van hun likeur. Het meisje had hij die avond gemist, misschien was het haar vrije dag. Hij vroeg zich af waar ze dan was. In het hotel? Thuis - waar dat ook was...? Voor het eerst drong het tot hem door dat zij hier alleen maar werkte, dat hij voor haar een toerist was, een van de duizenden in dit seizoen, terwijl zij een ander en eigen leven leidde, een bestaan waar hij buiten stond.

Hij stond op.

'Ga je slapen, van Elven?' vroeg zijn schoonmoeder.

Zijn vrouw geeuwde.

'Nee, ik ga een wandeling maken.'

'Zo laat nog?'

Hij haalde zijn schouders op. 'Welterusten,' zei hij.

Geen van beiden antwoordde.

Hij slenterde de autoweg op. De overgang van het met schijnwerpers belichte terras naar wat nog duisternis was bleek geleidelijk. Daarna begon hij aan het donker te wennen en herkende het als schemer.

De wind, nauwelijks merkbaar, blies de muziek van het hotel naar zee. Al spoedig werd hij omgeven door andere, natuurlijker geluiden: die van de nachtpluvier, de uil, de myriaden insekten.

Hij merkte nu dat hij niet alleen op de weg was. Hij hoorde stemmen die hij herkende: die van de jongen en die van het meisje, vrolijke stemmen, ver voor hem uit. Even overwoog hij om terug te gaan, maar dit was de kant op van de heuvels, het zou betekenen dat hij zijn wandeling opgaf. Zijn tred versnelde zich. Maar de afgunst die in hem opwelde snoerde hem de keel dicht.

Hij zou hen passeren en het pad beklimmen. Dat nam

hij zich voor. Hij bevond zich vlak achter hen, toen het pad er al was. Zij sloegen het in.

Lichtelijk buiten adem van het snelle lopen, bleef hij staan. Hij gunde hen een voorsprong. Daarna liep hij omhoog. De vochtige geuren van de heuvel drongen in zijn neusgaten door. Stemmen hoorde hij niet meer, maar het wemelde om hem van leven, en een gele maan, kleiner dan daareven, verlichtte het steile pad, en toen hij opkeek, de zee.

Waar waren ze gebleven?

Hij kwam aan het einde van het pad. De vallei beneden was tot in details zichtbaar, zoals hij zich ingedacht had maar nooit eerder gezien. Waar was zij? Boven hem ritselden de struiken, een hand wenkte - haar hand -, stenen rolden omlaag tot vlak voor zijn voeten. Hij onderscheidde haar gestalte. Zij toonde de witte vlek van haar gezicht, wenkte opnieuw. Zij klom verder omhoog. De jongen was nergens te bekennen.

Afgaand op de geluiden welke haar voortgaan veroorzaakte, klauterde hij achter haar aan, op handen en voeten, zich optrekkend aan stekelige takken, zich afzettend tegen boomwortels en stenen richels, tot hij, opeens, haar niet meer hoorde. Hij klom verder omhoog.

Hij hoorde het gedempte geluid van een pansfluit.

Het kwam uit een grot, waarvan de smalle opening zich voor hem bevond. Hij wrong zich door de rotsspleet naar binnen. Zijn tastende handen raakten de weke substantie van mensen. Een menigte die hem letterlijk opnam en voortduwde, hem droeg, hem meesleepte, hem beving met de hitte van haar lijven.

Daarna, naar zijn gevoel plotseling, stond hij alleen. Een gestalte schoot op hem toe en draaide hem hardhandig om, dwong hem op zijn knieën. Voor hem troonde een met bokshoorns getooide man. Tussen de horens brandde een kaars. De man hief zijn hand en vroeg: ‘Wil je mij toebehoren?’

‘Ja,’ zei het dienstertje voor van Elven.

‘Kom je uit vrije wil?’

‘Ja,’ zei de vrouw van van Elven namens haar echtgenoot.

‘Lik mijn reet,’ zei de gehoornde, en toonde het geschilderde gezicht op zijn achterwerk.

Van Elven gehoorzaamde, hoewel niet van harte. De aanblik van de drie naakte vrouwen - zijn vrouw, het dienstertje en zijn schoonmoeder (massief en wit als een waskaars) - maakte hem zeer onderdanig.

Hij sloot er wel de ogen bij.

De hand van de gehoornde kwam op zijn schouder neer: een klauw die zijn hemd openreet en een brandende pijn veroorzaakte.

Maar die pijn verkeerde in genot. Een genot dat alleen maar verhoogd werd door de onkuise greep van zijn schoonmoeder, die hem in haar armen wegdroeg. Een genot dat overging in het trillende crescendo van een fluit.

Op de terugreis in de bus - onopvallend, met het routeschema op zijn knieën en het zo vertrouwde tweetal achter hem - deed zijn rechter schouder nog zeer. Er zat daar een blauwe plek welke geleek op een tatoeage. Het had de vorm van een hazepootje. Het was niet iets om mee naar de dokter te gaan.

De oude zag haar zo verwachtingsvol aan dat zij het niet over haar hart kon verkrijgen om hem te bedriegen.

‘Wil je mijn jurk aan? Ik weet niet of ze je past, maar in ieder geval kunnen we het proberen.’ Zij trok de jurk over haar hoofd.

Hoe mager hij ook was geworden, vel over been, eens waren zijn schouders breed en sterk geweest. De stof plooide zich om zijn nek als de kraag van een patriciër. Zij liet toe dat hij zijn lippen drukte tegen haar naakte borst.

‘Je kwam er niet in voor,’ fluisterde hij verrukt.

‘Nee, je hebt het helemaal zelf verzonnen.’

‘Het is echt gebeurd, liefste.’

‘Ja, maar niet met jou.’

Haar tepel werd stijf in zijn mond.

‘Je bent er nu bijna geweest,’ zei Mink.

Justus spoog de speen uit. ‘Nog niet,’ zei hij.

Zij kirde, borg de borst onder haar hemdje. ‘Zal ik dan toch maar gaan, of zal ik me weer helemaal aankleden?’

Zijn ogen waren gericht op haar dijen, op de haartjes die aan de bedekking van haar slip ontsnapten.

‘Toe dan, knul,’ hitste ze. ‘Wil je poesje?’

Maar hij was er de man niet naar om zijn verhalen onverteld te laten.

drieluik vier

vrouwen onder elkaar

[i]

De dood van Tamars vader werd ons telefonisch medegedeeld door een van haar broers. Er was een vliegtuigticket voor haar onderweg. Natuurlijk was ze geschokt door het bericht, hoewel ze er naar haar zeggen een voorgevoel van had gehad. Toen de oproep voor het internationale gesprek kwam, zei ze:

‘Vader is dood.’

Ik sprak haar niet tegen, al leek mij haar zekerheid onverklaarbaar.

Op het kantoor van de vliegtuigmaatschappij kregen we te horen dat er twee tickets onderweg waren, wat niet anders kon betekenen dan dat er ook op mijn aanwezigheid prijs werd gesteld. Het kwam enigszins als een verrassing. Waarschijnlijk was het bedoeld als een vriendelijk gebaar tegenover Tamar. Ik kende geen van haar broers en haar vader had mij nooit willen ontvangen (ik had hem eens bij Tamars ex ontmoet, ik heb toen ‘dag meneer’ gezegd en daarna is hij onmiddellijk vertrokken). Ik vroeg haar of ze het prettig vond als ik meeging. Dat vond ze. Mijn plaats was dus aan haar zijde.

Het bleek dat wij die zelfde middag moesten vertrekken. Tamar nam een taxi om onze nette kleren op te halen, terwijl ik achterbleef om op de tickets te wachten. Daarna volgden de gebeurtenissen elkaar op met een causaliteit die ons buiten onszelf stelde. De werkelijkheid werd een droom, onderbroken door krankzinnig aandoende voorvallen.

De tickets arriveerden precies op tijd. Tamar bracht mijn kleren en vertelde opgelucht dat de buren zich over de kinderen ontfermd hadden. Er was nog juist tijd om me te verkleden, in het toilet van het restaurant.

Het verkleden viel niet mee in die benauwde ruimte. Het lukte tot ik mijn andere schoenen moest aantrekken. Bukken kon ik niet, om mijn veters te strikken diende ik de geschoeide voet op de rand van het fonteintje te plaatsen. Aangezien ik het onder de eerste voet had voelen bewegen, zette ik de andere met een bijna tedere zorg neer. Nadat de tweede veter gestrikt was, viel het me op dat ik in een laag water stond, dat de loden pijp onder het fonteintje geknapt was, dat het water daaruit stroomde. De deur achter mij sluitend, begaf ik me beheerst naar de bar, wees beschuldigend naar enige druppels op de neus van mijn schoen, en bestelde twee cognac.

Het liefst was ik weggegaan, maar dat kon niet.

Terwijl het water het restaurant binnen vloeide, dronken wij onze cognac.

Een man kwam ons vertellen dat ik de schade moest vergoeden. Ik zei dat ik er niet aan dacht.

Snauwend vroeg hij: ‘Waarom wast u uw voeten in het fonteintje?’

Ik verklaarde dat ik mijn voeten thuis had gewassen,

waarna hij verdween.

We stapten in de bus naar het vliegveld. De cognac had ik al afgerekend en niemand hield ons tegen. Terwijl we reden, ontwaarde ik achter de bus een motorrijder. Het was de man die de schade vergoed wenste te zien.

Op het vliegveld hield hij mij staande.

Woedend zei hij: ‘Zo gemakkelijk komt u er niet af!’

‘O, nee?’

Hij begon weer over het wassen van mijn voeten en waar ik dat volgens hem niet diende te doen, dat hij mijn soort wel kende, dat het een soort was die niet deugde en alles in de wereld verpestte. Hij ging zo een poosje door, tot de luidspreker kraakte en een stem uit het hiernamaals onze vlucht aankondigde en de passagiers verzocht zich naar uitgang twee te begeven.

Wij zetten ons gehoorzaam in beweging, toen de man een hand op mijn borst legde. Aangezien hij van geen wijken wist, zou de volgende stap ongetwijfeld zijn dat ik hem neersloeg. Maar dat bleek niet noodzakelijk. Iemand kwam tussenbeide.

Het was een employé van de vliegtuigmaatschappij, die vroeg:

‘Bent u de heer van het sterfgeval?’

Nadat ik dat beaamd had, wees hij de man terecht en konden Tamar en ik ongehinderd vertrekken.

We bevonden ons reeds in de wolken, toen Tamar opmerkte:

‘Zo ging Justus naar de bliksem toe.’

‘Wie?’ vroeg ik verbaasd.

‘Mijn vader. Wie anders?’

Hij was niet de Justus waaraan ik gedacht had.

‘Hoe zou het met onze Mink zijn?’ vroeg zij.

‘Wat zei je broer?’

‘Het meisje heeft de brandweer en de politie gebeld.’

‘Denk je dat het zelfmoord was?’ informeerde ik voorzichtig.

‘O, misschien wel.’ De onverschillige toon waarop ze het zei kwam mij onnatuurlijk voor, maar gaf me de moed om haar in te lichten over de dood van de twee andere Justussen.

Haar antwoord schokte mij. ‘Dat was dan de derde,’ zei ze.

‘Je denkt toch niet -’

‘Ik denk niet dat het toeval is.’

‘Wat denk je dan?’

Ik kreeg de indruk dat ze in een toestand van shock verkeerde, maar die indruk maakte ze ongedaan door nuchter op te merken:

‘Mink zal het ons wel vertellen. En anders vertelt ze het mij wel. Op het ogenblik heeft het geen zin om er over te spekuleren. Arme Mink...’

Ik meende hieruit te mogen opmaken dat zij Mink vertrouwde en dat levenden meer te beklagen zijn dan doden. Dat beviel me.

Enige uren later keek ik op mijn horloge. We hadden al aangekomen moeten zijn. Het einde van de vlucht werd aangekondigd. We maakten onze riemen vast.

Een half uur later, keek Tamar uit het raam.

‘Wat grappig,’ zei ze, ‘we vliegen vlak boven de straatweg.’

‘Je vergist je,’ zei ik, ‘we vliegen boven een landingsbaan.’

‘En die autootjes dan?’

‘Brandweer en ambulance,’ zei ik. ‘Er is iets met het toestel.’

Er was geen steward of stewardess te bekennen.

Even later landden we, op één wiel aanvankelijk. Onderaan de vliegtuigtrap stond een sidderende employé, die vertelde dat het landingsgestel gehaperd had. We waren ten slotte goed terechtgekomen.

Na de formaliteiten, kwamen we in de ontvangsthal. Ik herkende haar broers en schoonzusters, omdat ze als rouwenden opgesteld stonden.

‘Moet je die lange gezichten zien,’ giechelde Tamar.

Ik had moeite om mijn lachen in te houden.

‘Moet je die provo's zien,’ zei iemand over ons.

[ii]

Wat er niet gekremeerd was diende begraven te worden. In gehuurde pakken, voor zover het de heren betreft, vergezelden we vader Justus naar zijn laatste rustplaats. Tamar en haar schoonzusters waren zo zwart mogelijk uitgedost. Achteraf leek het een kwalijke grap, waar speciaal wij de dupe van waren geworden. Voorlopig, echter, hadden wij andere zorgen.

De autoriteiten hielden het er voor dat de brand ontstaan was door roken in bed, wat zoals bekend vreselijke gevolgen hebben kan. De roker was Justus zelf geweest, op zijn kamer was het gebeurd. Het een en ander stemde overeen met de verklaring van de dame die alarm geslagen had, ene Luisje Kuitenklauwer. Wie anders meende te weten of, tenminste, iets anders vermoedde, deed er goed aan dit voor zichzelf te houden, want het was nog in onderzoek of de verzekering de schade zou dekken.

Het was een geluk dat de oude heer zo gunstig bekend stond.

Nadat het stoffelijk overschot ter aarde besteld was,

hadden we met de familie niet meer te schaften. De rest kon lopen over de notaris (het zal nog wel enige jaren duren voor we de poet in handen krijgen). Tamar was blij dat er geen persoonlijke bezittingen te verdelen vielen.

Haar oudste broer, de zakelijke opvolger van haar vader, vertelde dat hij juffrouw Kuitenklauwer een enveloppe met inhoud had doen toekomen, bij wijze van tegemoetkoming. Dat was mooi van hem aangevoeld. Met algemene stemmen werd besloten dat dit met de erfenis verrekend zou worden.

Dat laatste vernamen we toen we alweer thuis waren.

De broer deelde Tamar de beslissing schriftelijk mee. Hij stond volledig in zijn recht, want zij had hem gemachtigd in deze zaak namens haar op te treden. De brief bezorgde haar een huilbui. Al haar opgekropte gevoelens kwamen boven: haar woede tegen haar vader - het verdriet over zijn dood, de schijnheiligheid van de familie - haar halfzachtheid om er aan mee te werken, de hele zieke komedie en ons aandeel daarin. Ik liet haar betijen. Dit was waarop ik gewacht had. Na deze uitbarsting konden we weer overgaan tot de orde van de dag.

Enigszins gekalmeerd, merkte ze op: ‘Gelukkig heeft Mink het geld geaccepteerd van die idioot.’

‘Heb je haar dan gezien?’ vroeg ik verwonderd.

‘Ze wou jou niet zien.’

‘Waarom niet?’

Tamar vertelde mij wat er werkelijk gebeurd was.

‘Heeft zij je dat verteld?’ vroeg ik.

‘Ja, wie zou ze het anders moeten vertellen?’

Ik trachtte me de biecht voor te stellen maar slaagde

er niet in.

‘Ze vroeg me om vergeving,’ zei Tamar. ‘Maar er valt niets te vergeven. De dader ligt toch op het kerkhof.’

‘Bedoel je dat je vader alle schuld heeft? vroeg ik ongelovig.

Zij lachte honend. ‘Was het maar waar,’ zei ze. ‘Mannen zijn idioten. Net als mijn broer: die denkt ook dat hij gelijk heeft. Justus heeft gekregen waar hij om vroeg!’

‘Mink heeft mijn rotzooi moeten opknappen,’ zei ze.

In de gegeven omstandigheden kon ik niet anders doen dan haar gelijkgeven.

[iii]

Soms denk ik dat ik de volgende Justus had moeten waarschuwen. Het is een gedachte die zich gemakkelijk - misschien al te gemakkelijk - laat wegredeneren. De bijzonderheden van het lot van Justus I en Justus II waren mij onbekend. Hun leven verbond hen met Mink. Hoe, wist ik niet. De voornaam die ze gemeen hadden was onderstreept door de dood van Justus III. Kan men iemand behoeden voor zijn naam? Nomen est omen. What's in a name?

Bovendien: mocht ik Mink discrimineren? Had ik het recht iedereen die Justus heette tegen haar op te zetten? Want daar zou het toch in feite op neerkomen. Wie mij geloofde - gesteld dat iemand mij geloven zou - kreeg onmiddellijk te maken met een heks, een femme fatale, een duivelin. Het betekende dat ik haar overleverde aan de bijgelovigheden en onbestemde angsten van elke Justus en zijn trawanten. Of ik zou haar op een andere wijze slachtofferen, meer naar hedendaagse trant: een zielepoot, een patiënt van haar maken - niet alleen van haar maar, tevens, van iedere Justus. Ieder met die naam was voorbestemd om te

bezwijken aan Mink, en daar kon zij niets aan doen, er viel niets aan te veranderen. Het was kismet.

Er was duidelijk een mysterie in haar leven, maar wat had ik er mee te maken. Raakte het ook mij? Mijn naam was niet Justus. Had ik niets te duchten? Ik was daar niet zo zeker van. Een naam moge dan een voorteken zijn en een roos een roos, maar ook ik stond aan haar bloot. Mijn redenatie was niet belangeloos. Ik word niet graag uitgelachen om mijn beweringen en verdenkingen. Ik krijg het niet graag met haar aan de stok.

Het wordt tijd dat ik toegeef dat ik bang voor haar ben. Er zweeft om haar iets van mijn eigen doodsangst. Geen naam of voornaam kan mij redden. Zij brengt mij niet in verzoeking, maar liever zou ik haar niet in verzoeking brengen. Zij verpersoonlijkt voor mij niet het kwaad, ik behoef van geen boze verlost te worden, ik leid mijzelf wel. Maar waarom zou ik mijn nek uitsteken, en voor wie? Toch niet voor Justus I, II, III of IV?

Het is duidelijk dat ik geen held ben. Roekeloosheid is mij vreemd. En toch denk ik soms dat ik de volgende Justus had moeten waarschuwen...

Hij was net als ik een man, geen held, niet roekeloos. Net als de anderen. Waarom roept hun nagedachtenis afkeer en haat bij mij op? Bij hun leven wenste ik hun weinig goeds maar geen kwaad. Waarom ben ik niet solidair met mijn seksegenoten? Wat heb ik tegen mijzelf?

Misschien is de vraag verkeerd gesteld. Een man, gelijk een vrouw, is in de eerste plaats mens. Had ik de mensen tegen Mink moeten innemen? Zo gesteld, kan

ik de vraag beantwoorden. Het antwoord is: ik geloofde van niet. En ik geloof nog steeds van niet. Wie de juiste vraag stelt weet het antwoord en heft zijn twijfel, voorlopig, op.

In de luwte van deze tijdelijke zekerheid, wordt het belangwekkend die aan de werkelijkheid te toetsen en zodoende weer betwistbaar te stellen. Hoe is het toen gegaan? Wat heeft zich afgespeeld? Is het de werkelijkheid of slechts een min of meer betrouwbare herinnering, een acceptabele droom of een doekje voor het bloeden? Voor mijn twijfel opnieuw de overhand krijgt, doe ik enige stappen terug, neem de voorgeschreven aanloop en spring.

Wie wij zijn moet maar blijken. Mij zal het een zorg zijn.

Mink stond tamelijk plotseling voor mij. Het was niet geheel onverwacht. Maanden na de dood van Tamars vader, had ze me geschreven. Een dwaas epistel waarin ze aankondigde dat ze zin had me op te zoeken. Omgaand antwoordde ik haar dat ze welkom was, te meer daar Tamar op reis was en ik voorlopig met de kinderen opgescheept zat. Ik hoopte dat ze zou komen maar rekende er niet op. Intussen viste ik verder naar vrouwelijk gezelschap.

Uilkje leek daarvoor in aanmerking te komen. Zij was wat men een kennis noemt. Ze was met haar man en zoontje op het eiland met vakantie, haar man was voor zaken een weekje terug, zij verveelde zich een beetje.

‘Waarom kom je niet een paar daagjes logeren,’ stelde ik voor.

Daar had zij oren naar. ‘Eet je wel geregeld warm?’

vroeg zij.

‘Iedere dag. Ik kook als een god. Wist je dat niet?’

‘Justus kan zelfs geen ei koken,’ zei ze. Haar man heette Justus.

Ik dacht aan Mink. De aanwezigheid van Uilkje was misschien niet zo gewenst. ‘Ik amuseer me best in mijn eentje,’ zei ik.

‘Maar misschien zou het leuk voor de kinderen wezen. Ik kan ze mee naar het strand nemen. Dan kun jij rustiger werken.’

Het eind van het liedje was dat ze besloot nu meteen te gaan. Ik kon met haar meerijden.

Jane en Bob kwamen ons al bij het hek tegemoet.

‘Raad eens wie er is?’ vroeg Jane opgewonden.

‘Zeg het hem niet,’ fluisterde Bob. ‘Het is een verrassing.’

Mink zat binnen met Concha op haar schoot. Ik stelde Uilkje en haar aan elkaar voor. Ze namen elkander op en lieten elkander vallen, figuurlijk, iedereen bleef beleefd.

‘Geweldig dat je gekomen bent,’ zei ik. ‘Nu heb ik twee vrouwen.’

‘Vind je het echt geweldig?’ vroeg Mink, toen we even alleen waren.

‘Ja. Merk je dat niet?’

Natuurlijk merkte zij het: ik straalde.

Uilkje vroeg, als terloops: ‘Wist je dat ze komen zou?’

‘Ik hoopte het...’

‘Maar je wist niet dat ze er zou zijn?’

‘Nee, hoor.’

‘Komt ze zomaar logeren?’

‘Zij heeft hier al eerder gelogeerd.’

‘O, Tamar kent haar ook?’

‘Natuurlijk, ja.’

Uilkje zei: ‘Je weet je wel goed te beheersen, moet ik zeggen.’

Ik vond het niet de moeite waard haar te vragen waarom zij dat moest zeggen. Het was volstrekt onbelangrijk. Zo delikaat was de situatie niet, zij was veeleer oubollig. Voorlopig besloot ik de kat uit de boom te kijken. Als een ware lolbroek verwees ik die nacht Mink naar het bed in het atelier, liet Uilkje in het tweepersoonsbed slapen, en trok mij terug onder de pannen, op mijn werkkamer.

Mink kwam over het dak naar mij toe. Zij kwam als geroepen, maar ik verzocht haar om het uit te proesten in het hoofdkussen. Ze was zo lief om dat te doen. Het klonk alsof ik lachte in mijn slaap.

Achteraf vraag ik mij af waarom ik haar zo stiekem naaide. Ik schaamde mij nog voor haar lachen. Ik wou ons niet in opspraak brengen. Ik ontzag de kinderen. Ik wilde Uilkje niet ongerust maken. Ik neuk niet aan de openbare weg. Alle motieven klinken onzuiver als de pest, maar wat geeft het, nu inmiddels alles naar ieders tevredenheid geregeld is? Niets.

Wat Uilkje van ons gestoei merkte weet ik niet.

Overdag deed ik zo voorkomend mogelijk tegen alletwee. Overdag bleef ik de lolbroek uithangen. Het ging me niet altijd even soepel af.

‘Je mag weleens opkijken als Uilkje zich staat te wassen,’ berispte Mink mij.

‘Haar beha kleurt niet bij haar slip.’

‘Stel je niet zo aan!’

Uilkje deelde dagen van tevoren mee dat ze ongesteld werd, maar het mocht niet baten. Ze vertelde dat ze dan altijd de bevlieging kreeg om het huis een grondige beurt te geven. Daarop verheugde ik me - ezel die ik was.

‘Als je maar niet verwacht dat ik meehelp,’ zei Mink.

Eindelijk kwam Justus. Hij arriveerde en tikte op het raam. We schrokken ons lam. Zijn gezicht stond trouwens niet vrolijk.

Na zijn komst onderging Uilkje een gedaanteverwisseling. Zij werd het afhankelijke, besluiteloze, onhandige wijfje dat het eten laat aanbranden, dat niet met het stuur overweg kan, dat om kleinigheden in snikken uitbarst. Achteraf begrijp ik mijn weerzin tegen haar.

Maar wij verdroegen elkaar. Een keer kreeg ik zelfs nog een kans om, Minks terechtwijzing indachtig, bijtijds op te kijken. Haar echtgenoot kwam binnen. ‘Geef eens gauw een handdoek, Just,’ riep Uilkje preuts. De lul trapte er nog in ook.

‘Haar billen zijn niet gek,’ vertelde ik Mink.

Ze keek mij minachtend aan. ‘Hoe kun je dat zeggen,’ protesteerde ze, ‘het lijken wel Edammer kaasjes. Ze horen thuis in Libelle.’

Het was ook nooit goed. Maar ik moet toegeven: zij had gelijk.

Het einde kwam toen Justus, met de auto en tegelijk met Mink, op de boot vertrok, terwijl Uilkje en het kind gingen vliegen. De volgende dag ontving ik een telegram van Mink dat alles goed gegaan was.

gedaanteverwisseling

[i]

Wat met de onzichtbaarheid te beginnen? Als er een god in huist, een dode of een levende, is die dan een der wrake of een der liefde? De zaligsprekingen maken hem suspect. Psychiater Szasz had het ook niet met hem op. De Bergrede las hij als volgt:

Bijbeltekst (Matthéüs 5:3, 5, 8)	*Logische gevolgtrekking (Uitlegging van de schrijver)*
Zalig de armen van geest, want hunner is het Koninkrijk der hemelen.	De mens behoort ‘arm van geest’ te zijn - d.i., dom, gedwee: Wees niet pienter, goed ingelicht, of zelfbewust!
Zalig de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde beërven.	De mens behoort ‘zachtmoedig’ te zijn - d.i., passief, slap, onderdanig: Doe je niet gelden!
Zalig de reinen van hart, want zij zullen God zien.	De mens behoort ‘rein van hart’ te zijn - d.i.,

naief, onvoorwaardelijk trouw: Koester geen twijfel (omtrent God) en wees niet kritisch!

Dit wat betreft de gespletenheid van Justus IV.

En Mink? Onze Mink? Psychiater von Franz verklaart de rol die bij haar past: ‘In de manifestaties van het onbewuste, die in onze moderne Christelijke cultuur, hetzij Protestant of Katholiek, gevonden werden, heeft Prof. Jung dikwijls opgemerkt, dat een onbewuste tendentie aan het werk is onze Drieëenheid-formule van de Godheid af te ronden met een vierde element, dat ertoe neigt vrouwelijk, donker en zelfs slecht te zijn. In feite heeft dit vierde element altijd bestaan op het gebied van onze religieuze voorstellingen, maar het was afgescheiden van het beeld van God en was zijn tegenhanger geworden in de vorm van de stof zelf (of de heer van de stof - d.w.z. de duivel). Nu schijnt het onbewuste deze uitersten te willen herenigen, omdat het licht te helder en de duisternis te donker geworden is.’

Welke geest wordt over haar vaardig? De heilige, natuurlijk.

Von Franz: ‘Gewoonlijk wordt de Heilige Geest in Christelijke kunst voorgesteld door een vlammend rad of een duif, maar hier verschijnt hij als een spiraal. Dit is een nieuwe gedachte, “nog niet opgenomen in de leer”, die spontaan naar boven is gekomen vanuit het onbewuste. Dat de Heilige Geest de macht is, die voor de verdere ontwikkeling van ons religieus begrijpen werkt, is natuurlijk geen nieuw idee maar haar sym-

bolische voorstelling in de vorm van een spiraal is nieuw.'

Spiraalsgewijs gaat onze Mink naar de bliksem toe. Of is dat slechts schijn? Godzijdank heeft zij Martin en Tamar.

Szasz: 'De kern van dit probleem is: Waarop behoort de mens zijn *hoof te vestigen*? Waarin zal hij zijn *hoop beleggen*? Het overwegend existentiële karakter van deze vragen terzijdestellend, wens ik er slechts de nadruk op te leggen dat het beleggen van hoop in godsdienstig geloof, psycho-ekonomisch gesproken, een van de beste beleggingen is die men doen kan. En wel, omdat men door een beetje hoop in godsdienst - vooral in een Christelijke godsdienst - te beleggen, daar een hele hoop voor terugkrijgt. Alles wel beschouwd, dienen we niet te vergeten dat godsdiensten hoop en allerlei beloningen *beloven.* Weinig andere ondernemingen, afgezien van fanatieke nationalismen, beloven zoveel. De opbrengst aan hoop, in godsdienst belegd, is dus veel hoger dan die aan hoop, belegd in, bijvoorbeeld, rationele alledaagse werkzaamheden. Vandaar, dat zij die qua hoop weinig kapitaalkrachtig zijn, er wellicht het beste aan doen hun "spaarduiten" te beleggen in godsdienst. Vanuit dit standpunt bezien, zou men godsdienst *de hoop der hopelozen* kunnen noemen.'

Mink is dus wel wijzer. Zij is geen kleine spaarder, geen kleine middenstander, vol bitterheid en aan inflatie ten prooi. Zij is een gezonde, lekkere Hollandse meid, die zich bijtijds rot weet te lachen of de waterlanders lopen laat. Geen god grijpt haar in het kruis.

Maar wat met de onzichtbaarheid te beginnen? God kan men op de kop pissen zonder gekruisigd te worden, slechts een overweldigende meerderheid zal daar bezwaar tegen aantekenen en dan zijn er nog wetten, door die zelfde meerderheid opgesteld en bekrachtigd (de gespletenheid werkt in ons voordeel), maar wat met zichzelf te beginnen?

‘De zichtbare wereld is niet langer werkelijkheid en de ongeziene wereld is niet langer een droom,’ merkte de dichter W.B. Yeats terecht op.

Misschien is de onzichtbaarheid een mythe als een andere, en kunnen wij straffeloos overschakelen naar het ongeziene, naar de nieuwe werkelijkheid. Ook die is dan ongetwijfeld een mythe, doch een meer eigentijdse, een aktuelere. Ze biedt geen hoop maar meer inzicht.

Het heden is niet ondoorgrondelijk.

[ii]

Het begon voor nem met het opgetogen gevoel gewonnen te hebben. Onder hem had ze niet gelachen. Tot het laatst toe bleef ze ernstig. Hij wist hoe bijzonder dat was. Was haar bijnaam niet Lachetrut?

Hij was de betere. Hij had haar gepakt. Hij was haar de baas geworden. Geen sentimentaliteit, geen flauwekul - gewoon een kerel zijn. Daar hield een meid van. Seks moest je apart beleven, als een god.

Het was zoals Jan Cremer, de begenadigde vuilbek, het zo gespierd beschrijft: ‘Haar enorme mooie en bij elke aanraking meer openbloeiende vleespoort was als door engelen of god speciaal geschapen. Ik kroop weer naar haar gezicht, nadat ik urenlang in haar poorten had gedwaald. Haar vleespoort was hard. Het waren enorm stevige lippen. Haar kringspieren konden mijn hand gevangen houden. De klitoris was als een korte afgezogen zuurstok en stak fier uit de verstevigde vleesflappen.’

‘Justus?’

‘Uh?’

‘Jij bent de vierde.’

‘Wat wil dat zeggen, hé? Wat is er?’

‘Gewoon, dat je de vierde bent.’

‘Wil er dan iemand de eerste wezen?’

Hij niet. Daar had hij zijn bekomst van sinds Uilkje. Hij paste wel link op. Voor hem geen maagd meer. Maar wat had zij eigenlijk bedoeld? Misschien had hij het verkeerd begrepen.

‘Hoe was het op de boot?’ vroeg Uilkje hem. ‘Is Mink al vertrokken?’

‘Ja, met de trein.’

‘Ze had best met ons kunnen meerijden.’

‘Dat had je dan eerder kunnen bedenken.’

‘Wat heb je, Justus?’

Hij had niets meer dan een herinnering. Wat had zij bedoeld? Toch zeker niet dat hij haar vierde minnaar was - daar zou ze niet om gelogen hebben. Ineens wist hij het: hij was niet de eerste, waarbij ze niet gelachen had.

Het was een teleurstelling van korte duur. Bij Martin had ze gelachen, dat was hem niet ontgaan. Hij had er wakker voor gelegen om het te horen, en hij had het duidelijk gehoord.

‘Hoe vond je Mink?’ vroeg Uilkje.

‘Waarom vraag je dat? Ben je jaloers?’

‘Ja!’

‘Ze zit al in de trein.’

‘Hoe vond je haar?’

Hij negeerde de vraag. Hij had geen lust om te liegen. De waarheid kon ze toch niet verdragen.

‘Waarom ben je dan niet mee op de boot gegaan?’

Als ze hem wenste te houden, moest ze beter op hem letten. Had zij zelf niet gezegd: ‘Het is Tamars eigen

schuld. Waarom laat ze haar vent en de kinderen alleen? Ze vraagt er om.'

Vrouwen vroegen er om bedrogen te worden. Ze waren niet opgewassen tegen de waarheid. Misschien was Mink anders: meer als hij - een vrijbuiter.

'Maar hoe vond je haar? Durf je er niet voor uit te komen?'

'Bij mij heeft ze niet gelachen.'

Hij slingerde het haar in het gezicht als een uitdaging. Ze wist waar hij op zinspeelde (maar wat ging haar zijn triomf aan?). Hij verwachtte dat ze gewond zou doen, of beledigd, of woedend; daarop was hij voorbereid - niet op angst. Haar mond en ogen sperden zich open maar zij schreeuwde het niet uit. Geen geluid kon zij uitbrengen.

'Wat heb je?'

'Het is niet waar,' fluisterde ze. 'Ze heeft gelachen.'

'Ze heeft niet gelachen.'

Hij stelde het vast als een onloochenbaar feit, iets dat nu eenmaal gebeurd was, iets om uit te spreken wanneer het niet anders kon. Het was geen overwinning meer. Haar angst beklemde hem.

'Ik ben niet jaloers,' fluisterde ze. 'Ik houd van je.'

'Ik van jou ook.'

'Nee.'

'Dacht je soms dat ik van Mink hield?'

'Nee.'

'Nou dan?'

Ze schudde het hoofd, ze bleef ontkennen. Er viel niet met haar te praten. Hij kende haar hysterie (maar zo had hij haar nooit meegemaakt). Het beste dat hij dan doen kon was opstaan en het op een of andere

manier weer goedmaken.

‘Raak me niet aan.’

‘Ik heb er spijt van, Uilkje.’

Haar lippen waren ijskoud. Hij vond haar lelijk. Hoe zou het zijn om haar te doden? Ze kuste hem niet terug.

Die nacht was hij veertig geworden.

[iii]

De brug zou op bestelling van een heilige gebouwd zijn door de duivel die loon naar werken ontving: een zwarte hond, bok of kat in plaats van het tere zieltje van een mens. Het gebruikelijke vrome bedrog. De brug was duidelijk Romeins.

Ze keek omlaag naar waar in dit jaargetijde geen water stroomde. Zo vervulde de diepte haar met meer angst. Afgrond vol bloemen en groen, vegetatie op drassige grond, geur van bederf, op de rand waarvan zij zich in evenwicht hield. Het was als herinnerde zij het zich.

Zij wist waar zij was, wat zij hier deed, welke innerlijke en uiterlijke voosheid haar deed wachten.

Ze wachtte op Justus.

Ze wist dat hij komen zou. Hij zou haar missen en hij zou haar zoeken en hier vinden. Het was gelijk een afspraak die hem opgedrongen was, waaraan hij zich had te houden. Hij kende haar kuren en had er geen verweer tegen.

‘Ik ga een eindje wandelen, Just.’

‘Blijf je niet te lang weg?’

‘Wat kan het je schelen?’

Geen antwoord... Als kind was ze al weggelopen wanneer haar iets niet beviel.

Het kind lag in bed. Hij zat aan de bar. Nog een dag rijden en dan waren ze weer thuis, terug van vakantie. Een afgrond, een droge rivierbedding.

Hij was laat vanavond.

Zij had weinig illusies over omtrent zichzelf. Het bedrog dat ze pleegde meende ze te kennen. Het was werkelijker dan de duizeling die haar beving en een stap deed terugdoen. Het was ouder dan zij. Het was te oud om verontschuldigd te worden. Het was een eeuwenoud spel.

Hij was begonnen haar te haten voordat hij haar ontmoette, de afkeer was hem met de moedermelk ingegoten. Moedermelk? Waarom kreeg die gedachte substantie en deed haar walgen? ‘Ik haat mijzelf!’

Hij haatte haar: een lang verborgen kwaal die zich eindelijk openbaarde. Sinds hij met Mink geslapen had besefte hij het. Al vergelijkend probeerde hij het te herkennen en slaagde daarin volkomen. Zij had hem begrepen, zij - niet Mink. Haar lijf droeg er de sporen van.

Geen vergelijking kon zij doorstaan. Jeugd was zuiverheid en ouderdom was verraad. Iedereen kon zien dat ze niet jong meer was.

Even werd zij afgeleid door de koplampen van een auto die de bocht om kwam, langs haar reed als een nachtelijke gedaante, een schaduw die de nacht aankondigde. Zij zag beneden geen bloemen meer, maar schaduwen. De diepte werd geheimzinnig zonder het te zijn. Ze waagde zich weer op de rand, zonder veel

emotie. Zij haatte Justus niet.

Waarom was zij geschrokken toen zij hoorde dat Mink niet gelachen had? Ze lachte. Wanneer ze dat wist zou ze hier niet staan. Het zou dan geen enkele zin hebben. Had het zin?

Even kwam zij in verleiding het wachten op te geven, op te houden met de aanstellerij, naar het hotel teruggaan, hem ontmoeten onderweg of aan de bar of waar dan ook vervulde haar echter met schaamte, terug te gaan, het op te geven, op te houden - waarmee?

Mink had bij hem niet gelachen.

Wie was die Mink, die Lachetrut? Misschien kon ze haar haten en vrijuit gaan. Ze mochten elkaar niet. Twee vrouwen die niet met elkaar kunnen opschieten: het had niets te betekenen. In haar wereld was dat normaal.

Weer kwam een auto de bocht om. De nacht viel. De lantarens op de brug gaven onvoldoende licht. Het dorp was donker. Was het zijn wagen? Was hij het? Hoever dacht hij wel dat zij gegaan was? Het was de auto niet.

Niemand om te haten, tenzij zichzelf, het eigen lichaam, de eigen ziel, de eigen geest (alleen woorden om te haten, inhoudsloze begrippen: ziel, lichaam en geest). Zij had het gevoel dat zij niet bestond.

Het kind was in het hotel en had zijn vader.

Dit was de grote weg. Auto's kwamen voortdurend de bocht om. Het verkeer zou de hele nacht doorgaan. Ze zou er niet van kunnen slapen.

Daar kwam hij aan. Hij was een schaduw in de berm. De schaduw die zij was had hij al moeten zien.

Zijn voetstappen kwamen nader, ze waren duidelijk

hoorbaar en herkenbaar en niet te ontkennen. De climax van het spel stond te gebeuren. Met de rug naar hem toe, aan de rand van de diepte, stond zij te wachten. Het was zo vervelend, zo een oude truc.

‘Waarom spring ik niet een keertje?’

Hij stond stil. Hij kwam nader. Waarom hoorde zij hem niet naderen? Waarom die angst? Waarom lachte zij, luidop, schaterend, terwijl hij nauwelijks hoorbaar op haar toegleed? Zij draaide zich om, klaar voor de duw, verzoend met de val. Justus hield de handen voor zich uit.

Hij leek op een slaapwandelaar, niet op een moordenaar.

‘Mink,’ fluisterde hij, ‘waarom ben jij hier? Wat doe je hier, Mink?’

Het verwonderde haar dat hij langs haar in de diepte sprong.

geschiedenis van het huwelijk

[i]

Het doel dat hij zich gesteld had vormde een blinde muur tussen hem en de dood. De beheersing die hij zich oplegde kostte hem minder inspanning dan hij deed voorkomen. Natuurlijk, haar lichaam, en vooral wat het in het vooruitzicht stelde (het einde, de beloning, de afrekening), wond Justus VIII op. Het vertegenwoordigde voor hem het leven zelf. Maar waar hij zich aan vastklampte was het verleden. Haar hemd en haar broek, twee verwerkte lapjes katoen, het ene blank en het andere blauw met rode roosjes, zo fris en vrolijk, zo eenvoudig en smaakvol, adverteerden het leven.

‘Kun je nog wel, engel?’

Haar bezorgdheid was oprecht. Zij wilde niet dat hij blufte. Overwinning of nederlaag: uiteindelijk zouden ze die samen moeten delen.

‘Jij staat ook in je hemd,’ zei hij. Het was als een grapje bedoeld.

‘Niet helemaal en niet voor lang,’ antwoordde ze.

Hij zei: ‘Ik denk dat ik het haal. Je moet me helpen.’

‘Ik help je hopen!’

‘Dat is niet genoeg.’

Ze wiegelde met haar heupen. ‘Aan mij zal het niet liggen. Vertel maar, ventje. Dat houdt Minkie wakker.’

‘Ik ben de achtste,’ zei hij.

Daaruit kracht puttend, vertelde hij:

GESCHIEDENIS VAN HET HUWELIJK

Ook deze keuze die hij had was een schijnbare. De zee te woelig voor pleziervaarten, het ruimtevaartmuseum gesloten over een kwartier, restte het gedenkteken voor een onverschrokken zeevaarder, wiens ontdekkingen door de tijd achterhaald waren. Colón was zijn naam geweest. In zijn onwetendheid had hij de wereld vergroot. Door onkunde had hij zijn opdrachtgevers de kans gegeven een rijk te stichten waar de zon niet onderging.

Hoe leg je dat een jongen van tien uit? Hoe vertel je hem dat onderdrukking en geweld niet altijd behoeven te volgen op het inzicht dat anderen je voorgeweest zijn, dat voor jou de aarde al bevolkt was, dat het verleden niet alles liefdevol bedekt? Hoe, ten slotte, breng je hem aan het verstand dat kennis geleefd wordt, daarna verandert in weten, alvorens vergeten te worden? Wat begrijpt een kind van vergetelheid?

‘Vader, ik heb het koud. Kunnen we niet ergens heen?’

Hij bekijkt zijn zoon en ziet, voor de zoveelste maal, dat hij op de moeder lijkt: dezelfde oogopslag, onderzoekend en toch niet opdringerig, de rechte, hoogbenige gestalte. Een knap en intelligent joch, hun oudste...

‘We kunnen naar het Cosmorama, als je wilt.’

In het gedenkteken was het Cosmorama ondergebracht, met de bedoeling een overzicht te bieden zonder iets te herdenken. Een belachelijke instelling, maar daarbinnen was het warm.

‘Dat hebben we toch al gezien,’ zegt Igor.

‘Weet je dan iets beters?’

De jongen haalt zijn schouders op. Evenals zijn moeder is hij voor redelijkheid vatbaar. En ze hebben in feite geen keuze.

‘Misschien doet de lift het vandaag,’ zegt Igor.

De lift naar de top van het monument is zo oud dat hij slechts eens per maand enige uren in werking wordt gesteld, opdat men boven van het uitzicht genieten kan. Eens, toen de omringende gebouwen lager waren, is het opwindend geweest. Dat is het nu alleen nog voor kinderen.

Als vader en zoon drentelen ze langs de taferelen op de begane grond, welke de geschiedenis van het huwelijk tot onderwerp hebben. De jongen kent ze alle, zoals hij ze gekend heeft als kind. Evenals hij vroeger, wordt Igor er ondanks de groeiende tegenzin opnieuw door gepakt. Niet de bedoelingen maar de voorstellingen boeien hem, des te heviger naargelang de weergave van het gebeuren armzalig is.

Poppetjes van plastic in plastic interieurs en landschappen, beschilderd plastic achter doorzichtig plastic, verlicht door een druk op de knop: de verhoudingen tussen man en vrouw, aanschouwelijk voorgesteld. Zinnebeelden van een minderwaardig geacht verleden.

Hij kent ze alle, tot vervelens toe. De holbewoner die

thuiskomt van de jacht naar een holbewoonster die knollen toebereidt. De ploegloze landbouwer die haar aanbidt als godin. De krijger die haar levend met zich laat begraven (haar vingertje piept net boven de plastic aarde uit). De ridder die haar redt van draken. De burger die haar uitbuit (als slavendrijver bij een plastic stoommachine). De arbeider die met zijn arbeidster rechts en solidair naar de einder staart. De moderne mens, die zijn grootvader kon zijn, samen met haar turend naar de televisie.

Hij kent hen allen, omdat het in zekere zin zijn eigen geschiedenis is, de werkelijkheid van zijn huwelijk waarin hij vandaag een beslissing moet nemen, alleen maar in gezelschap van de zoon - zoals zijn echtgenote ergens anders haar beslissing neemt, alleen. Misschien heeft zij de jongsten opgehaald uit het Gemeenschapshuis. Misschien is ze niet alleen.

Het denkbeeld dat zij niet alleen is, in die zin, dat zij met een ander samen - een man? een kind? - beslist, knijpt hem de keel dicht. Niet afgunst maar vrees voor eenzaamheid doet het hart bonzen. Het is op haar vrees dat hij rekent. Onmiddellijk zoekt hij toenadering tot Igor.

‘Welke vind je nou het leukste?’

De jongen begrijpt de vraag niet. Hij formuleert haar anders: ‘Welke voorstelling van het huwelijk trekt jou het meeste aan?’

‘Bedoel je die oude rommel hier?’ vraagt zijn zoon verbaasd.

‘Het gaat om de idee, weet je. Dat is de bedoeling van het Cosmorama: de mensen confronteren met verouderde ideeën uit het verleden.’

‘Oude koek,’ zegt de jongen. ‘Daar gelooft toch niemand meer in. Werkt de lift vandaag? Er is hier toch niets te zien.’

De poppetjes van plastic zijn weer vergeten. Ze lopen door de Galerij van de Utopisten, passeren door laserstralen geprojecteerde portretten van Plato, Thomas More, Campanella, Foigni, Diderot, Mann Borgese. Er is geen gein meer aan om door de levensgrote gestalten heen te lopen, illusies van plastic zijn solider. En de levensvatbaarste illusies van de utopisten worden alle verwezenlijkt.

‘Hoe zou het met moeder zijn?’ vraagt Igor. ‘Wanneer heb je haar het laatst gezien? Hoe was het met haar?’

‘Ik heb haar gisteren gezien. Ze zag er goed uit.’

‘Mocht dat? Waar heb je haar gezien, vader?’

‘Op straat...’ Hij bekent het zijn zoon als een pekelzonde.

‘Zag ze je?’

‘Ik geloof het wel. Ze liet het natuurlijk niet merken.’

De jongen kijkt teleurgesteld. De romantiek van zijn ouders trekt hem niet aan. Voor hem is het vanzelfsprekend dat het leven vol uitdagingen is en ongehoorzaamheid heeft voor hem nog enige glorie, maar dan zonder sentimentaliteit. Zo te denken is hem geleerd in het Gemeenschapshuis.

‘Vader? Is het waar dat je nu kans krijgt om te regeren, wanneer moeder en jij uit elkaar gaan? Dan word je verkiesbaar.’

‘Dat is waar, ja. Wie heeft je dat verteld?’

Het is het pijnlijkste onderwerp sinds elk kind weet dat het uit een reageerbuisje komen kan. Vader en zoon blozen.

‘We weten het allemaal in onze leeftijdsgroep,’ bekent Igor. ‘Wanneer het huwelijk geslaagd is, gaan de ouders ieder hun eigen weg. Elk huwelijk duurt vijf jaar. Dit is jouw tweede al met moeder.’

‘Je moeder kon mij niet missen...’

‘Wil je dan niet regeren? Wil zij niet regeren?’

‘Het gaat er niet om wat wij willen maar wat wij kunnen,’ antwoordt hij zijn zoon stijfjes. Het klinkt als een zinnetje uit de Doctrine.

‘En kun je het nou?’ vraagt de zoon.

‘Dat is niet aan jou om te beoordelen,’ zegt vader streng. ‘Niet aan jou en niet aan mij en niet aan je moeder. Zij en ik dienen in alle eerlijkheid tot een besluit te komen.’

‘Kun je niet liegen?’

Het is een onbeschaamde vraag, maar een die voortkomt uit een drang naar weten. De jongen heeft recht om voorgelicht te worden.

‘Nee, Igor, liegen heeft geen zin. De Computer kent alle leugens.’

‘Alle?’

‘Mensen regeer je niet met leugens. We leven in een vrije wereld.’

De jongen knikt, want het klopt met wat hij heeft geleerd.

Ze hebben geluk: vandaag werkt de lift. De hartewens van de jongen kan in vervulling gaan. De oude invalide - het eerzame slachtoffer van een der laatste verkeersongevallen - wenkt naar hen met een kunstarm, die van een echte niet te onderscheiden is.

Langzaam, hortend en stotend, stijgen ze in het mechanisme.

‘Wat is een geslaagd huwelijk eigenlijk?’ vraagt Igor.

Zijn vader kijkt schichtig naar de verminkte liftbediende, maar die glimlacht om de naïviteit van een kindervraag.

‘Je huwelijk is geslaagd wanneer de mislukking ervan zo duidelijk is dat je er vrede mee hebt of wanneer het zo harmonisch is dat je het desnoods zonder elkaar kunt stellen.’ Om de jongen en de liftbediende voor te zijn, voegt hij er aan toe: ‘Je moeder en ik kunnen uitstekend met elkaar opschieten, maar dat weet je wel...’

Igor weet het, al bevredigt het hem niet. De jongen is leergierig.

De liftkooi komt met een schok tot stilstand. ‘Hoelang wilt u boven blijven?’ informeert de man. ‘Tien minuten? Zo dadelijk kom ik u halen.’

De deuren sluiten zich en de lift ratelt naar beneden.

‘Hij had een kunsthand,’ fluistert Igor. Een kind ziet alles.

Samen staan ze op het winderige platform. Niet de stad ligt aan hun voeten, maar wel de elkaar diagonaal kruisende verkeerswegen. De avond is gevallen. De lichten beneden zijn bakens voor de luchttaxi's die er boven cirkelen. En tien minuten schijnen de oudere man een eeuwigheid toe.

Hij weet dat hij zich op geringe hoogte bevindt, maar een val omlaag is dodelijk. Het ouderwetse haakwerk van gegoten ijzer reikt hem tot borsthoogte. Het is hier koud.

‘Hoog, hè,’ zegt Igor.

‘Vroeger was dit het hoogste punt van de stad.’

Terwijl hij zijn zoon deze wetenswaardigheid meedeelt, wordt zijn blik omlaag getrokken, naar schatting

zestig meter omlaag, waar zijn lijf zielloos op nieuwsgierige omstaanders wacht. Het is slechts verbeelding, een ogenblik van lafheid dat spoedig vergeten zal zijn.

‘Het is nog steeds hoog,’ zegt Igor, zijn zoon.

Plotseling bevangt hem de angst zo zijn leven te verliezen. De reling drukt tegen zijn borst. Hij snakt naar adem. De jongen buigt zich ver naar voren, gevaarlijk ver, komt het hem voor. Wie kan het hem verwijten als zijn kind in plaats van hem omlaag stort? Iedereen weet dat misdadigers gek zijn, ontoerekeningsvatbaar, ongeschikt voor verantwoordelijkheid.

Terwijl hij zich de gelaatsuitdrukking voorstelt van de invalide, die hem hier dadelijk alleen zal aantreffen (zal het de man opvallen?), vraagt hij aan Igor: ‘Ben je niet bang dat je zult vallen?’

De jongen draait zich langzaam om, zonder van de reling te wijken. Hij ondergaat de verwonderde blik van de jongen, die zegt, of liever vraagt: ‘Waarom? Ik pas toch zeker goed op.’

‘Ik ben altijd bang,’ bekent hij tegen zijn zoon.

‘Waarom?’

‘- dat ik springen zal...’

‘Wat raar,’ zegt Igor. ‘Iedereen weet toch dat je dan sterft.’

De gelaatsuitdrukking van de liftbediende is raadselachtig. Waarom glimlacht hij? Misschien verwacht hij slechts een fooi.

Buiten vraagt Igor zijn vader: ‘Ga je naar moeder terug?’

‘Ja, jongen.’

Hij heeft haar nodig en hoopt dat zij er zal zijn. Het is niet zeker.

Weer had de oude een vertelling tot een goed einde gebracht. Kennelijk meende hij een blik in de toekomst te hebben geslagen.

‘Jij mag kiezen,’ zei hij. ‘Wat prefereer je: in je hemd staan of in je blote kont? Ik vind alles goed.’

‘Waarom niet allebei?’ vroeg ze, uit haar slip stappend. Uitdagend stak ze haar toef naar voren. ‘Zie je wel dat ik geen keuze heb?’

‘Je bent mooi,’ zei hij.

‘Dat heb ik niet gekozen,’ zei ze. ‘Natuurlijk ben ik mooi.’

Nadenkend snoof hij aan het lapje katoen (blauw met rode roosjes). Hij deed of hij genoot, maar het bouquet dat hij savoureerde, die geur van een goed jaar, maakte hem niet blind voor de werkelijkheid van het heden.

‘Hoe ver ben je heen?’

‘Een maand of vier...’

‘Wie heeft je dat geflikt?’

‘Iemand die jij niet kent. Hij heeft het me niet geflikt.’

‘Gaat hij je trouwen?’

‘We wensen niet te trouwen. Wat je verteld hebt gaat voor ons niet op. Dat had je kunnen weten.’

Hij wist het, maar het hielp hem niet. Hij was te ver heen.

Het broekje stopte hij als een prop in zijn mond.

‘Eet smakelijk,’ zei ze. ‘Verslik je niet.’

Maar hij was wel wijzer.

drieluik vijf

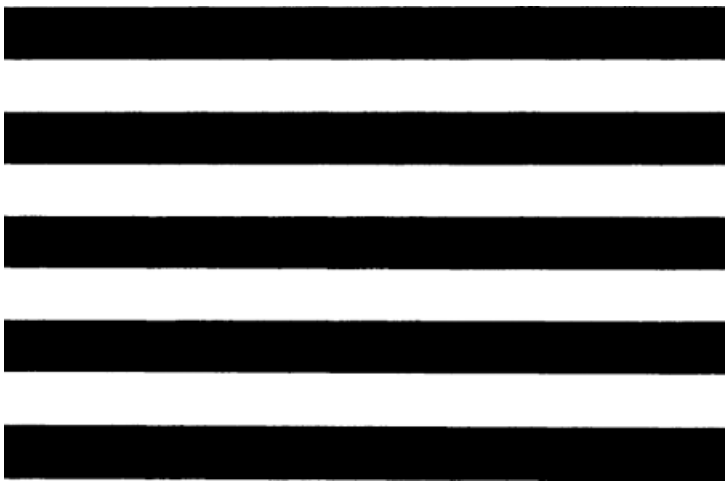

een pop verbranden

[i]

Onze huishouding levert weinig problemen op. We lachen heel wat af en er is altijd wel een die de anderen opbeurt. Toch zijn er zaken die reglementatie behoeven. Seksueel verkeer is een daarvan. Het is geen nijpend probleem. Niemand komt naar mijn weten iets tekort. De praktijk leert echter dat men onderlinge verlegenheden alleen dan ontzien kan wanneer men ze onbevangen aan de orde stelt. Hoewel ik in het algemeen de minst verlegene ben, en in bepaald opzicht de meest bevoordeelde (wentel ik in weelde en wellust, of verraadt mijn strafrijm onwil en weerzin?), voel ik mij zelden geroepen daarin initiatief te tonen. Ik hang niet graag de kerel uit. Een verkeersagent op een verlaten dorpsplein doet overbodig aan en maakt een belachelijke indruk. Wie helpt mij van die verlegenheid af?

Minks afrekening met de Justussen vormt een welkome afleiding in ons bestaan. Men behoeft geen cynicus te wezen om dat in te zien en er zijn voordeel mee te doen - maar met wie slaap ik vannacht?

We kunnen er om knobbelen of bamzaaien, we kun-

nen er een orgie van maken, we kunnen er een rooster voor opstellen.

Dat kan allemaal. Het is alleen nog niet gebeurd. De herinneringen aan het verleden dwingen ons, ons aan het toeval over te geven. Het toeval dat traditioneel wordt bepaald: vannacht slaap ik bij Tamar. Zij is de vrouw des huizes. Morgen slaap ik bij Mink, anders worden de kinderen ongerust.

Er dient nodig iets aan gedaan te worden. Is er nog een Justus in leven? Aan de galg met hem! Helaas, ik ben geen goede moordenaar...

Wanneer de een 's ochtends nog slaapt, ga ik even pissen en glip bij de ander in bed. Een gul onthaal vind ik altijd. Ik ben een brenger van licht (Lucifer, een vallende engel!) en vroeg uit de veren. Na het stoute stuk volbracht te hebben, dommelen we soms samen in. Eens, vlak voor de zomerzonnewende, heb ik toen afschuwelijk gedroomd. Tamar wekte me omdat ik gegild had. ‘Had je een nachtmerrie, liefste?’

Haar liefkozingen streken de angst weg van wat ik me niet herinnerde. De volgende ochtend zocht ik haar weer op. Zij trok mij mee in haar slaap - het licht scheen in de duisternis, en die moet het gegrepen hebben, want ik werd schreeuwend wakker. ‘Wat heb je gedroomd, liefste?’

‘Hetzelfde...’

‘Herinner je je het?’

‘Nee.’

De ochtend daarop is zij mij voorgeweest. Nog weet ik niet wat ik gedroomd heb, al was het hetzelfde. Ze maakte mij wakker voor ik schreeuwde.

‘Droomde je? Hetzelfde?’

‘Ja!’

‘Dat wist ik,’ stelde ze met voldoening vast. ‘Ik heb het gezien. De kamer veranderde voor mijn ogen, terwijl ik naar je lag te kijken.’

‘Was het griezelig?’

‘Een beetje, omdat ik wakker was en je angst voelde.’

Toen wij Mink vertelden wat ons overkomen was, luisterde ze aandachtig toe. Het kwam bij me op dat ze ons kon benijden. Maar gisteren ontvingen we een brief van haar, inhoud: een foto van een interieur, met daarin een bed waarop een zeer oude man. Achterop de foto stond gekrabbeld: ‘Hoe vind je hem?’ Ik herinner mij niets, maar Tamar heeft de kamer herkend.

[ii]

Mijn naam is niet Martin, noch Justus. Ik heet Esteban. Ik ben gewoon Esteban López. In deze tijd en ruimte, op deze plaats, moet er enige aandacht aan besteed worden, al is het maar om vormelijke overwegingen aan te stippen. Misschien zijn er andere motieven. Beweegredenen kunnen verzonnen worden. Mij interesseert vooral de vorm welke de inhoud is, en terstond gaan mijn tentakels (gedachten zijn het niet) naar Tamar en Mink, mijn liefsten.

Wie denkt dat ze bestaan, vergist zich niet. Situaties en personen worden door mij niet verzonnen, namen worden veranderd. Voor de werkelijkheid van het gebeuren sta ik garant. Wel acht ik waarschijnlijk dat ik soms Tamar of Mink ben, soms Justus I t/m VIII - maar Martin word ik niet meer, dat wil niet meer lukken. Ik heb hem overleefd, waaruit ik opmaak dat hij dood is.

Misschien was zijn naam toch Justus. Wanneer ik van naam veranderen kan, waarom zou hij dat dan niet kunnen doen? Tamar en Mink hebben mij bekend, onder veel gegiechel, lonkend naar elkaar en

naar mij, dat zij zich steeds beter in mij kunnen verplaatsen. Als het waar is, is het een lekker gevoel - het is een lekker gevoel, dus zal het wel waar zijn.

Wij vormen één familie, één organisme. Het is geen wonder dat wij symbiotische neigingen vertonen. Welke Justus was Martin? Hoeveel zijn er nog over? Was hij de zesde of de negende? Ik heb het Mink gevraagd.

'Dat kun je zelf raden,' was haar antwoord.

Tamar meende dat ik de enige was die het kon weten, die het moest weten. We zullen zien of dat waar is. Vooralsnog loop ik achter de feiten aan. Ze zijn kunsthazen, ze zijn gangmakers. Elke ronde wordt mij duidelijk dat ik betere tijden maak. Als ik me niet doodloop, achterhaal ik zijn dood.

'Ben je er al achter wat we je hebben aangedaan?' vroeg Tamar.

'Hebben jullie mij iets aangedaan?'

'Justus heb je aan ons te danken. Wij hebben je met hem opgescheept.'

'Namens wie spreek je? Namens jezelf?'

'Namens ons,' zei Mink. 'Tamar en mij, misschien ook... Justus.'

'Welke Justus?'

Eindelijk had ik een vraag die haar in verlegenheid bracht. Haar zelfverzekerdheid wankelde: ik zag het aan de wijze waarop ze haar lippen op elkaar klemde. Haar anders zo beweeglijke gezicht werd een masker.

'Welke Justus eigenlijk niet, Esteban?' vroeg Tamar.

'En ik dan?' vroeg ik. 'Tel ik niet meer mee? Waarom sluiten jullie mij buiten? Die geschiedenis van Mink met Justus gaat mij ook aan.'

Minks maskertje grijnslachte.

‘Je vergeet dat hij mijn vader was,’ zie Tamar. ‘Je vergeet dat je hem misschien zelf bent geweest. Je vergeet jezelf, Martin!’

‘Esteban, alsjeblieft!’

‘Goed, wie je maar wilt...’

Dat van mijn naam - dat woord dat in den beginne is - vinden mijn lievelingen een anachronisme. Ze begrijpen dat ik prijs stel op een identiteit, maar zien niet goed in waarom die zich moet beperken tot een enkele.

‘Waarom nemen jullie mij, waarom geen ander voor mij?’

Het maskertje werd weer Minks gezicht. Het glimlachte.

Ook Tamar glimlachte. Twee verleidelijke meiden die glimlachen: het is haast te veel van het goede. ‘Weet je nu wat we je aandoen?’

Gelukkig was ik deze keer op mijn hoede. Ik weet precies hoe zulke gesprekken plegen af te lopen: met een geintje of met neuken. De vraag was of ik mij in het onderhavige geval daarop durfde te verlaten. Dat ik mij dit afvroeg betekende dat ik er met een geintje niet zou afkomen. Het was de meisjes ernst, juist omdat ze hartelijk waren, tot alles in staat en bereid.

Ik had geen sekonde meer te verliezen.

‘Het is niet fair. Jullie naaien mij op het feit dat ik Justus niet wil zijn, dat ik geen Justus wil wezen. Ik weet dat ik in mijzelf verdeeld ben, ik weet ook dat het in jullie ogen voor me pleit. Ik ben met jullie oprecht, tenminste, ik probeer dat te zijn. Mij zul je niet horen beweren dat ik Justus niet ben. Maar wie doet mij dat

aan? Als iemand het zich aandoet, ben ik het. Omdat jullie alles voor me betekenen, gaat alles mij aan... wat ons betreft. Ik trek het mij aan, ík.'

Mijn pleidooi had effekt gesorteerd. Tamar en Mink doen voor elkaar niet onder wanneer het op tederheid en begrip aankomt. Had ik trouwens geen gelijk? Ik had het grootste gelijk van de wereld! Ik had in alle bescheidenheid gesproken. Eerlijkheid wordt altoos beloond.

'Kusje dan maar,' zei Tamar.

'Ook een kusje van mij,' zei Mink.

Als een kleine jongen ging ik ze in ontvangst nemen. Wat nu weer een piemeltje geworden was, deed het niets - zoals te verwachten viel. Voor intellektualiteit wordt een hoge prijs betaald.

Ach, wat geeft het. Volgende keer beter. Kansen genoeg voor Esteban.

[iii]

Als Martin heb ik mij voortdurend afgezet tegen een of andere Justus. Mijn naamsverandering ten spijt, doe ik dat nog. Justus V moet hangen en Justus VIII zal de laatste adem uitblazen. Daar is geen ontkomen aan. Voor zover de geschiedenis haar loop moet hebben, ben ik mijn eigen erfgenaam. Het lot van anderen laat zich gemakkelijker beschikken dan het eigene. Ik heb het voor het zeggen en doden kunnen niets navertellen.

Als Martin spiegelde ik mij steeds opnieuw in een of andere Justus. De spiegels werden altijd bijtijds gebroken. Zoals bokser Mohammed Ali onlangs uitriep: ‘Ik ben de mooiste en ik blijf de mooiste!’

Als Martin voelde ik mij verantwoordelijk, schuldig, medeplichtig, superieur. Ik heb er geen spijt van, maar kan er niet eeuwig mee doorgaan. Het feest is bijna voorbij. Mijn partners - Tamar en Mink - verzetten zich nog niet. Ze vinden dat ik lekker lul. Maar de tijd staat niet stil. Binnenkort wordt Minks kind geboren. Bovendien: wat moet een vent met twee wijven?

‘Veelwijverij, wanneer ze uitgeprobeerd wordt onder

moderne demokratische omstandigheden, zoals door de Mormonen, leidt schipbreuk door het verzet van de menigte minderwaardige mannen die er door tot de ongehuwde staat veroordeeld worden; want het moederlijke instinkt brengt de vrouw er toe een aandeel van eentiende in een eersterangs man te prefereren boven het eksklusieve bezit van een derderangs man.' Dat schreef Shaw zestig jaar geleden.

Wat is daar nu nog van waar?

Ik doe niet aan veelwijverij, maar leg dat maar eens uit.

Met het einde in zicht, valt het mij vooral op dat Mink veel ellende te verduren heeft. Ze staat er niet machteloos tegenover - waarom zou ze? - maar op een overwinning is ze niet uit. Integendeel: in de verdediging gedrongen, kan zij zich geen verlies permitteren. Het is romantische flauwekul dat ik als Martin haar voor een moordenares aangezien heb, hoewel ik moet toegeven dat het een bruikbaar uitgangspunt was. Het is ook flauwekul dat Tamar en ik haar medeplichtigen waren, maar een beetje solidariteit kon ze best gebruiken. Tamar heeft ook een hoop rottigheid achter de rug. Het verleden heeft haar en Mink tot elkaar gebracht, en dat is niet zonder gevolgen gebleven. Allicht niet! Zulke ontmoetingen hebben altijd konsekwenties.

Een van die konsekwenties ben ik. Natuurlijk ben ik meer dan dat, maar het is een onloochenbaar feit dat wij op elkaar gevallen zijn. Het is verder aan ons om daar iets van te maken.

Als konsekwentie voel ik mij uitgespeeld. Het is een rol die mij door het leven opgedrongen werd. Ik heb er

geen bezwaar tegen gehad, omdat ik maar al te graag buiten schot blijf. Ook dat wordt langzamerhand romantische flauwekul. Voor ik het weet ben ik Justus en ga voor de bijl.

De strijd der seksen bestaat niet. Niet voor ons. Wanneer de maatschappij een ziektebeeld vertoont, behoeven wij daar niet aan te beantwoorden. Wanneer de innerlijke verdeeldheid ons als beschaafde mensen kenmerkt, behoeft dat niet te betekenen dat ze als een tweevoudigheid dient te worden opgevat. Ik ben partij, evenals Tamar en Mink. Ze zijn evengoed op mij gevallen. Het doet soms nog pijn, maar het is geen amputatie. Onze verhouding is in de maak.

Tegenover Justus voel ik mij een horendrager. Het kriebelt onder mijn krullen. Ik krab in mijn haar en voel mij een god.

Wie wil er met mij ruilen? Geen mens die bij zijn verstand is. Aha!

Het komt er dus op neer dat ik mij moet onderscheiden, niet van Justus of van wie dan ook doch van mijzelf. Voor een mens alleen is dat een onmogelijke opgave, maar gelukkig zie ik mij er niet alleen voor gesteld. Tamar en Mink, de twee met elkaar bedrogen godinnen (ook ik sta niet machteloos - waarom zou ik?), staan voor precies hetzelfde blok.

Met vereende krachten moet er iets van te maken zijn. Of het zal lukken weet nog niemand. Niemand wil het ook weten. Het uiteindelijke resultaat zal aan minstens drie mensen te danken zijn.

Drie is het begin van een menigte, een gevreesde samenscholing, een verontrustende oploop, lamgelegd verkeer, een verkeersomlegging.

Het is even wennen voor iedereen. Daarna zal het zijn alsof er nooit iets gebeurd is, behalve voor wie beter weten. Zelfs Justus weet beter.

Onze kinderen weten nu al beter. Bob, Jane en Concha kwamen ons vragen of ze net als iedereen een pop mochten maken ter gelegenheid van de langste dag, midzomer, Sint Jan. Wat zegt zo een oud gebruik ons nog? Niemand weet het, maar het is heerlijk om een pop te verbranden.

We hebben onze oude kleren afgestaan en zijn gaan kijken toen er de fik in gestoken moest worden. De brandstapel, die ze gemaakt hadden, was immens. De gelijkenis van de pop was onthutsend.

‘Hoe vind je 'm, Mink?’ vroeg Jane, toch wat benauwd.

‘Het is de vrijer van Mink,’ zei Bob trots.

En Concha juichte: ‘Esteban mag hem aansteken!’

Tamar keek nadenkend. Het deed haar denken aan vroeger. Ontroerd zagen we elkaar aan. Er is intussen niet zoveel veranderd.

Mink stak een opgerolde krant aan en overhandigde mij het vuur.

Ik heb met overtuiging de brand gesticht.

justine

[i]

Zijn binnenkomst was haar niet opgevallen, hoewel ze zich eerst alleen in de kantine had bevonden. Alleen tussen de neutrale wanden, met het blinkende chroom dat haar ogen ontweken, klevend aan het plastic van de stoelzitting, gekluisterd in het kontakt met een fysiek onaangename wereld, die ze zelfs met haar lijf vertegenwoordigde. Zij was dus niet meer alleen. In een van haar hulpeloze momenten, onbewaakt als het ware, had hij binnen weten te komen, en zat daar. Zijn aanwezigheid liet haar bij nader inzien onverschillig, het was zijn zaak dat hij er was, het tastte haar wereld niet aan.

Toen hij van zijn stoel en tafel opstond en zich met afgemeten passen in haar richting begaf, viel haar dat niet op als vreemd. Hij kon, wat haar betrof, gaan en staan waar hij wou. Hij kwam haar vaaglijk bekend voor - of was het vertrouwd? -, het deed er niet toe.

‘Wordt er hier niet bediend?’ vroeg hij. ‘Waar is de koffiejuffrouw?’

Zijn stem paste niet in haar wereld, en dat gaf haar een schok. Het was geen schok van herkenning, al meende

ze zich hem te herinneren. Hij paste niet meer in haar wereld. ‘Ik weet 't niet,’ fluisterde ze. ‘Ze zal zo wel komen. Bij het buffet is een bel.’

Hij scheen nauwelijks naar haar te luisteren. Wat ze zei bevestigde een vermoeden van hem. Automatisch formuleerde hij het als vertrouwelijke vraag. ‘Voel je je rot?’

Daarna als konstatering: ‘Je bent ongesteld. Het beste is een glas hete melk. Daar zul je van opknappen.’

‘Is het waar?’ vroeg hij.

Ze knikte. Meer was niet nodig.

Hij liep naar het buffet en drukte langdurig op de bel. Tegen het meisje dat uit de open deur achter het buffet tevoorschijn kwam, kennelijk geprikkeld door wat voor haar een onderbreking was, glimlachte hij.

‘Een kop koffie en een glas warme melk, juffrouw.’

Hij kwam terug en ging bij haar aan tafel zitten. ‘Heb je honger? Wil je er wat bij? Een lege maag is niet goed.’

‘Nee, dank je.’

‘Zit ik je in de weg?’

‘Nee.’

‘Zeg het gerust!’

‘Waarom zou je mij in de weg zitten?’

‘Ik geloof dat ik u ken,’ zei hij.

‘Nee toch?’

‘Ik heb u ergens eerder ontmoet.’

‘Een afschuwelijk idee,’ antwoordde ze.

Hij lachte uitbundig. ‘Als het over is wil ik een keer met je naar bed. Is dat afgesproken?’

‘Waarom?’

‘Omdat ik het goed geraden heb.’

Ze was hem dankbaar. Ze vond hem aardig. En het was geen aktueel probleem. De juffrouw, die de koffie en de melk bracht, bleek weer opgewekt. Stofdeeltjes dwarrelden in een cascade van licht. Zijn mondhoeken beefden van verwachting, terwijl hij probeerde de spottende uitdrukking op zijn gezicht te bewaren. ‘We zullen zien,’ zei ze. ‘Wie weet...’

Hij berustte in wat onvermijdelijk scheen. Het was duidelijk een pose van hem. Een onvermijdelijke pose, voor iemand die het spel kende. Wanneer het zijn bedoeling was geweest haar op te monteren, was hij daarin volkomen geslaagd.

‘Hoe valt de melk?’

‘Uitstekend. Het was een goed idee van je.’

‘Aan ideeën heeft het me nooit ontbroken.’

‘Je voert ze ook uit!’

‘Soms wel, ja.’

Hij deed een beroep op haar dat ze nog niet begreep, maar dat ze graag wilde begrijpen. Ze keek hem vragend aan.

‘Dat begrijp je toch niet. Ik begrijp het soms zelf niet.’

In plaats van ‘Doe niet zo kinderachtig!’ zei ze ‘Je kunt het me toch proberen uit te leggen?’ - en verborg de teleurstelling.

Maar zijn antwoord daarop viel haar mee, vooral de wijze waarop hij het gaf: bitter en opstandig. ‘Eigenlijk is het erg eenvoudig. Ik begin altijd goed, maar later verziek ik het. Altijd wil ik alles alleen doen. Hoe oud denk je dat ik ben?’

‘Vijftig.’

‘Ik zie er jonger uit.’

‘Niet voor mij.’

Hij verwerkte haar antwoord in stilte, een lange stilte. Ze bleef hem vragend aankijken.

‘Ik moet nu weg,’ zei hij, ‘maar kom eens langs. Hier is mijn kaartje.’

‘Om met je te slapen?’

‘Doe niet zo kinderachtig!’

- Dit wat betreft de sensitiviteit van Justus V.

[ii]

Het gebeurde in een opwelling waar ze al bijna spijt van had toen ze in de taxi stapte en de chauffeur het adres opgaf. Maar het was avond en het regende. De buitenwereld was een neonverlichte droom waarin druipnatte schimmen waarden en pastelkleurige tinten boven ooghoogte voorbij vloeiden. Op de achterbank was het warm als in een zojuist verlaten bed. Er hing een geur van sigarenrook. Een belofte van geborgenheid, van intimiteit, achtergelaten door een volslagen vreemde. Een valse belofte. Een verkeerd bezorgde uitnodiging. Ze had vanavond bij niemand iets te zoeken.

Toen ze de straat inreed, een straat die ze kende, waar hij volgens zijn kaartje woonde, overwoog ze uit te stappen en rechtsomkeert te maken. Zo hard regende het niet. Ze kon de tram en de bus terug nemen, maar de taxi stopte voor een verkeerslicht en ze gaf het plan op. Nu niet te gaan kwam neer op zelfvernedering, op falen op het laatste moment.

Ze rekende af. Het plaveisel onder haar voeten nodigde uit tot bewegen. Wind en regen maakten stilstaan

onaantrekkelijk. Ze had trouwens geen lust om verregend aan te komen, daarom had ze de taxi genomen.

Hij woonde gelijkvloers. Zijn naam stond op de deur geschilderd, zoals bij vrijwel iedereen hier in de straat. Eens had iemand daar lange tijd een broodwinning aan gehad. Ze trok aan de gepoetste koperen knop.

‘Komt u binnen,’ zei de dame die opendeed.

‘Ik kom voor Justus.’

‘Mijn broer is niet thuis, maar komt u toch binnen.’

‘Nee, dan kom ik wel een andere keer.’

‘Maar u bent toch Mink? Mijn broer heeft mij zoveel over u verteld. Ik zou het heerlijk vinden kennis met u te maken. Straks komt hij thuis. U kunt toch even op hem wachten?

De dame babbelde zo hartelijk voort, zo ongedwongen en uitnodigend, dat het wreed leek om er abrupt een einde aan te maken.

‘Kom ik echt niet ongelegen?’

‘Stel je voor! Kom toch binnen, Mink. Mag ik Mink zeggen? Mijn naam is Justine.’ Ze lachte kirrend. ‘Ik heet naar mijn broer...’

Ze volgde de dame door een gang, hing haar jas op een knaapje, en betrad een ouderwets salon. Ze volgde de uitnodiging tot plaatsnemen op, accepteerde hoofs een kopje koffie, en verwonderde zich dat zijn zuster haar naam kende. Ze herinnerde zich niet haar naam genoemd te hebben.

‘U lijkt me een aardig meisje,’ zei Justine. ‘Een kaakje? Ik heb nooit iets in huis, want Justus eet alles altijd direkt op. Mannen zijn snoepers. Ziet u dat schilderij? Dat heeft hij gemaakt. Hij schildert.’

‘Bent u dat?’

‘Ja. Leuk, hè? Mijn broer is een voortreffelijke amateur. Er zijn heel wat beroeps die het slechter zouden doen. Schildert u ook?’

‘Nee, ik schilder niet.’

Er werd aan de deur gekrabd. Een zwarte kater kwam binnen.

‘Dat is Provo,’ zei Justine. ‘Hij is bij ons aan komen lopen met een gebroken poot. Zo zielig. Het heeft een jaar geduurd voordat hij zich liet aanhalen. Hij komt nu ook al op schoot.’

De kat strekte zich uit voor de haard.

‘Misschien wil mijn broer u schilderen. Dat zou leuk zijn.’

‘Wat heeft Justus u over mij verteld?’ vroeg Mink.

Justine schrok, maar herstelde zich: er kwam een vriendelijke uitdrukking op haar gezicht. Zij keek niet meer betrapt maar ondeugend. ‘Dat moet hij u zelf maar vertellen,’ zei ze met een knipoogje. ‘Ik klap niet uit de school. Ik heb al veel te veel gezegd!’

Mink glimlachte. Ze mocht Justine wel. Het was behaaglijk in de kamer. ‘Vertelt u mij eens iets over Justus,’ zei ze. ‘Ik wil hem graag beter leren kennen. Hij wist niet dat ik komen zou. Ik wist het zelf niet.’

‘Justus is een schat,’ zei Justine.

‘Ik vond hem erg aardig.’ Ze bekende het als een jong en onervaren meisje, en vroeg zich af wat ze daarmee voorhad.

‘Daar ben ik blij om,’ zei Justine. ‘Justus is nog zo'n jongen. Een echte jongen, onhandig, op het onnozele af, maar door en door eerlijk. Veel te eerlijk! Het loopt altijd verkeerd met hem af.’

‘Laat hij zich bedriegen?’ vroeg Mink.

‘Hij laat zich doden,’ zei Justine. ‘Elke keer weer opnieuw en altijd het zelfde soort meisje. Iedere keer gaat hij er aan kapot. Ze stoot hem uit het raam, vergiftigt hem of duwt hem over de brug. Gelukkig bent u anders, dat heb ik direkt gezien. Daarom vroeg ik u binnen te komen. Ik houd van mijn broer. Hij verdient een leuk meisje.’

‘Ik weet niet of ik dat ben. Een leuk meisje, bedoel ik.’

‘U zult hem niet doden!’

‘Maar hij leeft toch? Hij heeft alles overleefd.’

Justine keek haar vol twijfel aan. Mink keek meewarig terug.

‘Provo, kom eens bij het vrouwtje!’

Justine klemde haar knieën bijeen toen de kat op haar schoot sprong.

[iii]

Het was geen plagerij maar een tegemoetkoming van haar dat ze zich vermomde als man, als een stevig in het vlees zittende jongen. De dubbelzinnigheid, die zij voelde, verwees naar haar kindertijd. De droom als lichtmatroos te monsteren, avonturier te worden, dienst te nemen in een legioen, zat haar weer gegoten. Maar nog steeds was het haar geest die rebelleerde. Ze nam het Justus kwalijk dat hij zich als Justine had voorgedaan. Dit was geen wraakneming maar een konfrontatie met de werkelijkheid, en die werkelijkheid was dubbelzinnig. Op weg naar zijn huis, liep ze door de straten. Het kostte haar geen moeite om voor een man door te gaan. Het was erg plezierig. Niemand schonk enige aandacht aan haar. Het was een grote grap.

Waarom nam ze het hem kwalijk? Kon hij zich geen grap veroorloven?

Justine (Justus!) had de kat onmiddellijk op de vloer gezet. Het beest was met een dikke staart weggelopen. De angst om ontdekt te worden, om al ontdekt te zijn: die had ze gevoeld als paniek.

‘Ik moet weg, geloof ik.’

‘Nu al? Zo ineens?’

‘Ik zal volgende keer opbellen.’

‘Ja, doe dat.’

Justus (Justine!) had daarna niet kunnen opstaan. Met verstikte stem fluisterde hij: ‘Ik zal u uitlaten.’

‘Nee, ik vind 't wel.’

Zij was bijna het huis uitgevlucht, maar dat nam ze hem niet kwalijk.

Ze had hem vooral zielig gevonden. De situatie was voor beiden pijnlijk geweest. Wat ze hem kwalijk nam was niet zijn lafheid, noch zijn geniepigheid. Wat dan? Gisteravond had ze hem opgebeld. Het was Justine die antwoordde. Justine zou Justus roepen.

‘Ben jij 't, Minkje? Leuk dat je belt. Wanneer kom je?’

En Justus had hartelijk geroepen: ‘We verwachten je morgenavond!’

Toen had ze besloten als jongen te gaan. Een dol idee.

Eindelijk wist ze het. Ze nam hem kwalijk dat het hem misschien zou breken en dat ze het toch moest doen. Hij had het kunnen weten. De droom een man te zijn, was hem bekend. Ook hij was kind geweest.

Wanneer het hem niet brak, zouden ze beiden verlost zijn...

Ze sloeg de straat in waar hij woonde. Ze betrapte zich er op dat ze liep als een vrouw. Het was geen grap meer. Het werd een krachtmeting.

En dat was zijn schuld, tenzij hij bijtijds lachte. Vastbesloten liep ze op de deur af en belde aan. De deur stond open.

‘Mink, ben jij daar?’ riep Justine. ‘Loop maar door!

We zijn in de serre.' De stem klonk vanachter een gesloten deur aan het einde van de gang.

Ze deed de overjas uit, voelde of haar das recht zat, keek even in de spiegel naast de paraplubak: zij herkende zichzelf nauwelijks.

Ze klopte krachtig op de deur. Er kwam geen antwoord. Ze klopte weer. Een aanwezigheid achter haar maakte dat ze zich snel omdraaide. Het was de zwarte kater die op haar afkwam en langs haar benen streek.

Ze duwde de kruk omlaag. De deur week en zij bevond zich in wat op een tropische tuin leek, met schitterende bloemen, met vruchten als glanzende edelstenen. Er was niemand te zien.

De vochtige hitte benauwde haar. 'Waar ben je, Justus?'

'Wie bent u?' vroeg een stem angstig. Het was zijn stem, hij bevond zich in dit vertrek maar vertoonde zich niet. Zij wist zich bespied.

'Ik ben het. Mink!'

'Jij bent het niet...'

Er klonk doodsangst in zijn stem. 'Justine!' riep hij.

Justine antwoordde niet. Natuurlijk niet.

Waar verborg hij zich? De planten groeiden tot de zoldering, sloten zich dicht aaneen. Er kwam weinig licht binnen. Waar kwam het licht vandaan?

De bloemen leken echt. Zwoel geurende orchideeën. Maar de vruchten waren van glas, met elektrische kernen.

'Kom tevoorschijn, Justus. Je hebt mij gezien.'

Ze hoorde hem ritselen. 'Ga weg,' fluisterde Justine.

'Doe niet zo raar. Ik ken je toch,' fluisterde ze terug.

Eindelijk meende ze zijn gezicht te ontdekken: een

bleke vlek tussen het groen. Ze bewoog zich in de richting ervan. Er kletterde iets op de grond. Een mes? ‘Kom onmiddellijk, kom eruit!’ riep ze.

Het groen week uiteen. De bleke vlek werd een dier gelijk, een viervoeter, een kruiperige hond.

Naakt, op handen en voeten, met een zweepje tussen de tanden, stond hij voor haar en gromde. Zij stak haar voet uit en hij jankte.

‘Sla me, ransel me. Sla me kapot!’

‘Nee,’ zei ze. Tranen welden in haar ogen. Ze schaamde zich.

‘Trap me, maak me dood. Je doet het voor mij.’

Huilend liep ze weg en niemand die haar tegenhield.

Hij heeft zich daarna verhangen, in zijn tropische tuin. Het gerucht gaat, dat er uit zijn zaad een alruin is gesproten. Gelooft iemand dat?

geschiedenis van kinderen

[i]

Zwevend tussen leven en dood, bestonden er geen obstakels meer voor hem. Alle hindernissen had hij genomen, behalve de laatste en die was slechts schijn. In feite stond zij naakt voor hem. Haar hemd verhulde niets. Justus VIII vocht voor een illusie die hij ten slotte zelf doorzag.

‘Ik heb niets meer te vertellen,’ zei hij. Het klonk als een bekentenis, maar zij doorzag hem. ‘Het heeft geen enkele zin,’ zei hij op smekende toon.

‘Ben je belazerd,’ antwoordde ze. ‘Je bent me nog een verhaal schuldig. Waarom denk je dat ik hier kou sta te lijden? Toch zeker niet voor mijn lol? Je hebt geen hoer voor je...’

‘Ik scheld het je kwijt,’ zei de stervende.

‘Dat had je gedroomd, schattebout. Vergeet het maar. Ik heb mijn afspraak gehouden, en jij houdt de jouwe. Anders kleed ik me weer aan.’

‘Daar is het nu te laat voor, kind.’

‘Voor jou. Niet voor mij. Vertel!’

‘Maar waarover dan?’

‘Vertel voor mijn part over je werk. Of denk je dat een

vrouw dat niet begrijpt? Je hebt er nog niets over gezegd.'

'Interesseert jou dat?'

Zij gaf hem haar laatste kledingstuk, haar hemd, haar onschuld.

Daaruit kracht puttend, vertelde hij:

GESCHIEDENIS VAN DE KINDEREN

Na een mensenleeftijd onderweg te zijn geweest, weet ik dat het allemaal begint in de kinderkamer. Daar gebeurt wat onverklaarbaar is, wat wel een begin maar nog geen einde heeft. Daar zijn de grote ontdekkingen gedaan welke later moeizaam, eens en voor altijd, worden uitgewerkt of gemakshalve vergeten. Het meeste wordt vergeten, want het gemak dient de mens.

We waren op weg naar Justus IX, een van de bewoonbare planeten van Alpha Centauri A. Op aarde was ons verteld dat we er met onze snelheid niet te lang over zouden doen. Alleen het licht was sneller dan wij, dertien keer zo snel. Maar wat wij binnen enkele generaties bereikten, zou de thuisblijvers over eeuwen versteld doen staan. Een schone belofte, gegrondvest op weinig praktijk en veel theorie, met de beste bedoelingen gedaan. Een zoethoudertje waarin niemand van ons meer gelooft, nu we zijn aangekomen.

Ik ben, aan het einde van de reis, een oude man die allang overbodig is, en vraag mij af of ik ooit nut gehad heb. Mijn voornaamste troost is dat ik de onvermijdelijke ontwikkeling van onze denkbeelden niet al te zeer heb vertraagd. Als ideoloog heb ik mijns inziens echter gefaald.

Misschien was reeds de keuze van mijn beroep overmoedig. Wie ben ik dat ik anderen moet zeggen wat te doen? Het leek zo redelijk, zo zinvol, dat er iemand diende te zijn die het deed. Er was overal vraag naar. Iemand die weet te handelen in alle mogelijke en onmogelijke situaties is een redder in de nood. Misschien was het fout om daar een beroep van te maken.

Als ideoloog ben ik aan de expeditie verbonden geweest. Het was de bedoeling dat ik overbodig zou worden. Daarop was ik voorbereid. Ik zou geen opvolgers hebben, geen macht. Na mij zou langzamerhand de oude aarde vergeten kunnen worden. Misschien zal dat ook gebeuren. Ik weet het niet.

Binnen onze dampkring onzichtbaar, bevindt zich Terra lichtjaren van ons vandaan. Aan onze nachthemel zien we ongeveer dezelfde sterren. Ook hier worden we geboren onder het teken van de Maagd, de Waterman of de Boogschutter. Orion en de Grote Beer blijven ons vertrouwd. Maar Kassiopeia heeft er een zesde ster bijgekregen. De volgende stap in een zigzaglijn die wij gedaan hebben. Die ster, zes keer zo helder als de overige vijf, was eens onze zon. Zij maakt de aarde onvergetelijk. Voor mij.

Zonder de onhandelbaarheid van de kinderen zou er niet veel veranderd zijn. Het leven op deze nieuwe aarde kon gewoon doorgaan. Verleden, heden en toekomst zouden in de sterren beschreven zijn gebleven. Wie lezen kon was gered. Het is niet meer zo. De kinderen hebben alles bedorven.

Het is als een tijdverdrijf, als een onschuldig spelletje begonnen. Aan boord van het ruimteschip was het moeilijk om de kinderen zoet te houden - vooral in het

begin, toen de meesten van ons nog kinderen waren. In verband met de lange reisduur, waren er slechts enkele volwassenen meegegaan, net afgestudeerden zoals ik toen. Wij moesten ze opleiden en bezighouden. Zeer begaafd waren we, uitverkozen, de hoop van de toekomst.

Het begon met pandverbeuren. Er raakte een pand zoek. Het was van een meisje dat Tamar heette. Ik herinner me niet wat ze moest doen om het terug te krijgen. Wel weet ik nog wat het was. Alsof ik het ooit zou kunnen vergeten! Het was het zilveren plaatje met haar naam.

Dat was verdwenen. Tamar beweerde dat Mink het had. Mink ontkende heftig. Om een einde aan het gekibbel te maken, liet ik beide meisjes bij me komen. Ik zou hen er op wijzen, Mink vooral, dat saamhorigheid ons gebood elkaar te ontzien, dat het niet aardig is om iets van iemand af te pakken, dat onwaarheid spreken de verstandhouding niet bevordert. Het standje leverde geen probleem op. Ze keken me aan als makke schapen.

‘Hebben jullie het begrepen?’ vroeg ik.

Ze knikten eensgezind, blij dat het achter de rug was.

‘Goed, dan kunnen jullie gaan.’

Werktuiglijk draaiden ze zich om en liepen naar de deur. Daar keken ze elkander aan en bleven staan.

‘Is er nog iets?’

‘Ja,’ zei Tamar. ‘Ik wil mijn plaatje terug.’

‘Geef het haar terug, Mink!’

‘Mink heeft het niet,’ zei Tamar.

‘Wie heeft het dan?’

‘Dat weten we niet,’ zei Mink.

Het was alsof ze mij een raadsel opgaven, waarvan ze wisten dat ik het niet beantwoorden kon. Het was hun manier om mij uit te dagen.

‘Gaan jullie het dan samen zoeken,’ zei ik tamelijk streng. ‘Dat plaatje heeft geen pootjes gekregen.’

‘O nee?’ vroeg Tamar. Mink giechelde.

Ik meende nu zeker te weten dat ze mij treiterden. Ik maakte mijn schouders breed, stond op en stak mijn handen in mijn zakken.

Vol belangstelling zagen ze het aan, iedere beweging volgend. Het leek je reinste muiterij. Toen kwam mijn linkerhand in aanraking met iets koels: een zilveren plaatje. Ik haalde het uit mijn zak tevoorschijn.

‘Daar is het,’ zei Tamar. ‘Dat is het mijne!’

‘Hoe komt het in mijn zak?’

Mink duwde Tamar naar voren, zeggende: ‘Nou moet jij Martin een kusje geven. Anders krijg je het niet terug.’

Tamar tuitte gehoorzaam haar lippen.

‘Doe niet zo flauw,’ zei ik. ‘Zeg op! Hoe komt dit in mijn zak?’

‘Dat weten we niet,’ zei Mink.

‘Het is vanzelf gegaan,’ zei Tamar.

Ik gaf haar het plaatje terug, dat ze teleurgesteld in ontvangst nam, en stuurde de meisjes weg. Tamar zou eens de moeder van mijn kinderen worden, maar dat vermoedde ik nog niet. Ik wist dat Mink loog met haar bewering dat het pand diende te worden ingelost met een kus.

En op het raadsel had ik geen bevredigend antwoord gekregen. Ik begreep niet hoe het zilveren plaatje in mijn zak gekomen was. Gemakshalve schreef ik het af

als een kinderachtige grap. De eerste grote vergissing. Een fataal misverstand dat de toekomst onherkenbaar veranderd heeft.

Waarom ben ik er zo bitter over? Ik begrijp mijn behoudendheid niet. Zij vormt een uitzondering op de ideeën die ik altijd gehad heb. Mijn redelijkheid zegt mij dat vergissingen niets veranderen. Maar waarom ben ik dan niet veranderd? Waarom is het leven zo onrechtvaardig?

Achteraf stel ik vast dat sinds dat incident de sfeer in de kinderkamer niet deugde. Er werd veel meer gekibbeld dan voorheen, er vormden zich groepjes waarin geheimzinnig gedaan werd. Tegen ons ouderen deden de kinderen besmuikt. Ze lieten niets over de onderlinge strubbelingen los.

Ten slotte besprak ik het probleem met de programmeurs, die het op hun beurt aan de computer voorlegden. Zoals ik al vreesde, had de computer er geen antwoord op. Ik had er een antwoord op moeten hebben. Ik, de ideoloog. Hoe belachelijk lijkt mij die pretentie nu. Misschien zou alles anders zijn als ik Tamar destijds die kus gegeven had. Misschien...

Niemand weet het, en dat maakt de vooronderstelling onmogelijk. Even overbodig als ik mij voel. De kinderen zijn opgegroeid tot volwassenen, die zelf kinderen verwekten en kregen. De kinderen bleven lastig.

We hadden er een reden voor verzonnen. Leven aan boord van een ruimteschip was te benauwd. Tientallen jaren al waren we onderweg. Onze kinderen wisten niet beter of het hoorde zo, maar hun geest leed onder de gedwongen intimiteit. Het was psychologisch heel verklaarbaar, maar de remedie er tegen werd niet ge-

vonden. Alleen de domsten, de minst begaafden, pasten zich aan. Ze konden ons niets vertellen, omdat ze door de anderen buitengesloten werden. Zij konden, bijvoorbeeld, de verdwijningen niet verklaren.

Concha, onze jongste, was de eerste die verdween. Dat soort eigenaardigheden schijnen vooral in onze familie voor te komen. Zij was er en opeens was zij er niet. Het was allesbehalve leuk.

'Waar ben je geweest?' vroeg ik.

'Nergens,' was het antwoord.

'Je kunt nergens heen,' zei ik. 'Waar was je?'

'Laat haar toch,' zei Mink. 'Je weet hoe kinderen zijn.'

'Ze heeft het van jou,' verweet ik Tamar. 'Jij had ook altijd van die geintjes. Weet jij niet waar ze was?'

Tamar keek mij onbegrijpend aan. 'Waar heb je het over?'

Ik bracht haar het gebeurde met het zilveren plaatje in herinnering. Haar gezicht betrok. Zij gaf geen antwoord.

'Het ging toen vanzelf,' zei Mink. 'Wat wil je er aan doen?'

'Het is meer dan twintig jaar geleden,' stelde Tamar vast.

Een paar jaar later verdwenen Jane en Bob, onze tweeling. Dit was ernstiger. Bijna een etmaal bleven ze spoorloos.

'Waar zijn jullie geweest?'

'We hebben geslapen.'

'Waar?'

Ze beweerden dat ze het niet wisten. Hen scheen het niet te verontrusten. Eindelijk deelden Tamar en Mink

mijn angst. Ze waren zelf programmeurs geworden. Wij raadpleegden de computer en het antwoord was: aanpassingsmoeilijkheden. Remedie: pappen en nathouden.

Een krankzinnig antwoord dat ik niemand anders dan mijzelf te danken had, want de machine was gevoed met data die ik in de loop van de jaren verstrekt had. Door mijn eigen gegevens werd ik bedot.

Het was als een besmettelijke ziekte. De verdwijningen namen met de dag toe. Zelfs de grootste domoren verdwenen nu.

Daarna, enige jaren lang, verdween niemand meer. Tenminste, dat leek zo, tot we ontdekten dat de kinderen ons bedrogen. Ze legden poppen in hun bedden, dekten elkaars afwezigheden, vormden een hechte samenzwering tegen ons ouderen. Ze konden niet meer volhouden dat ze van niets wisten, maar wij hadden niets meer in te brengen. Hun saamhorigheid bestond uit zwijgen.

De dag voor onze aankomst, wanneer men in de ruimte van dagen spreken mag, waren alle kinderen weg. Zonder hen landden wij op Justus IX.

Ze stonden ons als ontvangstcomité op te wachten, met een welkomstlied. ‘E = $mc^{2,}$ zongen ze ons vrolijk toe.

Het was nacht. Alpha Centauri B scheen 1500 maal helderder dan eens de volle maan. Waarom heb ik afgedaan?

De oude is niet meer. Mink drukte zijn ogen dicht en bond zijn kin op. Aan mij is het om hem verder af te

leggen. Wie was deze mens? Ik heb hem gevolgd als zijn schaduw. Ik heb op zijn lip gezeten en door zijn mond gesproken. Ik heb onder zijn huid gewoond en bij zijn dochter en lief geslapen. Zelfs zijn horens heb ik gedragen. Wie was hij als ik hem niet ben?

Wie waren met name Justus VI en Justus IX?

De laatste was volgens zijn zeggen een planeet, maar dat kan beeldspraak zijn. Zo kan ieder mens een planeet wezen, of een eiland, of een mislukkeling. Dergelijke beeldspraak is grootspraak, een stervende onwaardig. De oude Justus acht ik wijzer.

Op de leeftijden afgaand, een simpel rekensommetje, houd ik het er voor dat er een Justus is geweest van nul jaar oud, en een van tien.

Die zijn dan de dans ontsprongen. Het waren kinderen.

Een epiloog behoeft geen epitaaf te worden. Niemand ruste in vrede. Kinderen, laat je niet in de maling nemen: Klaas Vaak bestaat.

Laat je alleen door hem zand in de ogen strooien.

winter '66-'67
San Carlos, *Ibiza / Wittenburg*, *Amsterdam*

bibliografie

Blöte-Obbes, M.C., *De Geurende Kruidhof*, Utrecht 1946.
Christian, Paul, *The History and Practice of Magic*, Londen 1952.
Dole, Stephen H. en Asimov, Isaac, *Planets for man*, New York 1964.
Franz, M.-L. von, *Het individuatie-proces*, en *Slot: de wetenschap en het onbewuste*, uit Jung, Carl G., *De mens en zijn symbolen*, Rotterdam 1966.
Gifford, Edward S., Jr., *The Charms of Love*, New York 1962.
Givry, Grillot de, *Witchcraft Magic & Alchemy*, New York 1958.
Hall, Manly P., *The secret teachings of all ages, an encyclopedic outline of Masonic, Hermetic, Cabbalistic and Rosicrucian symbolical philosophy*, Los Angeles 1962.
Knight, Richard Payne, *A discourse on the worship of priapus and its connection with the mystic theology of the ancients*, in *Sexual Symbolism,* New York 1966.
Levie, L.H., *Kunstmatige inseminatie bij de mens*, Amsterdam 1966.

López, Esteban, *Tamars maan*, Amsterdam 1963.
López, Esteban, *God als vrouw*, Amsterdam 1967.
Mann Borgese, Elisabeth, *Ascent of Woman*, Londen 1963.
Murray, Margaret Alice, *The Witch-Cult in Western Europe*, Oxford 1962.
Sade, D.A.F. de, *Justine or good conduct well chastised*, Parijs 1959.
Summers, Reverend Montague, *The History of Witchcraft and Demonology*, New York 1956.
Szasz, Thomas S., *The Myth of Mental Illness, Foundations of a Theory of Personal Conduct*, Londen 1962.
Thorndike, Lynn, *A history of magic and experimental science*, New York 1958.
Valensin, George, *Artificial insemination in woman*, Londen 1960.
Wright, Thomas, *The worship of the generative powers during the middle ages of Western Europe*, opgenomen in *Sexual Symbolism*, New York 1966.
Zehren, Erich, *Goden aan het firmament*, Den Haag 1959.